O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV №

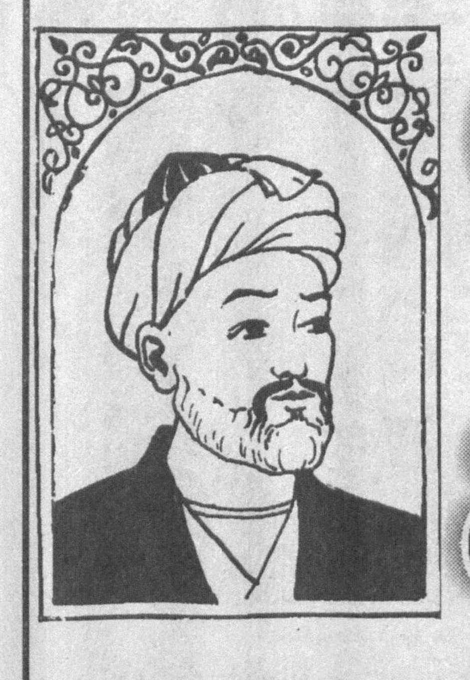

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2003-yil, 19-sentabr, • № 37-38 (3716)

Ўзбекистон Республикаси Президентининг

ФАРМОНИ

Имом Бухорий ёдгорлик мажмуини асраб-авайлаш ва янада ободонлаштириш, аллома меросини ўрганиш ва тарғиб қилиш ишларини такомиллаштириш тўғрисида

Ислом оламининг беназир намояндаси, буюк муҳаддис Имом Бухорийнинг дунё маданияти хазинаси ва муқаддас динимиз ривожига қўшган улкан ҳиссасини инобатга олиб, аллома меросини чуқур ўрганиш ва кенг тарғиб қилиш, унинг эзгулик, маънавий комилликка чорловчи ғояларини ватандошларимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига сингдириш ҳамда Имом Бухорий ёдгорлик мажмуини асраб-авайлаш ва янада ободонлаштириш борасидаги ишларни такомиллаштириш мақсадида:

1. Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг Самарқанд вилоятидаги Имом Бухорий ёдгорлик мажмуини Ўзбекистон мусулмонлари идораси балансига ўтказиш ҳамда унинг ташкилий ишларини олиб бориш учун мустақил юридик шахс мақомига эга бўлган Бошқарув кенгаши тузиш тўғрисидаги таклифи маъқуллансин.

2. Имом Бухорий халқаро жамғармаси Муассислар кенгашининг жамғармани Имом Бухорий республика илмий-маърифий маркази шаклида қайта ташкил этиш тўғрисидаги қарори ҳамда унинг таркиби маълумот учун қабул қилинсин.

3. Ўзбекистон Миллий банкининг Самарқанд вилоят бўлимида очилган Имом Бухорий ёдгорлик мажмуи Бошқарув кенгашининг ҳисоб рақами Ўзбекистондаги юридик ва жисмоний шахслар, халқаро ташкилотлар ва хорижий фуқароларнинг хайрия маблағлари учун очиқ экани қайд этилсин.

4. Бошқарув кенгашининг асосий вазифалари этиб қуйидагилар белгиланиши эътиборга олинсин:

— ноёб меъморий иншоот бўлган Имом Бухорий ёдгорлик мажмуини талаб даражасида сақлаш, асраб-авайлаш ва янада ободонлаштириш, унинг инфратузилмасини ривожлантириш;

— ушбу муқаддас қадамжонинг мусулмон дунёсидаги нуфузини янада ошириш, бу ерга маҳаллий ва хорижий фуқароларнинг кенг кўламдаги зиёратларини уюштириш, зиёратчилар учун барча зарур шарт-шароитларни яратиш;

— Имом Бухорийнинг меросини асраб-авайлаш, алломанинг ибратли ҳаёти ва фаолиятини кенг тарғиб қилиш;

— диний-маърифий ишлар, айниқса, ёшларни миллий ғурур ва ватанпарварлик руҳида тарбиялашда Имом Бухорийнинг буюк меросидан самарали фойдаланишга қаратилган тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.

5. Ёдгорлик мажмуига тушадиган маблағларнинг 85 фоизини Бошқарув кенгаши вазифаларини амалга ошириш ва 15 фоизини Имом Бухорий республика илмий-маърифий марказининг фаолиятини юритиш учун йўналтирилиши кўзда тутилсин.

6. Маданият ишлари вазирлиги (Б.Қурбонов), Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги (А.Жўраев), "Ўзкоммунхизмат" агентлиги (Ў.Холмуҳамедов), Самарқанд вилоят ҳокимлиги (Ш.Мирзиёев) Имом Бухорий ёдгорлик мажмуини асраб-авайлаш, жорий таъмирлаш, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишларини олиб боришда Бошқарув кенгашига тегишли ёрдам кўрсатсин.

7. Ташқи ишлар вазирлиги (С.Сафоев), "Ўзбектуризм" миллий компанияси (Б.Ҳусанбоев), "Ўзбекистон ҳаво йўллари" миллий авиакомпанияси (В.Тян), Дин ишлари бўйича қўмита (Ш.Миноваров) ҳамда Самарқанд вилояти ҳокимлиги (Ш.Мирзиёев) юртдошларимиз ва хорижлик меҳмонларнинг Имом Бухорий ёдгорлик мажмуига зиёратларини ташкил этиш бўйича нуфузли халқаро ташкилотлар билан алоқа ўрнатиш ва ҳамкорлик қилишда Бошқарув кенгашига ҳар томонлама кўмаклашсин.

8. Матбуот ва ахборот агентлиги (Р.Шоғуломов), "Ўзтелерадио" компанияси (А.Кўчимов), Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги (М. Ҳазратқулов), "Жаҳон" ахборот агентлиги (А.Ғуломов)га республика ва хорижий оммавий ахборот воситаларида Имом Бухорий маънавий меросининг аҳамияти ва моҳиятини очиб бериш, алломанинг ҳаётини ўрганиш ва унинг эзгу ўгитларини одамларга етказиш борасида юртимизда амалга оширилаётган ишларни янада кенгроқ ёритиб бориш тавсия этилсин.

9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 16 ноябрдаги ПФ-2110 сонли фармони ўз кучини йўқотган деб ҳисоблансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти

И. КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
2003 йил 17 сентябрь.

ЎЗ ЭЛИМ — ҚОРАҚАЛПОҒИМ!

Қорақалпоқ деганда, бу заҳматкаш халқнинг ўзига хос хусусиятлари, элни эл, юртни юрт қиладиган фазилатлари ҳақида гапирганда, аввало, бизнинг кўз олдимизда ўзининг узоқ тарихи давомида кўп азоб-укубат, қирғин-қатағонларни бошидан кечирган, қанча-қанча оғир йўлларни босиб ўтган, чидамли ва бағрикенг, мард ва матонатли бир халқ сиймоси пайдо бўлади.

Президент Ислом КАРИМОВнинг Нукус шаҳрининг 70 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги сўзидан.

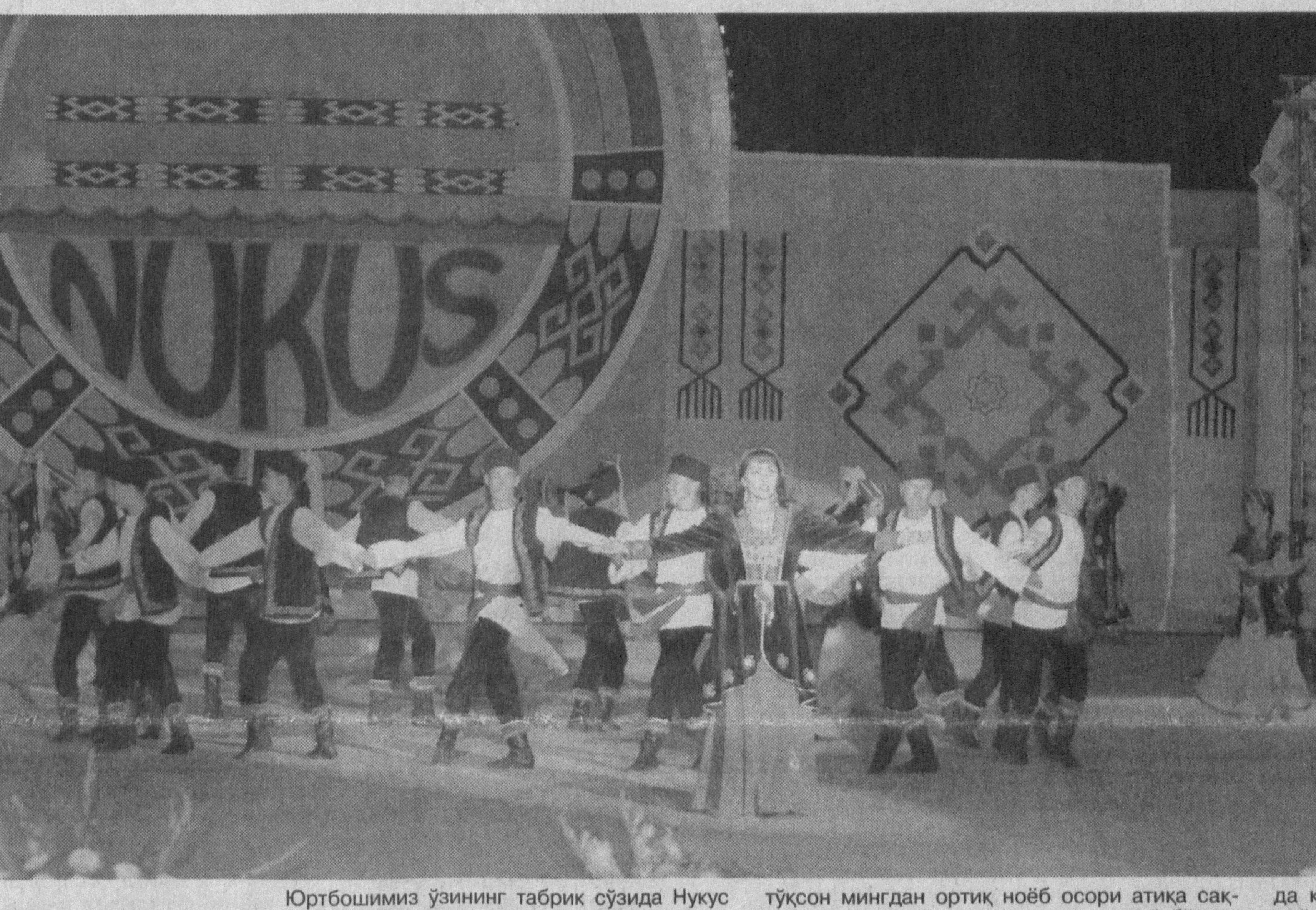

Юртбошимиз ўзининг табрик сўзида Нукус шаҳрининг бугун мамлакатимиз ижтимоий-маънавий ҳаётидаги ўрнига урғу бериб, уни юртимизнинг шимолий дарвозаси, дея таърифлади. Дарҳақиқат, Ўзбекистонга Европа ва Осиёдан Устюрт орқали ташриф буюрган ҳар бир карвон ана шу шимолий дарвозамиз орқали ўтади. Мустақиллигимиз боис мамлакатда янги коммуникация тармоқларини вужудга келтириш, шимолий дарвозадан ўтадиган йўлларни жаҳон андозаларига мослаб қайта қуриш юзасидан катта имкониятлар вужудга келди. Аввало, 345 чақиримлик Навоий — Учқудуқ — Нукус янги темирйўл тармоғининг қуриб фойдаланишга топширилиши муносабати билан шимолий дарвозамиз пойтахт ва бошқа вилоятларга тўғридан-тўғри боғланиб, нисбатан яқинлашиб қолган бўлса, эндиликда бу йўлдан қўшни хорижий давлатлар ҳам фойдалана бошлади. Айни кунларда Устюрт чўлларида тезкорлик билан қурилаётган Европа — Осиё трансконтинентал йўли ва Андижон — Қўнғирот автобани шимолий дарвозамизнинг Шимолу Шарқни боғлашдаги аҳамиятини янада оширмоқда.

Бундан буён Европа ва Осиёнинг улкан йўлларини туташтирадиган катта чорраҳага айланаётган шимолий дарвозамиз Нукус мисли кўрилмаган тараққиёт остонасида тургани ўз-ўзидан равшандир. Шунинг учун ҳам машҳур қорақалпоқ шоири Ибройим Юсупов Нукусга ва қорақалпоқ элининг бугунги кунига бағишланган шеърида ифтихор билан:

Дунёга туташди йўлларинг сенинг! —

дея куйлаётир.

Нукуснинг катта тўйи арафасида шаҳарда Санъат музейининг улкан янги биноси қад кўтарди. Махсус лойиҳа асосида қурилган бу уч қаватли музей 3,1 минг квадрат метрли кўргазмалар майдонига эга бўлиб, унда ҳозир тўқсон мингдан ортиқ ноёб осори атиқа сақланмоқда. Юртбошимиз ана шу музей бўлмалари билан яқиндан танишаётиб, бу ердаги элимизнинг қадимий ёзувлари ва ўтроқ ҳаёт тарзидан далолат берувчи экспонатларга, ёшларимизни тарих гувоҳликлари асосида тарбиялаш билан боғлиқ вазифаларга алоҳида эътибор қаратди. Музей бўлмаларидаги Устюртнинг тарихи ва бугунги истиқболи билан боғлиқ лавҳалар, юртимизнинг қадим-қадимги турфа матолари ва гилам тўқиш санъатига доир осори атиқалари ҳам эътиборга сазовордир.

Улуғ тўй шарофати билан кўчалари кенгайган, янги меъморий иншоотлари кўкка бўй чўзган Нукус шу оқшом гўё сулув келинчаклардек безанган эди. Уч юз мингга яқин аҳоли истиқомат қилаётган Нукус чиндан-да гўзал эди. Нукусликлар қандай яшаётгани ҳақида ҳали самолёт ерга келиб қўнмасдан, яъни шаҳарликлар қурган янги уйлар устидан учиб ўтаётгандаёқ яққол тасаввур ҳосил қиласиз. Тўй тантаналари яқинлашган сайин эса унинг ҳар бир кўчасидан дарёдай оқиб келаётган одамлар руҳидаги кўтаринкилик, қиз-йигитлар юзидаги ажиб ифтихор сизга ҳам кўчмай қолмасди. Бу мустақиллик ўзбегу қорақалпоққа бахш этган улкан қувончнинг зарраларидай туюлар эди.

Оқшом чўкиб, улкан амфитеатр узра раққосалар хиром айлаб турган чоғ аэропорт тарафдан тўлин ой баркашдай бўлиб кўтарилди. Гўё у ҳам қорақалпоқнинг етмиш ёшли келинчаги — Нукуснинг тўйини кўриб, бир лаҳза ҳайратдан лол қотиб қолгандай эди. Сўнгра тўлин ой бамисли рангоранг чироқлар шодасига қўшилиб, гўзал бир мўъжизавий маржонга айландию, сайёралар узра сайрга отлангандай бўлди.

Президентимиз ана шу тантанали маросимдаги сўзида қайд этганидек, қорақалпоқ халқи азалдан ўзининг билимга ташналиги, санъатга бўлган юксак муҳаббати, ўз диёрининг бошқалар англаб етолмайдиган гўзаллиги ва жозибасини кашф этишдек ноёб истеъдоди билан барча-барчанинг мафтун этиб келади. Бу ҳолга биз қорақалпоқ диёри, унинг ўлмас санъати билан танишганда, денгизу саҳролари, Устюрт кенгликларини кезганда, Гулхатича Айимбетова, Кенисбай Сержанов, Муяссар Раззоқова сингари моҳир хонандалар хонишини тинглаганда, Иброҳим Юсуповнинг теран мисраларини ва Тўлепберген Қаипбергенов романларини ўқиганда кўп бор амин бўлганмиз.

— Қалбларнинг қуёши сўнмасин, кўнгиллар дарёси тинмасин! — дейди таниқли шоира, "Аму тонги" газетаси бош муҳаррири Гулистон Матёқубова.

Шу куни Гулистон Нукуснинг гўзал бекаси бўлиб, шаҳар тўйига ташриф буюрган муҳаррирларни Амударё кўприги ўтган жойдаги хушҳаво бир масканга бошлади. Бамисли ярим оролдек дарёнинг ичига кириб борган бу жой Қуйи Амударё сувларини бошқариш иншоотлари мажмуаси экан. Шу жойда дастлаб ажойиб музей билан, сўнгра худди денгиз бўйларидаги тўлқинқайтар иншоотлар сингари уч юз газлар чамаси дарё сувларига кириб борган бетон йўлак бўйлаб азим Жайҳун билан юз кўришдик. Бошқарма бошлиғи Обод ака Алдаров, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Раисининг ўринбосари Хайитмурод Абдураҳмонов Амударёнинг, қорақалпоқ элининг бугуни ва эртаси билан боғлиқ қанчадан-қанча биз билмаган янгиликларни айтиб беришди. Тахиатош туман маданият бўлимининг моҳир санъаткорлари эса Нукуснинг тўйига ташриф буюрган меҳмонлар кўнглини чоғлаб, қорақалпоқ ва ўзбек халқларининг қадим наволарини ижро этишар ва бу билан байрам руҳини янада юксалтиришар эди. О.Саймонова етакчилигидаги дастанинг Г.Мустафоева, Х.Шукуров, Д.Нуранов сингари хушовоз хонандалари ижро этган қўшиқлар ҳали ҳам қулоқларимиз остида наво таратиб тургандай.

— Мен дарёни юрагимга ўхшатаман, — дейди Гулистон. — Амударёни кузда кўрганмисиз? У сокин... У инсон кўнглидай самимий ва сахий. Енгил тўлқинлар сув юзидаги хору хасни, пўкакларни соҳилга чиқариб ташлайди. У яхши инсоннинг кўнглига ўхшайди. Негаки, у кўнгилда ҳеч қачон ёмонлик, ифлосликни сақламайди. Яхшилик яшайди. Дарёнинг сокин ва лойқа сувлари инсон сингари замин юзида гўзаллик, эзгулик яратиш учун ато бўлгандай!

... Куз кунлари кема билан дарёнинг ўртасида қуёшнинг ботганини томоша қилинг. Дарёга ботаётган қуёшда, зиёга ботаётган дарёда чексиз бир ҳикмат яширин. Юракка қуёш ботаяпти, кўнгил зиёга тўлаяпти, ҳар бир тутам зиёдан минг ҳикмат тўкилиб, дунёда инсон юрагига яхшиликлар уруғи экилаётгандай.

Дарёга ботаётган қуёшда минг бир тилсим яширин. Зиёга ботаётган дарёдан янги кунлар шукуҳини ўқийсиз. Истиқболни аён кўргандай бўласиз. Қуёшдан дарёга тўкилаётган зиё тилсимидан аждодлар руҳининг шарпасини сезасиз. Ана шу тилсим билан "Дарёга ботаётган қуёш" достони туғилди.

Кўрганмисиз дарёга ботаётган қуёшни,
Кўрганмисиз зиёга ботаётган дарёни.
Мен бугун бу кўркам икки оламдан
Уқдим бир маъно
Юракда ҳам қуёш, ҳам дарё!

Мен Нукуснинг етмиш йиллигига бағишланган концерт дастури давом этаётган, Гулхатичанинг бетакрор овози, фахру ғурури майин шабада узра ипакдай эшилиб оқаётган лаҳзаларда ҳам Гулистоннинг бу гаплари маъносини ўйлаб ўтирдим. Ҳа, шоира айтганидек, дарё ҳам, бағрикенг қорақалпоқ эли ҳам яхши одамлар кўнглига ўхшаркан.

М.АБДУЛЛАЕВ

ЯНГИ МАТБАА МАЖМУИ

ТОШКЕНТ. /ЎзА мухбири Назокат УСМОНОВА/. Тошкент Матбаа комбинатида Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар агентлиги ва Япониянинг мамлакатимиздаги элчихонаси ҳамкорлигида ишга туширилган янги матбаа мажмуининг тақдимоти бўлиб ўтди.

Тадбирда сўзга чиққанлар мамлакатимизда Президент Ислом Каримов раҳнамолигида нашриёт-матбаа соҳасини янада ривожлантиришга катта эътибор берилаётганини таъкидладилар.

Мазкур корхонага Япония ҳукумати ажратган беғараз молиявий ёрдам асосида ўрнатилган Германиянинг «Manugraph» русумли ускунаси соатига тўрт хил рангда 30 минг нусха газета-журнал, китоб ва бошқа матбаа маҳсулотлари босиш имкониятига эга.

— Ўзбекистон фахрланса арзийдиган қўҳна тарих ва бой маданиятга эга, — деди Япониянинг юртимиздаги Фавқулодда ва мухтор элчиси Акио Кавато ЎзА мухбирига. — Буларнинг ҳаммасини халқингизга, айниқса, ёшларингиз онг-шуурига нечоғлик аниқ ва пухта етказишда матбаа муҳим ўрин тутади. Япония гранти асосида ўрнатилган ушбу ускуналар мажмуаси ана шу мақсадга хизмат қилади. Улар газета ва журналлардан ташқари, ранг-баранг китоблар, дарсликлар чоп этиш учун ҳам мўлжалланган.

Тадбирда Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Х.Султонов иштирок этди.

ТОҒЛАРИНИ КУЙЛАЙДИ РАСУЛ

Дунёда буюк шоирлар кўп. Аммо барча халқларга бирдек суюкли сўз усталари кам учрайди. Улуғ авар шоири Расул Ҳамзатов ана шундай юлдузи порлоқ адиблар сирасига киради.

Кеча Ёзувчилар уюшмасида бўлиб ўтган анжуман шоирнинг саксон йиллигига бағишланди.

— Бизнинг халқимиз, зиёлиларимиз ҳақиқий шоир қадрини унутмайди, — деди Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов, — Расул Ҳамзатов авар халқини, Доғистонни юксак-юксакларга кўтарди. У — ижоди абадий қоладиган инсон.

— Ҳаммамизнинг қалбимиздан жой олган шоир, — дея таърифлади Расул оғани Ўзбекистон Қаҳрамони Эркин Воҳидов, — Бизнинг ҳаётимизда, айтиш мумкинки, бир авлод шаклланишида Р.Ҳамзатовнинг ўрни беқиёс. Тоталитар тузумда, миллий ҳис-туйғулар ўлдирилаётган бир замонда у "Менинг Доғистоним" деб баралла айта олган эди. Худди шу нуқтаи назардан қаралганда, бу асарни шоир ижодининг чўққиси десак муболаға бўлмайди.

Расул Ҳамзатов барчамизнинг фахримиз. Шеърлари халқ мулкига айланган.

— Ўз халқини билиш, Ватанга садоқатли бўлиш не эканлигини Расул тимсолида кўраман, — деди Ўзбекистон халқ шоири Шукрулло. — Унинг журъатига, жасоратига ҳар қанча ҳавас қилса арзийди.

Ўзбекистон халқ ҳофизи Ҳасан Ражабий Расул Ҳамзатов қаламига мансуб машҳур "Ошиқлар сардори" қўшиғини ижро этиб кеча файзига файз қўшди.

Ойдин Ҳожиева, Мирпўлат Мирзо, Рустам Мусурмон авар элининг ифтихори ҳақида илиқ сўзлар айтишди. Улуғ шоир ижодидан таржималар ўқилди. Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов Расул Ҳамзатовнинг "Доғистон ҳақида қўшиқ" шеърини ўз таржимасида ўқиб берди:

ДОҒИСТОН ҲАҚИДА ҚЎШИҚ

Ҳаёт сўқмоғида урганда қадам,
Дуч келса йўлингга биронта қўрқоқ,
Балки, доғистонлик эмас у одам
Ва унга манзилгоҳ бўлмагайдир Тоғ.

Доғистонга мансуб эр зотики бор,
Ҳар шарпадан титраб, еявермас панд.
Ҳаётдан азиздир унга номус-ор,
Эркаклик шарафин тутгайдир баланд!

Аксинча, зир қочган ундан ёв карахт,
Оёғини қўлга олиб, ҳоли танг.
Бунга гувоҳ баланд ҳар шоху дарахт,
Буни яхши эслар ҳар тошу харсанг.

Агарчи бирон қиз сенга келса дуч,
У шарму хаёдан гар бўлса ҳоли,
Исмату иффати агар бўлса пуч,
Ҳар бир учрашгандан истаса толе.

Балки у Доғистон фарзанди эмас,
Тоғда ундайларга йўқ асло макон.
Уни бизда ҳеч ким аёл ҳам демас,
Қайрилиб қарамас биронта инсон.

Хаё тимсолидир бизда ҳар бир қиз,
Хаёлингни олар, мисли тўлин ой.
Борса, кўчаларда қолмас чангли из,
Товусдай товланиб ўтиши — чирой.

Дейлик, бирор уйга келганда меҳмон,
Уйқули кўз билан, эриниб, лоқайд,
Унинг қаршисига чиқаркан мезбон,
Малолин акс этса вужуди бу пайт.

Балки, доғистонлик эмаслар асло,
Тоғда йўқ уларнинг насаби-насли.
Доғистон булардан тамом мустасно,
Улар Доғистоннинг бўлмагай хасми.

Майли, келақолсин минг юртдан қўноқ,
Меҳмонга бағримиз очиқ ҳамиша,
Қайноқ лабимизни ол, дўсту ўртоқ,
Бу бизнинг қон-қонга сингган андиша.

Бу ўту ҳарорат — аёлу эркак
Доғистон элининг юрак шиори.
Мана шулар бари — Доғистон демак,
Шундай ватан эрур бу Тоғ диёри.

→ 2

БИЛДИРИШ

20 сентябр — шанба куни соат 10:00 да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида (Мустақиллик майдони, Жавоҳарлал Неру кўчаси, 1-уй) Ўзбекистон халқ ёзувчиси Шуҳрат хотирасига бағишланган адабий кеча ҳамда адибнинг "Сенинг севгинг" номли янги чоп этилган китоби билан танишув бўлади.

Ёзувчилар, ноширлар, адабиётшунос олимлар ва барча адабиёт мухлислари таклиф этилади.

"Ўзбеккино" Давлат акциядорлик компаниясига қарашли ҳужжатли филмлар студияси ижодий жамоаси ўзбек адабиётининг таниқли намояндалари Ғафур Ғулом, Асқад Мухтор, Озод Шарафиддинов ҳаёти ва ижодига бағишланган "УМРИМИЗ БОҚИЙДИР, УМРИМИЗ БОҚИЙ...", "АСҚАД МУХТОР", "ЗАМОН БИЛАН ҲАМНАФАС" номли ҳужжатли видеофилмларни яратди. Мазкур филмларни атоқли кинорежиссёрлар Ш.Аббосов, Р.Ботиров, Э.Хачатуровлар суратга олишган.

Ушбу филмлар тақдимоти шу йилнинг бугун кеч соат 18.00 да "Киночилар уйи"нинг Катта залида бўлиб ўтади.

"УМИД" ИТАЛИЯДАН ҚАЙТДИ

Пойтахтимизнинг Шайхонтоҳур тумани "Ибн Сино" маданият маркази қошидаги "Умид" болалар халқ рақс ансамбли Италиядаги ижодий сафаридан қайтиб келди.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Азим Азизов раҳбарлигидаги ансамбл Рим шаҳрида, шунингдек, Венеция, Милан, Флоренция, Парма, Ферриери ва Пинжензия каби машҳур ва кўркам шаҳарларда бўлиб, халқаро болалар спорт-рақс фестивалида фаол иштирок этдилар. Италия, Туркия, Россия, Руминия, Франция каби ўнлаб хорижий давлатлар санъаткорлари орасида "Умид" гуруҳининг "Биз — Ўзбекистон болаларимиз" номли янги концерт дастури фестивал қатнашчиларида яхши таассурот қолдирди. Айниқса, Наргиза Абдуллаева, Зиёда Файзий, Дилфуза Солибоева каби раққосалар, хонанда Комилжон Сафаров, доирачилар Ҳусан Ғуломов ва Дилшод Қодировларнинг чиқишлари томошабинларга манзур бўлди.

Фестивал якунида ташкилий қўмита раиси, сеньор Карло Девотти "Умид" гуруҳига лауреатлик нишони, ташаккурнома ҳамда эсдалик совғаларини топширди. Ансамбл раҳбари А.Азизовга ижрочиларнинг юқори савиядаги саҳна маҳорати учун алоҳида миннатдорчилик билдирди.

Ўз навбатида ҳаваскор-артистларимизнинг муваффақияти мустақиллигимизнинг 12 йиллигига муносиб совға бўлди.

"Умид" халқ студияси 20-26 сентябр кунлари Хитой Халқ Республикаси пойтахти Пекинда ўтадиган халқаро фолклор рақс фестивалида ҳам иштирок этади.

А.ҚУРБОНОВ

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети қошида
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан ташкил этилган

ОЛИЙ АДАБИЁТ КУРСИ

тингловчилар учун

ТАНЛОВ ЭЪЛОН ҚИЛАДИ

Олий Адабиёт курси бадиий ижод соҳасида истеъдодини намоён этган, муайян ихтисослик бўйича олий ёки ўрта махсус маълумотга эга бўлган, бадиий ижод қонуниятлари ва ижод психологиясига оид билимларни ўзлаштирмоқчи бўлган тингловчиларга мўлжалланган.

Курснинг асосий мақсади миллий истиқлол ғояси ва мафкурасини чуқур ўрганиш, тингловчиларни қадимги ва ҳозирги замон фалсафаси, эстетикаси, тарих фанлари ютуқлари, қадимий ҳамда бугунги ўзбек ва жаҳон маданияти, адабиёти тараққиётининг асосий тамойиллари, умуминсоний ва миллий маънавият, онг ва тафаккур жабҳасидаги янгиликлар билан таништириш, шулар асосида тингловчи истеъдодини тўлароқ рўёбга чиқаришга ёрдам бериш, профессионал маҳоратини такомиллаштиришдан иборатдир.

Олий Адабиёт курсида ўқув машғулотлари ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда олиб борилади. Ўқиш муддати 2 йил. Олий Адабиёт курсига адабий-танқидий мақолалари билан адабий жамоатчилик эътиборини қозонган 35 ёшгача бўлган истеъдод соҳиблари олинади. Курсга хорижий мамлакатлардан ҳам тингловчи қабул қилиш кўзда тутилади.

Тингловчиларни қабул қилиш Республика Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ҳамда Ёзувчилар уюшмаси иштирокида тузилган қабул ҳайъати томонидан ижодий танлов ҳамда тил ва адабиёт, тарих фанларидан суҳбат-имтиҳон асосида амалга оширилади.

Олий Адабиёт курсига кирувчилар қабул ҳайъатига ҳужжатлари билан бирга ижодий танлов учун асарлар, икки нафар Ўзбекистон халқ ёзувчиси (шоири)нинг ёки фан доктори илмий даражасига эга таниқли адабиётшуноснинг тавсияномасини топширади.

Манзил: Тошкент ш., Талабалар шаҳарчаси, ЎзМУ, В-бино, 402-хона.

Ҳужжатлар 10 октябргача қабул қилинади:

1. Ректор номига ариза.
2. Олий ва ўрта махсус маълумот тўғрисидаги ҳужжатнинг асл нусхаси.
3. 086 У шаклидаги тиббий маълумотнома.
4. 3х4 ҳажмдаги 6 дона фотосурат.
5. Паспорт ва ҳарбий хизматга алоқадорлиги тўғрисидаги ҳужжат (шахсан кўрсатилади).
6. Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлимидан тавсифнома.

Мурожаат учун телефон: 46-36-55, 46-36-95.

РАСУЛ — ШЕЪРИЯТ ЭЛЧИСИ

60-йилларнинг бошларида Тошкентнинг ўша пайтдаги энг муҳташам залларидан бирида шеърият кечаси бўлди.

Бундай кечалар тез-тез ўтказилиб турар, тўпланган одамлар яхши-яхши шеърларни тинглаб, нафосатга, гўзалликка бўлган эҳтиёжларини жиндай бўлса-да қондириб тарқалишарди. Лекин бу галги шеърият оқшоми аввалгиларидан бутунлай фарқ қилди. Унда Расул Ҳамзатов иштирок этган эди. Шунинг ўзи ўша куни учрашувни оддий ҳодисалар қаторидан чиқариб, фавқулодда ҳодисалар қаторига қўшди, шунчаки оддий бир шеърхонлик кечасини сира унутилмайдиган катта маънавий байрамга айлантирди.

Бу бежиз эмас эди. Шеърият оламига 50-йилларнинг бошида кириб келган Расул Ҳамзатов жуда қисқа муддатда шуҳласи дунёнинг ҳамма бурчларида кўриниб турадиган биринчи даражали шеърият юлдузига айланди. Унинг шеъриятини элларидан, юртлардан, дарёлардан, тоғлардан, сарҳадлардан ва энг муҳими, улардан ҳам баландроқ қилиб қурилган темир пардалардан ошиб ўтиб, одамларнинг ташна қалбларига малҳам бўлди, юмуқ кўзларнинг очилишига, мудроқ қалбларнинг уйғонишига сабаб бўлди.

Аввалига Расул Ҳамзатов, кейин унинг қаторига Қайсин Қулиев, Давид Кугультинов, Мустай Каримлар келиб қўшилди. Бироз кейинроқ уларга Ўлжас Сулаймонов, Эркин Воҳидов, Абдулла Ориповлар ҳам келиб қўшилди. Улар шундай бир қудратли шеърият яратдиларки, бу шеърият миллионлаб одамларнинг қалбида, онгида чинакам инқилоб яратди. Уларнинг миллий ифтихор туйғуларини юксакликка кўтарди. Гап шундаки, шўролар замонида юритиладиган миллий сиёсат энг адолатли, энг доно, энг самарали сиёсат сифатида минг кўйга солиб мақталинса-да, аслида ғайри расмий ҳолда халқлар, миллатлар катта-кичикларга ажратиларди. Қайси бир миллатлар "улуғ" ҳисобланар, бошқаларга "ака" ҳисобланар, қайси бирлари эса тўғридан-тўғри "майда миллат" — "нацмен" деб қараларди. Табиийки, "улуғ" миллатлар ҳар жиҳатдан олдин, илғор, ижодда ҳам пешқадам, "нацмен"лар эса нима десак бўларкин — ҳа, энди, шолининг кетида сув ичиб юрган бир курмакдай гап эди. Уларни ҳар нарса қилиш мумкин эди — ҳатто иссиқ жойларини совутиб, бутун-бутун халқларни ёппасига сургун қилса ҳам бўлаверарди. Мана шундай шароитда Расуллар, Қайсинлар, Эркинлар, ва Абдуллалар ўзлари яратган том маънодаги юксак шеърияти билан бир томонлама қарашларни чиппакка чиқардилар, "нацмен"лар ҳеч қайси жиҳатдан биронта "улуғ" миллатдан кам эмаслигини, ижодда энг юксак чўққиларни ҳам забт эта олишини исбот қилдилар.

Масаланинг яна бир жиҳати бор: бу шоирлар буюк Шарқ шеъриятининг XX асрдаги элчилари бўлдилар. Уларнинг ижодида Шарқона донолик, фикрий теранлик, ҳикматларга бойлик энг нозик нафосат билан, том маънодаги бадиият билан чамбарчас боғланиб кетган эди. Улар Шарқ шеъриятининг анъаналарини давом эттирдилар, уларга XX аср руҳини сингдириб янгиладилар, Шарқ гуманизмини янги босқичга кўтардилар ва бу билан Шарқ шеъриятининг шарафига шараф қўшдилар, унинг юксак мартабасини, қадрини мислсиз баландликларга кўтардилар.

Расул Ҳамзатовнинг тўйини бугун ўзбеклар ҳам ўз тўйидек чин дилдан нишонламоқдалар. Чунки унинг шеърлари, достонлари, "Доғистоним" каби асарлари кўпгина адабиёт мухлислари қалбидан мангу ўрин олган.

Тўйингиз муборак бўлсин! Ҳормангиз, Расул оға! Юзга киринг!

Озод ШАРАФИДДИНОВ

Расул ҲАМЗАТОВ

МУҲАББАТ ҚАРИМАС, НАВҚИРОН МАНГУ...

ДИЛ ТАШАККУРИ

Раҳмат сўқмоқларга: нозик эшилиб,
Дунёни кифтида кўзадай тутди.
Камалак ёнганда ажиб ёй бўлиб,
Қалб бир зум бўлса-да, ғамни унутди.

Раҳмат — бу қишдан ҳам чиқолдим омон,
Ёз эса кўз очиб-юмгунча кечди!
Қисмат қадаҳини лутф этди ҳар он,
Унинг аччиқ, тахир майини ичдим.

Ёмғирлар эҳсонин тутмади ҳеч кам,
Қуёшнинг нурлари эврилди зарга.
Раҳмат почтачига: сал кечикса ҳам,
Хатинг етиб келди мисли себарга.

Кушчага ҳам раҳмат, деразам чертиб,
Янги, ёруғ тонгдан қилди хабардор.
Унга аён бўлган — тун бўйи балки
Яна бедорликдан чекканим озор.

Дўстлар қаршисида таъзимим чуқур,
Улар оз қолдилар жуда — саноқли...
Яқинлардан кўрдим бадбинлик бир қур,
Лекин юрмадим мен ҳеч гина сақлаб.

Раҳмат Севги, раҳмат Сўз ва Мусиқа!
Баҳсу низолардан гап очмам бу дам...
Ёмонга ёмонлик соғинмам сира,
Уларни эслашни истамайман ҳам...

КЕНЖА НАБИРАМ ШАҲРИБОНУГА

Нега йиғляпсан, айт қўзичоғим,
Нима бўлди? Ёмон туш кўрдингми ё?

Отанг бор, онанг бор — суянган тоғинг,
Бошингда гиргиттон теварак дунё.

Етимлик заҳридан қалб яра, не тонг,
Кўрдим озорларин қисматнинг қаттиқ.
Йиғласа ярашар мен — кекса бобонг,
Нега йиғляпсан сен аччиқ-аччиқ?

Билмайсан сен ҳали хусумат нима,
Алдов, хиёнатдан бўлмас ҳолинг танг.
Мурғак вужудингга ғам қўнмас сира,
Алласин айтаркан мунис волиданг.

Дўстларни кўрдим мен — имонсиз тақир,
Душманлар йўлимни тўсди ғов бўлиб.
Сен нега йиғлайсан? Йиғлай мен, ахир,
Ўпкам йиғиларга кетди-ку тўлиб.

Сен уруш нелигин билмайсан мутлақ,
Ёнди оловида — неки тирик жон.
Сенинг бошинг узра нур сочар ҳар чоқ
Тинч ва осойишта ложуворд осмон.

Не-не оғаларим жангда йўқотдим,
Эсласам, кўзимдан сизади намлар.
Сен нега йиғлайсан? Бас, йиғлайин мен,
Сочим оқартирди беадад ғамлар...

* * *

"Бир нарсадан масрурман, дўстим,
Армоним йўқ, бахтлиман тугал:
Мен онамни ранжитмай ўсдим,
Отам сўзин тингладим ҳар гал..." —

Кўзларида йўқдир армон, мунг,
Тўхтамайди гапдан тенгдошим.
... Тинглар экан дил сўзин унинг,
Менинг аста эгилар бошим.

* * *

Эгри-бугри дарахт — менинг ҳаётим,
Баргини ёзмаслар, қор кетмас магар.
Ва улар тўкилмас айтиб баётин,
Қўшиғим уларни асрамаса гар.

Йилларим — дарахтнинг шохи, албатта,
Куйиб кул бўлиши аниқдир, аён.
Кейин тирилмаслар тўлиб шарбатга,
Севгимиз бўлмаса уларга посбон.

* * *

Севги қаршисида ёришди уфқлар,
Сўқмоқлар қошидан ариди туман.
Ва менга туюлар кечмиш дард-ғусса
Дурбинда кўринган юлдуз каби шам.

Мўътабар оташда қоврилган билар:
Гоҳо кун айланиб кетади йилга.
Кечагина сармаст этган севинчлар
Ўгирилган дурбиндан кўринар дилга.

Ой сузар чоғида тун само узра
Ё қирмиз шафақлар ёнаркан саҳар,
Соатнинг миллари секинлар жуда,
Севгилим ёнимда бўлмаса агар.

Бойқуш уйғонган дам сас бериб тунда
Ё кундуз ташвиши забт этса аён,
Соатнинг миллари жадаллар жуда,
Севгилим мен билан бўлса ёнма-ён.

Мирпўлат МИРЗО таржималари

ХИТОЙДА БЕҲЗОД ҲАЙКАЛИ

Хитойнинг Цзилинь маъмурий худудидаги Чанчунь шаҳрида дунё ҳайкалларининг хиёбони бор. Дунёнинг 283 нафар доврукли ҳайкалтарошларининг ижод намунаси ўрин олган мазкур хиёбонга кираверишда ўрнатилган Беҳзод ҳайкалини Ўзбекистон Республикаси халқ рассоми Жалолиддин Миртожиев ишлаган.

Ҳайкалнинг очилиши фестивал иштирокчилари, айниқса, шаҳар аҳлида кўтаринки кайфият уйғотди. Қадим маънавият ва санъати дунёни ҳайратга солган, Шарқ маданияти осмонида ёрқин юлдуз бўлиб порлаган Ўзбекистоннинг бугунги ҳаёти, иқтисодий-ижтимоий турмуш тарзи жаҳон халқларини қизиқтириши табиий. Хитойликлар ҳам юксак иштиёқ билан меҳмондўст, очиққўнгил, бунёдкор ўзбекистонликларни ҳурмат қилишади.

Ҳайкалнинг очилиш маросимида Хитойнинг қатор идоралари, шаҳар раҳбарияти, жамоатчилик вакиллари, хорижий давлатларнинг дипломатик ваколатхоналари раҳбарлари, ўзбекистонлик талабалар ҳам иштирок этишди.

Б.МАМАДИЕВ

ЁРУҒ ХОТИРАЛАР ТАФТИ

ТАҚДИМОТ

Асқад Мухтор XX аср ўзбек адабиётининг забардаст вакили. Унинг ижод боғида илдиз отган чинорлари XXI асрни ҳам омон-эсон қарши олди. "Опа-сингиллар", "Туғилиш", "Давр менинг тақдиримда", "Чинор", "Дунёлар туташган жойда", "Қорақалпоқ қиссаси" каби роман ва қиссалар, "99 миниатюра" сингари юксак шеърий тўпламлар муаллифи тириклигидаёқ адабиёт даргоҳининг эъзозли адибига айланган эди.

Ёзувчи умрининг сўнгги кунларигача қўлидан қаламини ташламади. У ёзиш учун яшади. Сўнгги дақиқаларини ҳам адабиётга илинди. Хаста ҳоли билан "Тундаликлар" фалсафий асарини ёзиб тугатди. Адибнинг бу заҳматли меҳнати, биз каби ёш, ҳали ҳаммасига улгураман, деган ширин орзулардан бирозгина боши айланган қаламкашларнинг кўзини очиши лозим. Чинакам истеъдод юрагидан туғиладиган олов сўзлар ҳеч қачон тугамайди. Бир инсон ҳаётига берилган умр эса ҳамиша камлик қилади.

Яқинда Ёзувчилар уюшмасида "Маънавият" нашриётида чоп этилган "Асқад Мухтор замондошлари хотирасида" китобининг тақдимот маросими бўлди. Тақдимот аввалида устоз ёзувчи ҳақида фильм намойиш этилди. Очиғи, фильмда хасталик иродасини буколмаган, ёзишга бўлган шавқ умрини шуълалантириб турган, тириклик кунларининг адоғи кўриниб турган бўлса-да, ўктам жилмайиш қилиб, телемухбир билан тутила-тутила (адиб гапира олмасди) суҳбатлашган Асқад Мухтор сиймосидаги осудалик кўнгилларга ҳаяжон солди. Юраги бутун инсон замин юкини кўтара олиш қурбига эгалигини ҳис қиласиз. Эл-юрт, китобхонлар юрагида тирик яшайдиган Асқад Мухторнинг ижод чироғи янада ёрқинроқ нур соча бошлаётганига иқрор бўласиз.

Китобдан адибнинг замондошлари — дўстлари, шогирдларининг хотиралари жой олган. Улар Асқад Мухторнинг ижод олами ҳақида айнан бир-бирига ўхшаш фикрларни баён этишган. Улар ўз ўрнида битта нуқтада тўқнашади — Асқад Мухтор камтар, камсуқум, зиёли, заҳматкаш адиб эди. Асқад Мухтор ҳеч қачон адабиётни ёруғлик йўли деб қараганларга бефарқ бўлмаган. Энг қизиғи, китобдаги мақолалар муаллифлари ёзиш жараёнида бир-бирини билмаган ҳолда Асқад Мухтор билан боғлиқ ёрқин воқеа-ҳодисаларни тасдиқлайди. Улар шунчалар кўпки, беихтиёр инсон фарзанди умри давомида шунчалар маъноли яшагани, яхшиликлар ичида қанчалаб кўнгилларга эзгулик уруғини қадаганига лол қоласан.

Адиб билан бирга ишлаган, у кишининг ёнида турган шогирдлар бугун адабиётимизнинг забардаст вакиллари. Уларнинг ҳар бири бугунги кунда ўзига хос йўналиш, мактаб яратган ижодкорлар. Улар адабиёт даргоҳига юрак, кўнгил ва тафаккур билан кириб келишган.

Мен хотираларни ҳавас билан, айни чоғда ўзимни имтиҳон қилиб ўқиб чиқдим. Вазмин ва босиқ Асқад Мухтор елкам оша қараб тургандай бўлди.

Китобнинг тарбиявий жиҳатига тўхталсам, устозни эъзозлаган шогирдлар софдилликни ҳар нарсадан улуғ кўрганлигини англадим. Улар ўз устозлари ҳақида кўнгил изҳорини тўкиши ҳамона ўзлари ҳақида ҳам ёрқин маълумотлар қолдиришибди. Шу нуқтаи назардан қараганда, китоб келажак авлодга адабиётимиз фидойилари, бугунимизнинг соҳиби талантлари тўғрисидаги қимматли бир манбадир. Адабиёт дарсларида Асқад Мухтор ҳаёти ва ижоди бобидаги ушбу китоб ўта муҳим бир дарслик сифатида ҳам қадрлидир.

Айниқса, Эркин Аъзамнинг "Ўзи бир чинор эди" хотираси яхлит бир ҳикоядан қолишмайдиган асар бўлибди. Ёзувчи тасвирлаган тафсилотлар кишининг юрагини ўртаб юборади. Айниқса, менинг хаёлимда бир ҳаяжонли манзара муҳрланиб қолди. Устозни икки иқтидорли шогирди, икки таниқли адиб туғилган куни билан табриклагани боришди. Қор ёғиб турибди. Ҳовлидан адибнинг ўғли Темур ака чиқади. Адиб яна оғирлашиб қолганлигини, касалхонага олиб кетишганини айтади. Шунда шогирдлар қўлидаги гулдастани қаерга қўйишни билмай қолишади.

Қор. Қиш. Қўлида гулдаста тутиб, музтар бўлиб қолган болакайдай бош эгиб турган икки шогирд. Шу ҳолатнинг ўзи ҳар қандай юракни титратиб юборади. Кутилмаган ҳолат. Энди улар нима қилишади, икки адиб устоз эшиги олдидан қандай алфозда қайтишди экан? Қўлидаги гулдаста нима бўлди? Қайтаётиб нима ҳақида сўзлашишдийкин? Бугун устознинг туғилган куни эди-я.

Китобда Асқад Мухтор шахси тимсолида бугунги адабиётимиз ва унинг вакиллари дунёқараши талқин қилинади. Китобни мутолаа қилгач, ҳалол, сабр-тоқат билан, қаламга суяниб ҳам яшаса бўлади, ёзувчиликка доғ туширмай яшашнинг ўзи ҳам жасорат, деган ўйга борасан.

Турли хил ғийбатлар, фисқу фасодларни урчитиб, сохта обрў ва бойлик изидан ҳаллослаб юришдан Худо асрасин. Ҳар биримизга Асқад Мухтор иймонини берсин, деган ўйга борасан киши.

Юқоридаги фикрларни тақдимот маросимида сўзга чиққан Ўзбекистон халқ ёзувчиси Пиримқул Қодиров, таниқли таржимон Ваҳоб Рўзиматов, академик Азиз Қаюмов, адабиётшунос олим Суннатилла Аҳмедовнинг адиб ҳақидаги хотираларидан ҳам англашимиз мумкин эди.

Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов адиб ижодининг ўзига хос жиҳатларига тўхталиб шундай деди:

— Асқад Мухтор шеърияти бетакрор, ҳеч бир шоир тақлид қилиши мумкин бўлмаган шеърият. Оҳанги, фалсафаси ўзи билан. Шоирнинг ички туғёнларини ўзига жо қилган тўлқиндай ҳаракатчан бу шеърият ҳали адабиётимизда ўзига хос ҳаққоний талқинларини топиши шубҳасиз. Асқад Мухтор мураккаб шароитларда яшади, ижод қилди, борлиқни адиб юраги билан ҳис қилди. У давр синовларидан мардона ўтди. Тебранмади, ёлғонлар измига ўзини топширмади. Замонга ёлғон кўзойнак билан эмас, теран нигоҳ билан боқди. Бугун шундай заҳматкаш адиб ҳақидаги китоб тақдимотида қатнашар эканмиз, устоз хотираси эсланаяпти. Бу хотираларда улуғ бир инсоний сабоқ мужассам. Мен китобнинг дунёга келишида бош-қош бўлган инсонларга, унинг ташаббускорларига раҳмат дейман. Бу адиб ижодига, шу билан бирга адабиётимизга нисбатан эҳтиром намунасидир.

Тақдимот маросимида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Хайриддин Султонов иштирок этди ва сўзга чиқди.

Кўчқор НОРҚОБИЛ

"МЕН МАҒРУР ЯШАДИМ..."

ЁДНОМА

Ўзбекистон халқ ёзувчиси, шоир, адиб, драматург ва таржимон Шуҳрат ҳақида сўз айтиш ҳамиша эъзозли юмушдир. Устоз адибнинг ижод жараёнларини кўпдан кузатган, теран изланишларидан бохабар шогирдларидан бириман. Кўп асарларини ҳали сиёҳи қуримай туриб ўқиб берганлари ҳамон эсимда. Шуҳрат акадан бой мерос қолди. Адибнинг ижод чамани ранг-баранг. Шеърлар, болалар учун шеърлар, иккиликлар, тўртликлар, олтиликлар, саккизликлар, балладалар, достонлар, ҳикоялар, қиссалар, романлар, драмалар, таржималар... Умуман, адибнинг турли жанрларга мурожаат этиши, улкан ижодий имкониятларидан, талаб-эҳтиёжидан келиб чиқади. Йирик ижодкорларда бундай ҳол табиий. Шуҳрат ака ҳам ана шундай сўз санъаткорларидан бири эди.

Шуҳрат шеърияти тоғларнинг қояларидан сизиб чиқиб тошлар устидан оқиб ўтган шаффоф булоқ сувларини эслатади. Самимийлик туйғулари гупуриб турган, ёлғон ҳақиқатлардан йироқ, халқона йўлда ёзилган бу шеърият ҳикматларга бойдир. Шоир илҳомини халқдан, ҳаётдан оларди. Оддий нарсалар ҳам шоир назари тушгач, унинг қалами сеҳри билан ҳикматга айланарди. "Сен баъзан ..." номли шеърида шоир ҳаётда учрайдиган оддий ҳодисани қаламга олади. Кишилар шоирнинг ёшини сўрайдилар, бошига тикилиб, сочи оқарганига ишора қиладилар. Сочнинг оқи кўнгилнинг армонидан ёки умрнинг доғидан эмаслигини, бундан асло ўкинчи йўқлигини айтаркан, "оқлигин гашти ҳам ўзга бир олам!" дейди. "Гар сочим қорасин кўрмоқ истасанг, уч ўғил, бир қизим бошларига боқ!" уқтиради шоир.

Шундан кейин ёзади:

Мен улар қалбига нур бўлиб кириб
Умримни умрига пайванд қилганман.
Сочимнинг қорасин уларга бериб
Оқини ўзимга олиб қолганман!

Оддий соч ҳақида бошланган шеър катта ҳаётий фалсафага айланади, ўз умрини фарзандлар умрига пайванд қилган отанинг қора сочлари ҳам уларга ўтади... Шеърдан олинган руҳий лаззат завқини ўқувчи ўз қалбида давом эттиради. Ҳа, бу соч эмас, балки ҳаёт, умр ҳақидаги шеърдир, унинг кўз олдида умр пиллапоялари бир-бир намоён бўлади, яхши-ёмон кунлар, қувончу қайғулар, орзу-армонларга хаёли кетади.

Шоир бешикда ётган фарзандига қараб турар экан, шундай сатрлар қоғозга тушади:

Эшикда ҳали ниш урмаган кўклам,
Беибо изғирин кезар эшикда...

Бу шоирона мағзи тўқ сатрларни ўқир экан, ўқувчи "ҳали ниш урмаган кўклам"дек бешикда ётган норасида гўдакни олдинда "беибо изғирин"лар кутаётганини, ҳаёт синовлари азоб-уқубатларга қоришиқ эканини жуда ҳам гўзал бир йўсинда идрок этади.

Шоирнинг ўз вақтида қўлма-қўл бўлиб ўқилган "Кавказ дафтари" туркуми шеъриятимизда сезиларли воқеа бўлган эди.

Кичик ҳодисалардан катта ҳаётий умумлашмалар чиқара олиш Шуҳрат шеъриятига хос фазилатлардан биридир.

Адибнинг насрий ижоди адабиётимизнинг ўзига хос саҳифаларидан саналади. Унинг "Шинелли йиллар", "Олтин зангламас", "Жаннат қидирганлар" романлари, қиссалари ҳақли равишда ўқувчилар томонидан севиб ўқилади. Бу асарларнинг тили ширали, ҳар бири қизиқарли воқеаларга бой, воқеалар ривожи табиий кечади, адиб уларга нисбатан ҳеч қанақа "куч ишлатмайди", ҳамма нарсани қаҳрамонларнинг ўзига қўяди. Шуҳрат ака "Олтин зангламас" романини бутун қалб қўри, ақлу тафаккури, меҳру муҳаббати билан қоғозга туширди. Бу унинг шахсий ҳаёти эди, лекин шахсий ҳаёт бир восита вазифасини бажарди. Адиб ўша йилларда жасорат билан кўтариб чиққан мавзу жуда муҳим эди ва ҳозиргача шундай бўлиб келмоқда. Бу адолат ва ҳақсизлик ўртасидаги мангулик курашдир. "Олтин зангламас" романи ана шу курашнинг бадиий ифодаси. Ҳа, адолат — олтиндай, у вақтинча унутилиши мумкин, аммо ҳеч қачон зангламайди.

Шуҳрат аканинг ёш ижодкорларга меҳри ва эътибори бағоят улкан эди. Жуда кўп ижодкорлар унга талпинардилар, чунки нур келиб турган жойга талпиниш тирик жонга хос хусусият. Устоз ёш ижодкорларнинг барчасига бирдай қарар, ҳеч қачон уларни истеъдоди баланд ёки паст дея ажратмасди. Барчасига ўзининг одил маслаҳатларини берар, йилт этган учқун бўлса, шуни алангага айлантиришга ҳаракат қилар, бу йўлда асло эринмасди. "Бошида қиш, кўнглида баҳор" бўлган устознинг бир фазилатини таъкидлаш жоиз: у шогирдларига доим меҳрибонлик кўргизишга тайёр эди, аммо ҳеч қайсисидан ҳам бирон нарсани таъма қилганини билмаймиз. Шу боисдан бўлса керак, Шуҳрат аканинг уйи ҳамиша шогирдлар билан обод эди, бу борада уни яна бошқа устозимиз — Миртемир домла билан қиёслаш ўринлидир.

Улкан адиб Шуҳрат ўзининг "Мен мағрур яшадим" шеърида шундай сатрларни битган:

Мен ҳалол яшадим — шунинг ўзи бас,
Энг оғир дамда ҳам айтдим ростимни.
Сотмадим амал деб яқин дўстимни,
Дўстликни, ростликни билдим муқаддас!

Мен мағрур яшадим — шунинг ўзи бас,
Бировнинг оёғин ортидан босиб,
Кўзига чўп ташлаб, йўлини тўсиб,
Хилватда олмадим ўзим кенг нафас.

Мен дардли яшадим — шунинг ўзи бас,
Оламни беташвиш кўрмадим бир кун.
Кўтариб ҳамиша кишилар юкин,
Келажак тонгига қилдим мен ҳавас.

Ҳа, кишилар юкини кўтариб, келажак тонгларига ҳавас қилган, оғир дамларда ҳам ростини айтган, мағрур ва ҳалол яшаган адибни келажак ҳам ўз кифтида эъзозлаб тутмоғи шубҳасиздир.

Муҳаммад АЛИ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

ВАТАН ДАРСХОНАМ ЭРУР

Этар парвоз юрак истиқбол томон,
Умид ила ишонч доим ёнма-ён.
Илму фан офтоби чорлар тоабад,
Ҳаёт—бу йўлдаги сўнгсиз имтиҳон.
Дўстлар, энг яхши дам бизнинг дам эрур,
Устозу шогирдлар жамулжам эрур.
Элим муҳаббатдан берганда сабоқ,
Бу энг гўзал Ватан дарсхонам эрур.

"...Менинг назаримда, шоирларга халқнинг севги-вафо, инсонийлик бобидаги ҳалол тажрибасини замонлар оша олға элтиш масъулияти юкланган. Қадимий оғзаки ёки ёзма шеъриятни оламизми, ҳозирги етук жаҳон шеърияти намуналарини ўқиймизми, ҳаммасида фикримизга далил топилади. Лекин, айни вақтда, кимдир илжайиб "муҳаббат куйчиси бўлиш ҳунарми?" дейиши мумкин. Ҳа, дейман мен, бу жуда вазмин иш. Шоир аввало ўзи ошиқ, покиза, фидойи бўлиши, яъни ўзи ҳам улуғлаётган қаҳрамонига ўхшаб яшаши керак. Бу осон эмас. Шеърият эса ҳаромни ёқтирмайди. Акс ҳолда, шоир одатий мағиғ-гапдонга, ижод оддий тирикчилик воситасига, асар эса лаҳзали кекирикка айланиб қолиши мумкин. Шу боисданмикин, тарих минглаб қаламкашдан оқибат натижада фақат битта-яримтасига мангулик калитини беради, холос..." — бу сўзлар ҳассос шоиримиз, айни кунларда қутлуғ етмиш ёшни ҳам ёниқ қалби, заргарона қалами билан қаршилаб турган Ҳусниддин Шариповнинг яқинда "Шарқ" нашриёт-матбаа акциядорлик компаниясида нашр этилган "Асирингман" номли янги китобига ёзган сўзбошисидан олинди. Ҳа, чин маънодаги шоир, ижодкор бу замин, тириклик дарсхонасида адабиётга минг-минг йиллар давомида руҳ, жон бағишлаб келаётган асл фидойи инсондир. Шу боис ҳам адабиётнинг қадри улуғ. Негаки, айнан адабиёт инсонни руҳан юксакликка кўтариб, ҳаётини маънан бойитади. Шу маънода адабиётда ўз ўрнига эга бўлган ҳар бир ижодкорнинг тўйи адабиётнинг ҳам байрамидир. Ҳассос шоиримиз Ҳусниддин Шарипов шеърияти эса адабиёт мухлислари учун бениҳоя қадрли. Айни кунларда атоқли шоиримиз етмиш ёшга тўлди. Шу муносабат билан 9-10 сентябр кунлари Ҳусниддин Шарипов туғилиб ўсган Наманган вилоятида шоирни муборак ёши билан қутлаш тадбирлари бўлиб ўтди.

Адабиёт байрамига айланган тадбирлар Наманган шаҳрида, Алишер Навоий номидаги вилоят театрида бошланиб, шоир туғилиб ўсган Поп туманида давом этди. Гўзал Наманган шаҳри кўркига кўрк бўлиб турган театр биносига ҳамюрт шоирни қутлагани вилоят жамоатчилиги намояндалари, шеърият мухлислари, Наманган давлат университети талабалари, шунингдек, пойтахтдан борган таниқли адиблар, олимлар тўпландилар.

Ҳусниддин Шариповнинг етмиш йиллигига бағишланган тантанали кечани Ўзбекистон халқ шоири Ҳабиб Саъдулла олиб борди.

Наманган вилояти ҳокимининг ўринбосари Иброҳимжон Юсупов шоирни қутлуғ ёши билан муборакбод этиб, вилоят ҳокимининг табриги ва совғаларини топширди. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Олий Мажлис депутати Ўткир Ҳошимов Ҳусниддин Шариповни қутлар экан, адабиётимизда муносиб из қолдирган шеър ва достонлари, шоир қаҳрамонларининг ўзига хос олами ҳақида сўзлади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ўринбосари, шоир Минҳожиддин Мирзо уюшма раиси, Қаҳрамон шоиримиз Абдулла Ориповнинг табрик ва саломларини етказди, Ҳусниддин Шариповнинг адабиётимиз равнақидаги муносиб хизматларини таъкидлади. Таниқли адабиётшунос олимлар Наим Каримов, Абдуғафур Расулевлар ўз сўзларида шоир шеъриятидаги файласуфона донишмандлик, шарқона ҳазил, қувноқ юморни алоҳида қайд этдилар. Ўзбекистон халқ шоири Жуманиёз Жабборов адибни қутлар экан, унга бағишланган шеърини ҳам ўқиб берди.

Шоирни муборак ёши билан қутлаш кечасида олимлар, ижодкор ва мухлислар таъкидлаб ўтишганидек, мустақиллик йиллари Ҳ. Шарипов учун ғоят маҳсулдор бўлди. "Минг иккинчи кеча", "Қалтис юриш" достонлари, "Ер истаб" шеърий китоби нашр этилди. "Онанинг кўнгли болада ёхуд Тошкентча қуйди-чиқди" драмаси "Ўзбектеатр" эълон қилган танлов ғолиби бўлди. Мустақиллигимизнинг ўн йиллигига бағишланган "Дўстим Тожиддин" номли ҳужжатли қиссаси босилиб чиқди. У адабиётимиз равнақига қўшган ҳиссалари учун "Меҳнат шуҳрати" ордени билан тақдирланди.

Наманган давлат университети ректори Турсунбой Файзуллаев, шоирлар Эрмамат Нурматов, Зиёвиддин Мансуров, Дилбар Ҳайдарова, шунингдек, талабалар, шоирнинг мухлислари Ҳусниддин Шарипов ижодининг сарчашмалари ҳақида сўзлаб, шоирни муборак ёши билан қутладилар. Ўзбекистон халқ артисти Ўринбой Нуралиев, хушовоз хонандалар Мирзаабдулла Раҳмонов, Ғафуржон Каримовлар дилбар куй-қўшиқлари билан шоирни олқишладилар.

Кеча охирида Ҳусниддин Шариповга сўз берилди. У ижодкорлар, адабиёт мухлислари ва ҳамюртлари томонидан кўрсатилган катта эҳтиром учун миннатдорлик изҳор этди ва кўплаб янги шеърларини ўқиб, мухлисларни хушнуд этди.

Поп тумани марказида бўлиб ўтган самимий учрашувлар ҳам шоир ва унинг ҳамюртлари учун чинакам байрамга айланди. Учрашувни очаётиб, шоир Ҳабиб Саъдулла, Сирдарё соҳилларида туғилган ва қалбида бир умр Сирдарёнинг вазминлигу жўшқинлигини сақлаб келаётган шоирни шарафлаш чинакам бахтдир, деди. Поп тумани ҳокими ўринбосари Шоира Абророва, адабиётшунос олимлар Наим Каримов, Абдуғафур Расулев, Йўлдошали Солижонов, шоирлар Минҳожиддин Мирзо, Энахон Сиддиқова, Зиёвиддин Мансуров Ҳусниддин Шариповнинг асарлари, таржималари, қаҳрамонларининг халқона содда ва юморга бой тили ҳақида сўзладилар.

Илк шеърлариданоқ деҳқону боғбонлар, ўрмончиларни улуғлаб, гўзал Ватанимизни катта завқ билан куйлаб келаётган Ҳусниддин Шарипов учрашув сўнгида ўз миннатдорчилиги, ифтихор туйғуларини изҳор этар экан, бениҳоя камтарлик билан "Мен шеъриятнинг кетмончисиман", дея лутф қилди.

ШОГИРДИНГ ШУНДАЙ БЎЛСА!

ҚУТЛАЙМИЗ!

Шу кунларда педагогика фанлари доктори, профессор Ҳамидулла Нурматов 60 ёшини қаршилаш арафасида. Ҳамидулла Тошкентдаги маданият техникумининг мусиқа бўлимида ва Тошкент давлат педагогика институтининг мусиқа факултетида таҳсил олган йилларда мен унга мусиқа тарихи фанидан сабоқ берганман. Талабалик йилларидаёқ тиришқоқлигини, билим олишга доимо чанқоқлигини, тенгдошларига ўрнак бўларли тарбияли, маданиятли, мулоҳазали йигитлигини сезиб меҳрим тушган, устоз сифатида ўзимга яқин тутиб, маслаҳатлар берганман.

У танлаган касбига кўра ижрочи созанда бўлиши мумкин эди. Лекин ўқитувчилик касбига кўпроқ меҳр қўйди, шу боис мусиқа факултетини имтиёзли диплом билан тугатиб, устоз-педагог касбини эгаллади.

1970-80-йилларда умумий мусиқа таълими йўналишида илмий тадқиқот ишлари деярли йўқ эди. Мазкур йўналишда тарихий, назарий ва услубий масалаларни, мусиқа санъатининг ёшлар тарбиясида тутган ўрнини ўрганиш, тарбиянинг самарали усул ва воситаларини ишлаб чиқиш ва амалиётга тадбиқ этиш каби қатор долзарб вазифалар турар эдики, бу ишларни амалга оширишда Ҳамидулла Нурматов илмга ҳавасманд ёшларга бош-қош бўла олди.

Ўз соҳасида биринчилар қатори номзодлик диссертациясини муваффақиятли ҳимоя қилгач, атрофига илмга чанқоқ ёшларни тўплади, вилоятларда фаолият кўрсатаётган мусиқа факултетлари ўқитувчиларини ҳам илмий-тадқиқот ишларига фаол жалб қилди. Ҳамидулла 1994 йили докторлик диссертациясини ҳимоя қилиб, 1997 йили профессор илмий унвонига сазовор бўлди.

Ўзбекистонда мусиқа педагогикаси йўналишида илмий мактабнинг ташкил топиши, шаклланиши ва ўсиб-улғайишида Ҳамидулла Нурматовнинг хизматлари катта. Янги авлодни ўқув адабиётлари билан таъминлашда Ҳамидулла ўзининг илмий-услубий салоҳиятини, тажрибали ташкилотчилигини намоён этиб, атрофига мутахассисларни тўплади ва мактаблар учун мусиқа фанидан 8 та дарслик ва 1 та қўлланма, мусиқа коллежлари, педагогика олий ўқув юртлари учун дарслик ва ўқув қўлланмалар тайёрлаб нашрдан чиқарди. Ҳ.Нурматов раҳбарлик қилган университетнинг иқтидорли талабалари, бир неча йиллардан бери, "Ўзбекистон — Ватаним маним" Республика қўшиқ танловида ғолиб бўлиб келаётир. У олий таълим, халқ таълими тизими ривожи учун таҳсинга лойиқ ишларни амалга ошириб, "Халқ таълими аълочиси" нишони билан тақдирланди. Кўп йиллардан буён Тошкент давлат педагогика университетининг мусиқа факултети декани бўлиб ишлаётир.

Ҳамидулла оилапарвар йигит: уч ўғил ва уч келиннинг отаси, етти набиранинг бобоси. Оиласи ўзаро меҳрли ва иноқ. Бунга ҳавас қилса арзийди.

Мен шогирдимни чин дилдан табриклаб, бундан-да катта ижодий-илмий парвозлар тилайман.

Тўхтасин ҒОФУРБЕКОВ

КИТОБИНГИЗНИ ЎҚИДИМ

ҚИРҚ ЙИЛ БИТИЛГАН КИТОБ

Баъзи китоблар бир зарб билан ёзилади, бир зарб билан ўқилади ва тез орада унутилади. Лекин шундай китоблар ҳам борки, улар муаллифнинг бир неча ўн йиллик, баъзан эса бутун умрлик меҳнати, истеъдоди қаймоғини ўзига сингдириб олган бўлади. Забардаст олим Бегали Қосимовнинг яқинда "Маънавият" нашриёти томонидан чоп этилган "Миллий уйғониш" номли фундаментал тадқиқоти ана шундай асарлар жумласидан. Китобга Ўзбекистон Қаҳрамони Озод Шарафиддиновнинг сўзбоши ёзган.

Гап шундаки, китоб учун тадқиқот объекти қилиб олинган миллий уйғониш даврининг йирик намояндаларигина эмас, уларнинг халқ севиб ўқиган асарлари ҳам маъшум қатағонлар қурбони бўлган эди. Шўролар мафкураси уларни тарихимиздан, халқ ёдидан тамоман ўчириб ташлаш учун нопок усуллардан ҳам қайтмаган эди. Орадан ўн йиллар ўтиб, 50-йиллар ўрталаридан бошлаб, сиёсий вазият бироз юмшади. Бу ўзгаришлардан руҳланган ҳақиқатталаб тадқиқотчиларнинг бир қисми ўтмиш тарихимиз ва маънавиятимизга, жумладан, миллий уйғониш даври намояндалари меросига янгича ёндашиш, уларни ҳаққоний баҳолаш вақти келди, деган хаёлда янгича фикрлаб, ўз фикрларини оммага мақбул қилишга киришганида яна ур калтаксур калтаклар бошланди. Энди янгича фикрловчилар ҳибсга олиниб, қамоқхоналарда чиритилмас, аммо ижтимоий тараққиёт ривожига хизмат қилувчи ҳар бир янги фикр юқоридан туриб букилар, парчалаб ташланар, ўша фикрларни илгари сурган зиёлиларни табвасига таянтиришнинг барча ғирром йўллари ишга солинар эди. 80-йиллар ўрталарига қадар давом этган ана шундай вазиятда шўро мафкураси шохида юрса, уларни чалғитиб баргида юра оладиган моҳир зиёлилар майдонга чиқди. Шу йўл билан тарихимиздаги бир қанча муҳим воқеалар, тарихий шахслар фаолияти хусусида гўё шўро мафкураси талабларига мос келадиган нуқтаи назарлар илгари сурилди. Жумладан, "Миллий уйғониш" китобининг тадқиқот объекти бўлмиш миллий уйғониш даврининг қатағон қилинган намояндалари ва уларнинг илгари қораланган асарлари шу нуқтаи назардан келиб чиқиб баҳоланди, оқланди ва халқ мулкига айлантирилди. Бу янгича талқинларга кўра, шўроларнинг ашаддий душманлари сифатида қатли ом этилган миллий уйғониш раҳнамоларига энди айнан уларнинг хаёлига ҳам келмаган "инқилоб фидойиси, Октябр куйчиси" номи берилиб, бошқача сиёсий либосларда халқ олдига олиб чиқилди. Бу йўл улар меросини халққа қайтаришнинг ўша вақтдаги энг мақбул йўли эди. Ўша вақтда бу йўлни айрича бир фаоллик билан амалга оширган тадқиқотчи Бегали Қосимов бўлди. Унинг ўша йиллари чоп этилган Мирмуҳсин Шермуҳаммедов, Абдулла Авлоний, Сиддиқий-Ажзий, Анбар Отин, Нозимахоним, Сўфизода ва бошқалар мероси тадқиқ этилган китоби "Инқилобий шеърият саҳифалари" деб аталгани ҳам фикримиз далилидир.

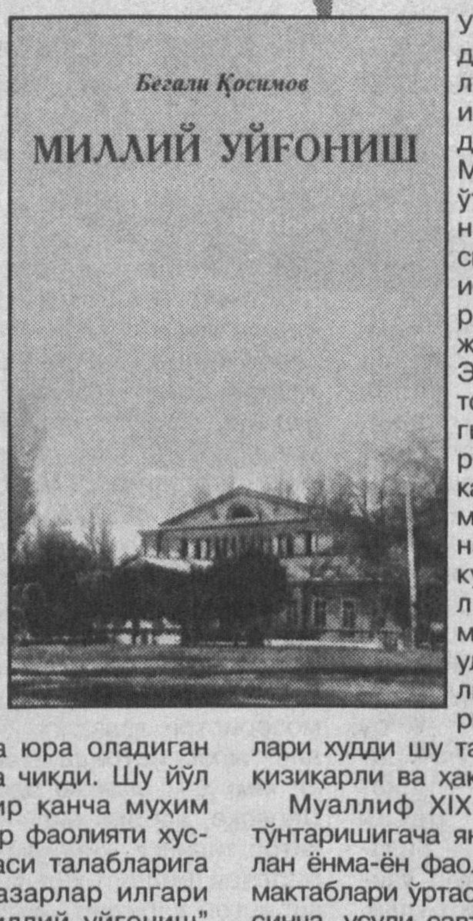

Бегали Қосимовнинг илмий-ижодий фаолияти мураккаб 60-70-йилларда ҳам, сўнгра 1985 йилдан бошланган ошкоралик даврида ҳам қизғин кечди. Республикамиз мустақилликка эришган сўнгги ўн икки йил ичида эса олимнинг ҳамма ҳавас қилса арзигулик юксакликка кўтарилган йиллари бўлди. Хуллас, "Миллий уйғониш" китоби олимнинг қарийб 40 йил давом этган фидокорона ва юксак профессионал меҳнати самарасидир.

Бегали Қосимов китобининг асосий қисми миллий уйғониш даврининг энг муҳим ва етакчи ҳаракати — жадидчиликка бағишланган. Муаллиф "жадидчилик Туркистонда XIX асрнинг охирларида юзага келган, XX аср бошларида шаклланиб, қисқа муддатда ўзининг ҳадди аълосига кўтарилган, 1917 йилги большевиклар тўнтаришидан кейин ҳам социалистик диктатура ўрнатилгунга қадар ўз мавқе ва йўналишини сақлаб қола олган ижтимоий ҳаракат" бўлганини, "ижтимоий турмушнинг барча жабҳаларини қамраб олган"ини таъкидлайди. Олимнинг фикрича, бу ҳаракат моҳиятини миллат ва Ватанни англашдан улар манфаати учун курашгача бўлган қизғин ва ҳаяжонли жараён ташкил этади. Унинг мафкуравий жиҳати ҳақида муаллиф: "Бу — миллатнинг ўзлигини англаш ва мустақиллик мафкураси эди", деб ёзади.

Китобнинг манзур жиҳатларидан бири шуки, муаллиф миллий уйғониш даврида рўй берган муҳим воқеалар, фаолият кўрсатган йирик шахсларга баҳо беришда тарихийлик мезонига амал қилади. У ёки бу воқеа, ҳаракат қандай ҳаётий зарурат туфайли содир бўлганлигининг илдизини очишга интилди. Масалан, муаллифнинг Муқимий ва Фурқатнинг ўтган аср 30-йилларида нега жадид ижодкорлар сифатида баҳолангани, дин ислоҳотчиси ва сиёсий курашчи сифатида аслида жадид бўлган Дукчи Эшоннинг аксар жадидлар томонидан рад этилганлиги ҳақидаги мулоҳазалари, шунингдек, мустамлака зулмидан қутулиш учун миллий уйғониш даври намояндалари зўрлик ва куч ишлатишни ҳам, золимлар билан муросаю мадора йўлини ҳам, ҳатто улар билан ҳамкорлик усулини ҳам қўллаганликлари хусусида айтган фикрлари худди шу тарихийлик мезонига кўра қизиқарли ва ҳаққонийдир.

Муаллиф XIX аср охиридан Октябр тўнтаришигача янги усул мактаблари билан ёнма-ён фаолият кўрсатган рус-тузем мактаблари ўртасида девор кўрмайди. Аксинча, усули савтия мактабларининг очилишида рус-тузем мактаблари ўқитувчиларининг хизматлари ҳақида ҳаққоний фикрларни баён қилади.

Китобда миллий уйғониш даври фидойи намояндалари томонидан шўролар ҳукмронлигининг сиқиқ бир вазиятида амалга оширилган катта ишлар ҳақида атрофлича фикр юритилган. Масалан, Туркистонда дорилфунун ташкил этиш ҳаракатида Мунавварқори Абдурашидхон ўғли бошчилигидаги зиёлиларнинг олиб борган курашлари, Москвадаги шовинист раҳбарлар бу ишда ўзлари учун катта хавф кўриб, аввалига гўё ён бергандек иш тутиб, кейин бир неча ой ичида ҳийлалар тўрини ишга солиб, Мунавварқори бош бўлган Туркистон мусулмон дорилфунуни фаолиятини тўхтатганлиги ҳақидаги муаллиф келтирган маълумотлар ғоят ишонарли ва қизиқарлидир.

Муаллиф 1922 йили Туркистон Марказий Ижроия Қўмитаси ва Бухоро ҳукумати қарорига кўра Германияга ўқишга юборилган 60 дан зиёд ёшлар ҳақида гапиради. Китоб муаллифи ва бошқа тадқиқотчиларнинг кўп йиллик меҳнатлари натижасида аниқланган бу ёшлардан 34 нафарининг исм-фамилиялари, улар Германиянинг қайси жойида, қандай ўқув масканларида таҳсил кўришгани, қандай мутахассисликни эгаллашгани, катта бир қисмининг эса шундан кейинги қисмати ҳақида ғоят қизиқарли маълумотлар берилади.

Китобнинг эътиборга лойиқ жиҳатларидан бири муаллифнинг ўз тадқиқот объектига оид мавжуд адабиётларга муносабатида кўринади. Б.Қосимов бу соҳада Америка, Германия, Япония, Туркия ва бошқа хорижий мамлакатларда турли тилларда чоп этилган илмий адабиётларнинг аксариятидан яхши хабардордир. Кези келганда айтиш керакки, муаллифнинг сўнгги тўрт ўн йилликда яратган кўплаб асарлари дунёнинг уч қитъасидаги ўн бир хорижий мамлакат нашрларида чоп этилган ва ўзининг кўплаб ўқувчиларини топган. "Миллий уйғониш" китобида олим анча илгари ўтган ва ўзига замондош таниқли тадқиқотчиларнинггина эмас, балки илм соҳасига эндигина кириб кела бошлаган шогирдларининг ҳам ишларидан фойдаланади, улардан нималар олганини ўта илмий ҳалоллик билан кўрсатиб ўтади. Биргина мисол, "Шўро" журнали ҳақида мулоҳаза юритаркан, муаллиф: "Журнал фаолиятини махсус ўрганган ёш тадқиқотчиларимиздан Ш.Соатованинг аниқлашича, ундаги материаллар 16 рукн доирасида бўлиб, бу рукнлар журнал ёпилгунига қадар мунтазам ишлаб турган. Ш.Соатованинг аниқлашича, "Шўро" журналининг 10 йил давомида чиққан 240 сонида Туркистон ҳаётига оид 323 та материал босилган. Журналдаги Туркистон ҳаётига оид барча материаллар 112 муаллифга мансуб бўлиб, шундан 84 таси ерли халқ вакилларидир", — деб ёзади. Ҳамкасб тадқиқотчиларнинг мавқеи, нуфузига эмас, ишига қараб эъзозлашни шу муаллифдан ўргансак арзийди.

Китобнинг ҳозирги давр учун ғоят муҳим бўлган миллий ғоя ва мафкура масалаларига бағишланган қисми назарий мулоҳаза ва умумлашмаларга бойлиги билан эътиборлидир. Унда муаллиф "Бугун биз юзма-юз бўлиб турганимиз миллий ғоя, миллий мафкура масалалари бундан юз йил олдин жадидларимиз томонидан кун тартибига қўйилган ва қизғин муҳокама қилинган эди", деган фикрни илгари суради. Бу ўринда миллат тушунчаси бундан икки ярим минг йил аввал Демокрит томонидан қўлланганидан тортиб, Алишер Навоий ижодида "миллат" ибораси қўлланилганию, XVIII аср француз инқилоби даврида бу тушунча байроқ қилингани, Исмоилбек Гаспирали 1908 йили "Миллат" номли махсус мақола ёзганлиги фактлари бир занжирнинг халқалари сингари мантиқан боғланган. Шулар асосида назарий хулоса чиқарган Б.Қосимовнинг фикрича: "ҳар бир ғоянинг миллий ғояга айланиши икки шартни тақозо этади". Улар қуйидагилардир:

"1. Ғоя миллатнинг туб, асл эҳтиёжларидан, туриш-турмушидан, асосий анъаналаридан, табиийки, имкониятидан келиб чиқмоғи лозим.

2. Мазкур ғоя миллат томонидан англаниши, ҳис қилиниши, бошқача айтганда, онгига жойланиб, юрагидаги ўтга айланмоғи, сўнгсиз иштиёқ ҳосил қилмоғи керак".

Муаллифнинг бу фикри ва хулосалари Президент Ислом Каримов асарларида қайта-қайта таъкидланган ва халқимиз қалбига жо бўлиб кетган назарий умумлашмаларга ҳамоҳанглиги билан ҳам қимматлидир.

Китобни мутолаа қилган ўқувчи бирор масалада факт ва ҳужжат танқислигига дуч келмайди. Мулоҳаза юритилган ҳар бир масала, ҳар бир воқеа, ҳар бир тарихий шахс ҳақида маълумотлар мукаммаллиги сезилиб туради. Миллий уйғониш даври намояндаларининг Россия Давлат думаси, маҳаллий жамият ва уюшмалар билан алоқалари, буларда қайси шахслар иштирок этиб, қандай муаммоларни ҳал этишда жонбозлик кўрсатганликлари ҳам аниқ ва пухта далиллар орқали берилган. Шунингдек, бу давр намояндаларининг Туркистон маданий ҳаётидаги, хусусан, театр труппалари фаолиятидаги айрича роли ҳам ғоят қизиқарли ва бой фактик материал асосида кўрсатилган.

Жадид адабиётида давр воқеаларига муносабат масаласи алоҳида сарлавҳа остида берилиб, қизиқарли таҳлил этилган. Булар Биринчи Жаҳон уруши, 1916 йилги мардикор воқеаси ва ниҳоят, феврал инқилобидирки, адабиётнинг уларга бағишланган энг характерли намуналари таҳлил доирасига тортилган ҳамда чуқур, атрофлича, профессионал таҳлил этилган.

Китобнинг катта қисмини миллий уйғониш даврининг энг йирик намояндалари ҳақидаги алоҳида-алоҳида тадқиқотлар ташкил этади. Исмоилбек Гаспирали ҳақидаги тадқиқотда буюк маърифатпарвар фаолиятининг ибтидосидан интиҳосигача, у билан боғлиқ энг асосий муаммолар бой ва ниҳоятда хилма-хил материал асосида ёритилган. Ўз қаҳрамони фаолиятининг етакчи жиҳатлари тўғрисида мулоҳаза юритар экан, муаллиф шундай ёзади: "Исмоилбек феноменининг энг муҳим нуқталаридан бири, шубҳасиз, ҳар бир миллатнинг маориф-маданиятини миллий заминда олиб бориш, миллий тил учун кураш ташкил қилган эди. Биз ҳозир юз йилдан сўнг мана шундай ҳақиқат, балки шу зарурат билан юзма-юз турибмиз".

Сиддиқий-Ажзий ҳақидаги тадқиқотда йирик олим Вадуд Маҳмуднинг ҳали у барҳаётлигида, яъни 1924 йили "Инқилоб" журналида чоп этилган мақоласидан олинган биттагина кўчирма бу бетакрор маърифатпарвар фаолияти нақадар кўпқиррали бўлганини аниқ кўрсатади: "Буюк бир истеъдодга эга бўлганидан кўп санъатларнинг устасидир", — деб ёзган экан у. — Бошлаб Сиддиқий яхши бир техникдур, соат ва машиналарни тузатмоқ ишига моҳирдур. Кўп йиллар бу санъат ила яшағондур. Яхши овчидур, мусиқа билан шуғуллангандур. Ўз тилидан бошқа араб, форс, рус тилларини биладур. Форсча шеърлари форс адабиёти билан яхши таниш эканига шоҳиддур. Араб ва рус адабиётлари билан ҳам анча ошинодур". Шундан сўнг бу закий ижодкорнинг Жалил Маматқулизода, Алиакбар Собир каби ўз даврининг машҳур зиёлилари билан дўстлашуви, "Шинел" повестини биринчи бўлиб ўзбек тилига ўгириши, Мирмуҳсин, Беҳбудий каби зотлар уни кўкрак кериб ҳимоя этиши каби маълумотлар ўқувчиларни ўзига ром қилмай қўймайди.

Маҳмудхўжа Беҳбудий, Мунавварқори, Абдулла Авлоний, Фитрат, Нозимахоним ва бошқалар ҳақидаги алоҳида-алоҳида тадқиқотлар ҳам факт ва умумлашмаларга бойлиги, мавзу қизиқарли ёритилганлиги билан ўқувчига манзур бўлади. Хусусан, Нозимахоним 1904 йилдаёқ "Туркистон вилоятининг газети" ва бошқа матбуот органларида даврнинг энг долзарб муаммолари юзасидан эҳтиросли мақолалар билан чиққанлиги, Беҳбудий шўролар ҳокимияти софдил зиёлиларга қутқу солиб турган бир вақтда: **"Ҳақ олинур, лекин берилмас, инчунун мухториятда олинур, лекин берилмас. Яъни мухториятни Туркистон болаларининг ўзи бирлашиб, ғайрат билан олурлар. Албатта, бошқалар тарафидан берилмас. Бошқаларнинг қўлидан келса, бермаслар"**, каби ўт чақнаган сўзлар билан матбуотда чиқиши, Фитрат 1917 йил октябр тўнтаришининг дастлабки кунларидаёқ "Русияда янги бир бало бош кўтарди — большевиклар балоси бош кўтарди", деган башоратни газета орқали халққа ёйиши, октябр тўнтаришига катта умидлар боғлаб, 1918 йилда партия сафига кирган Авлоний орадан бир неча йил ўтгач: **"Оҳ, на инсоният, на баробарлик, на социалистик, на миллат тафриқ қилмайдурғон интернационалистлар дунё юзинда топилурмикин? Балки бордур, топилур, лекин вужуди анқонинг тухумидек камёб эканлигини Афғонистон сафарига чиқғонда аниқ билдим"**, дея тарих учун нақшлаб қолдирганлиги ва бошқалар хусусидаги муаллиф мушоҳадалари ўқувчи диққатини китобга михлаб қўяди.

"Миллий уйғониш" китобида қамраб олинган давр, қўйилган масалалар, фаолияти таҳлил этилган шахслар доираси ғоят кенг, мураккаб ва нозик. Шу важдан бундай тадқиқотда ҳамма жиҳатдан мукаммал, бенуқсон талқинга эришиш амри маҳол, албатта. Масалан, ўн олти йирик маърифатпарвар фаолияти ҳақидаги алоҳида-алоҳида тадқиқотларнинг барчаси бир савияда эмас. Уларнинг айримларида, чунончи, Сўфизода, Мискин, Хислат ҳақидаги тадқиқотларда манба, факт ва ҳужжатлар етарли эмаслиги сезилиб туради.

Китобда Фурқатнинг айрим ҳолларда ўриспарастлик руҳида асарлар ёзгани ҳақидаги фикр етарлича далилланмаган. Муаллиф ўз фикри тасдиғи учун далил сифатида келтирган шеърий парча, аввало, китобда айтилганидек, Фурқатнинг бал хусусидаги шеъридан эмас, балки "Тошканд шаҳрида бўлғон нағма базми хусусида" манзумасидан олинган.

Мана ўша парча:

Соати ўн бирғача базм эттилар,
Сўнгра эл ўз жойиға азм эттилар.
Лек мендин кетмиш эрди ақлу ҳуш,
Лаҳза-лаҳза завқ ўти айлади жўш.
Қайта кўрмоқ мумкин ўлсайди дебон,
Мустариб дил сокин ўлсайди дебон.
Алғараз ул кеча, эй аҳбоблар,
Тонгғача учди кўзимдин хоблар.
Дилда бордур ҳоли ҳам бир орзу
Ким, яна кўрмоқ қилурман жустижў.

Аввало, шеърий парчанинг ўзида ўриспарастлик йўқ. Қолаверса, бу асарда Фурқат 1890 йил 1 июл куни Тошкентда концерт залида тинглаган оврупоча хониш ва куйлардан, айниқса, ўша йилларнинг эҳтиросли хонандаси Наталья Громованинг чиқишларидан олган таассуротларини маҳорат билан ифодалаган. Китобда муаллиф томонидан келтирилган шеърий парчада ҳам ўша таассуротлар туғёни сезилиб туради, вассалом.

Бундан ташқари, китобда баъзи кишилар исми ёки лавозими ёзилишида ҳам чалкашликлар учрайди. Чунончи, машҳур тожик мақом устаси Шоҳназар Соҳибовнинг фамилияси Шаҳобов тарзида ёзилган. Китобнинг 19-саҳифасида А.К.Абрамов Туркистон генерал-губернатори деб кўрсатилган. Бу шахс Фарғона ва Самарқанд вилоятларининг ҳарбий губернатори, кейинчалик эса, Туркистон генерал-губернатори ёрдамчиси бўлган, холос.

Китобда камдан-кам учрайдиган бундай нуқсонлар, турган гапки, бу қимматли тадқиқот аҳамиятини асло пасайтирмайди.

Адабиётшуносликдан ташқари сиёсатшунослик, тарих, фалсафа, иқтисод, педагогика, санъатшунослик фанларини ҳам пухта билган қомусий олим томонидан битилган китобнинг барча фазилатлари борасида фикр юритиш биргина газета мақоласи доирасига сиғмайди. Уларни зийрак китобхон мутолаа чоғида ўзи англаб олади, деган умиддамиз. Бегали Қосимовнинг қирқ йиллик фидокорона меҳнати маҳсули бўлмиш "Миллий уйғониш" китоби маънавиятимиз хазинасига салмоқли ҳисса бўлиб қўшилишига, мингларча китобхонларнинг севимли асарига айланиб қолишига шубҳа йўқ.

Шариф ЮСУПОВ

ЖУРНАЛЛАРНИ ВАРАҚЛАГАНДА...

"Шарқ юлдузи" журналининг 2003 йил Иккинчи фасли нашрдан чиқди.

Журналнинг илк саҳифаларида "Хотирот" рукни остида ўзбек ва чет эл адиблари, файласуфларининг инсон хотираси ҳақидаги доно фикрлари ҳамда улуғларимиз Абдулла Қодирий, Чўлпон, Усмон Носир ва бошқаларнинг суратлари берилган.

Бу гал "Асрлар, асарлар" рукни атоқли ёзувчи Пиримқул Қодировнинг "Тил ва эл. Темурийлар давридаги тил муаммолари" илмий бадеъаси билан очилади. Ўзбекистон халқ шоири Жамол Камолнинг "Тонг нурига қоришган дунё" сарлавҳаси остидаги янги шеърлар туркуми "Шеърим, сен Лайли" рукнида эълон қилинган. Ушбу рукн давомида шоир Сирожиддин Саййиднинг "Минг йиллик каломлар тўкилар шунда" деб номланган янги туркум шеърлари билан танишасиз. Вафо Файзуллонинг замондошимиз орзу-ўйларини, руҳида кечган нозик туйғуларни ифодалаган шеърларини ҳам журналнинг шу фаслида ўқийсиз. Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низомнинг "Аввалу охир", Икром Отамуроднинг "Харитага тушмаган жой" номли янги достонларида узоқ тарихимиздан олинган воқеалар мисолида Ватан қадрини юксак тутишдек муборак туйғу, инсон шаънини кўтарадиган қадриабад фазилатлар шарафланади.

Журналнинг мазкур фаслида наср ихлосмандларига ёзувчиларимизнинг турли жанрлардаги янги асарлари тақдим этилган. Хусусан, таниқли адиб Учқун Назаровнинг "Чаён йили" асарининг учинчи қисми — "Яшашга маҳкум этилганлар» романи, Ихтиёр Ризонинг "Икки бургут. Насрий лаҳзалар" қатралари, Жумақул Қурбоновнинг ҳикоялари шундай асарлар жумласидандир.

Атоқли олим Матёқуб Қўшжоновнинг хотиралар, яқин ўтмишга оид фактларга йўғрилган янги "Номаълум оламлар" асари ўқувчиларда алоҳида қизиқиш уйғотиши шубҳасиз.

Шунингдек, журналнинг ушбу фаслида тарихга, адабиётшунослик муаммоларига доир мақолалар, адабиётшунос Ботирхон Акрамнинг "Ватаннома" қасида-достонидан парча, ёзувчи Тоҳир Маликнинг "Жиноятнинг узун йўли" рисоласининг аввали билан танишасиз. Профессор Насимхон Раҳмоновнинг Геродотнинг "Тарих" китобидан олиб тайёрланган "Скифлар тўғрисидаги ривоятлар"и ҳам эътиборингизни тортиши тайин.

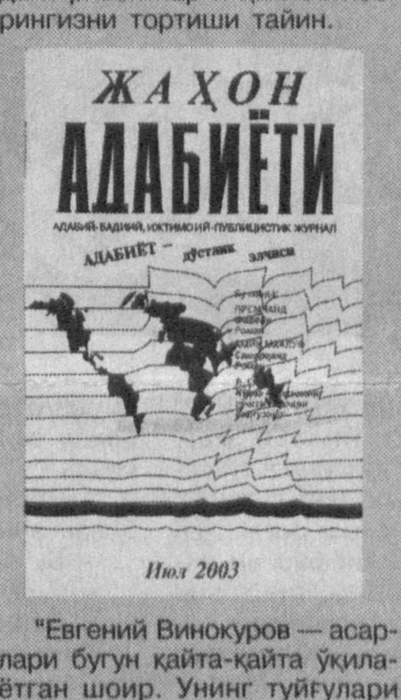

"Евгений Винокуров — асарлари бугун қайта-қайта ўқилаётган шоир. Унинг туйғулари бугунги шеърхон бошидан ўтаётган воқеаларга жуда ўхшаш", деб ёзади шоир Усмон Азимов таниқли рус шоири шеърлари таржимасини ўқувчиларга тақдим этаркан. Шунингдек, журналнинг 2003 йил сонида сиз тағин бир рус шоири Дмитрий Кедрин шеърияти намуналари (Э.Вали таржимаси) билан ҳам танишасиз.

"Публицистика" рукнида Алексей Туробовнинг "Ҳар кунги Америка. Табиатшунос мактублари" (Р.Иноғомов таржимасида) эълон қилинган. Матназар Абдулҳакимнинг "Ҳикмат боғлари" мақоласида Паҳлавон Маҳмуд ижодиёти ҳақида мулоҳаза юритилади. Адабиётшунослар Баҳодир Каримнинг "Адабий ҳамкорлик меваси", Бегали Қосимовнинг "Шаҳрисабз — мўъжизалар маскани" мақолаларида "Турк дунёси адабиёти" ҳамда "Шаҳрисабз, 2700, Минг йиллар мероси" китобларининг ютуқ ва камчиликлари таҳлил этилган.

Саргузашт ишқибозлари журналнинг мазкур сонида жанубий африкалик таниқли ёзувчи Лоуренс Гриннинг "Кўҳна Африканинг сўнгги сирлари" асарининг дастлабки боблари билан танишадилар. Азизхон таржимасидаги бу асарда Африка ҳаётининг турли жиҳатлари, ҳайвонот дунёси, саҳролари, шоввалари, ўрмонлари, турли қабилалар ва уларнинг расм-русумлари, турмуш тарзи ҳақида ҳикоя қилинади.

Албатта, "Жаҳон адабиёти" журналининг ҳар бир сонини канда қилмай ўқиб келаётган ўқувчилар июл ойи сонида машҳур ҳинд адиби Премчанд қаламига мансуб "Фидойи" романининг давоми ҳамда Амин Маалуфнинг "Самарқанд" романи иккинчи китобини мутолаа қилиш имконига эга бўладилар.

Қирғиз тилидан Турсунбой Адашбоев таржима қилган "Қирғиз ҳикоялари" туркумидан атоқли қардош адиблар Тўлаган Қосимбеков, Асанбек Стамов, Қален Сидиқова асари ўрин олган.

КЎНГИЛ МУЛКИ БЎЛСА

Ҳозирги шеъриятимизда сон жиҳатдан ўсишни кузатиш мумкин, аммо сифат масаласида бугунги китобхон ундан қониқаяпти, деб бўлмайди. Шундай экан, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси адабиётшунос Йўлдош Солижоновнинг "Шоир кўп, аммо шеър-чи?" (2003 йил 18 июл) мақоласи билан бу масалада мунозарага даъват этгани эътиборга лойиқдир. Мақолада бугунги кунда пайдо бўлаётган бадиий бўш, тарбиявий аҳамиятга эга бўлмаган шеърлар, шеърий тўпламлар кўпайиб кетаётганидан муаллиф ташвишга тушади, фикрларини аниқ мисоллар таҳлили орқали атрофлича баён этишга ҳаракат қилади.

Ҳақиқатан ҳам, мустақиллик йилларида вақтли матбуот воситалари, нашриётлар сони кўпайди. Бу ижодкорга катта имкониятлар яратилди, деганидир. Бироқ бадиий тафаккурни юксалтириш, бойитишга хизмат қиладиган асарлар саралаб эълон қилингандагина китобхон ҳам, ижодкор ҳам хурсанд бўлади. Бунга маълум даражада эришиляпти ҳам.

Газета ва журналларда эълон қилинаётган ҳамда китоб ҳолида нашр этилаётган шеърларнинг барчасини ҳам бўш дейиш инсофдан эмас. Улар орасида замондошларимизнинг маънавий оламини бойитадиган шеърлар ҳам талайгина. Масалан, Али Насрийнинг муҳаббатга садоқат, инсонни ардоқлаш ҳақидаги "Ўлим етмайди" сарлавҳали шеърида теран маъно содда ва самимий мисраларда баён этилади:

Яна баҳор қайтаверди,
Сен-чи, қайтмадинг.
Қушлар қўшиқ айтаверди,
Сен-чи, айтмадинг.

Яна қуёш шафақ сочди,
Буни туймадинг.
Боғда гуллар чечак очди,
Бўйин суймадинг...

Энди қалбим эшигини
Қоқадиган йўқ.
Энди кўнглим чироғини
Ёқадиган йўқ.

Шундай узоқ жойдасанки,
Қўлим етмайди.
Учрашув-чун менга фақат
Ўлим етмайди.

Севилган, аммо оламдан бевақт ўтган ёр вафотига бағишланган бу марсия китобхонни чуқур ўйларга толдиради.

Агар шеърда ҳар бир сўз ўз салмоғига яраша ўрин эгалласа нур устига нур. Шоир Тугалбой Музаффаровнинг "Маъсум чечаклар" тўпламидан жой олган бир неча шеърлар самимийлиги, соддалиги билан яхши таассурот қолдиради. Бироқ унинг "Ишонч кўрғони" шеъридаги қуйидаги мисраларни бадиий пухта деб айта олмаймиз:

... Бироқ оқшом тўсатдан айирди бизни
Иймонини сотган бу ғаддор фалак.
Энди ачинмайман, севмайман сизни,
Ўзга оғушига интизор малак.

"Фалак" сўзи бу жойда "малак" сўзига қофия учунгина ўйламай ишлатилган, унинг маъноси тўла идрокланмаган.

Навоийлик қаламкаш Карим Тўланинг "Қалб гавҳари" тўпламига кирган шеърларида баландпарвоз, юки енгил, чўғи йўқ мисраларни кўп учратамиз. Масалан:

Бошингда гар тегирмон тоши,
Бўлсин майли гоҳ ёвғон оши,
Гоҳда алам, гоҳда кўз ёши,
Дуонгизда тинчлик сўранг.

Инсоннинг бошида тегирмон тоши юргизиб турилишининг ўзи даҳшат эмасми? Биринчи мисрада "Бошингда" деб биринчи шахсга мурожаат қилинса, тўртинчи мисрада "Дуонгизда" деб кўпчиликка мурожаат этилади. Бошқа бир шеърида эса "Полизда кўкарган чайлангни бузар" дейди К.Тўла. Ажабо! Чайла ҳам полизда кўкарадими?

Сўзга эътиборсизликни ёш шоир Эркин Йўлдошнинг "Учмоқни истайман" номли тўпламига кирган машқларида ҳам учратиш мумкин. Хусусан, "Сабримга лаб берган дудоқларингму" ("Севар ёрим"), "Шу гўзал сўз билан қалбимни тилдим" ("Қайтиш"), "Хок бўлсам юртингга не бўлар" ("Соғинч") каби мантиқсиз мисраларни ўқиб ранжийсан киши.

Шоирликни ҳавас қилган ҳар бир қаламкаш жуда кўп мутолаа қилмоғи, юзлаб, минглаб шеърий сатрларни ёддан билмоғи, энг муҳими, табиат ато этган иқтидорга эга бўлмоғи зарурлиги кўп айтилган. Ниятимиз адабиётимизда ўз сози, ўз овозига эга шоирларнинг самимий, пишиқ-пухта шеърлари кўпайганини кўриш ва ундан баҳраманд бўлишдир. Бунга бизнинг ижодкор халқимиз орасида имконият жуда катта. Зеро, чинакам истеъдод маҳсули бўлган шеърларгина кўнгил мулкига айланади.

Ўсарали НИШОНОВ

АКС-САДО

Й.СОЛИЖОНОВ, "Шоир кўп, аммо шеър-чи?", "Ўз АС", 2003 йил 18 июл сони

"ҚОЙИЛМАҚОМ ШЕЪР"
ЁХУД ШЕЪРИЯТДА ОЧИЛМАГАН ҚЎРИҚ

Бадиий ижод табиатидаги ўзига хослик унинг эркинликка мойиллиги билан изоҳланади. Акс ҳолда миллий маданиятнинг тақдири қай аҳволга тушиб қолиши яқин ўтмишимиздан маълум.

Айтиш керакки, мустақиллик иқтисодий, ижтимоий-сиёсий соҳаларда бўлгани каби, маданий соҳада ҳам собиқ шўролар даврида дарз кетган миллий ўзлигимизга қайтиш баробарида, умумбашарий маданият сари дадил олға қадам ташлашни тақозо қилади. Дарҳақиқат, миллий адабиётимиздаги бу тарихий зарурият насрда ҳам, назмда ҳам тобора реал воқеликка айланиб бораётир. Зукко, ҳур фикрлашга мойил адабиётшуносларимиз бу каби ўзгариш ва янгиланишларга баҳоли қудрат ўз баҳосини бермоқдалар.

Бироқ баъзи адабиётшуносларимиз ҳали-ҳануз мустақилликдан кейинги давр ўзгаришларини ва бу ўзгаришларнинг ҳаётда нечоғли аҳамият касб этаётганини етарлича англаб етмаётганларини кўрамиз. Бунинг асосий сабаби, бизнингча, ўша "социалистик реализм" методи кўникмаларидан қутулолмай, бугунги адабий янгиликларни эски андозалар асосида таҳлилга тортиб, масалаларга бир томонлама ёндашаётганларидадир.

"Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасининг 2003 йил 18 июл сонини қўлга олар эканман, ҳар галгидек, газета саҳифаларига бир сира кўз югуртириб, мутолаани "Танқид, адабиётшунослик" рукни остида эълон қилинган мақолаларни ўқишдан бошлайман. Кўзим, аввало, "Шоир кўп, аммо шеър-чи? Ёхуд шеъриятда сўз қаҳатчилиги" сарлавҳали танқидий мақолага тушди. Йўлдош Солижоновнинг кейинги пайтларда матбуотда жонкуярлик билан йўғрилган чиқишларини қизиқиб ўқиганимдан бўлса керак, адабиётшуносимиз тағин бир жиддий масалага қўл урган чоғи, деган хаёл билан мақолани ўқиб чиқишга ошиқдим. Аммо мақолани ўқиб, унда кўтарилган масалаларни мунозарали ва ҳатто изоҳталаб деб билдим. Чунончи, Йўлдош Солижонов адабиётшунос олим Озод Шарафиддиновнинг модернизм моҳиятини очиб беришга қаратилган "Модернизм жўн ҳодиса эмас" мақоласи ёхуд адабиётшуносларимиз Умарали Норматов билан Улуғбек Ҳамдамнинг "Жаҳон адабиёти" журналида чоп этилган "Дунёни янгича кўриш эҳтиёжи" мақоласи билан таниш бўлганда ўзини қийнаётган саволларга жавоб топган, шунингдек, "жасоратли танқидчиларимиз жим туришибди" каби ортиқча хавотирга тушмаган бўларди.

Муаллиф бугун "юзлаб қаламкашлар орасидан шеър деб аташга арзигулик мўъжизани" қидирар экан, топа олмаганидан ҳамда "шеър ва сўзнинг қадри" тушиб кетишидан задалигини қуйидагича изоҳлайди: "Ҳозир тўйда ҳам, азада ҳам, юбилейда ҳам, ишлаб чиқариш мажлисида ҳам шеър ўқиляпти. Йилнинг энг яхши ўқитувчиси борми, "...ҳамшираси"... қойилмақом қилиб шеър тўқиш ва ўқиш билан ҳайъат аъзоларининг таҳсинига сазовор бўлмоқдалар. Келин-куёв ёки юбиляр дўстига оддийгина "Сизни табриклайман. Бахтли бўлинг!" деган тилакни ҳам безаб, ўнлаб сўзларни исроф қилиб шеърга солиш одат тусига кирди."

Инсоф билан айтганда, инсон яралибдики, дардини ёзишда, яъни хушнудлигини ҳам, нохушлигини ҳам ифода этишда сўздан фойдаланиб келади. Буни у оддий тарзда айтадими ёки шеърга соладими, бу энди ҳар бир кишининг кайфиятигаю сажиясига боғлиқ. Бунинг учун кимнидир айблаш ноўрин бўлса керак. Қолаверса, "шеър ва сўзнинг қадри"ни на тўйида, на азада, на-да қандайдир юбилейда ўқилаётган машқлар белгилайди.

Йўлдош Солижоновнинг тинчини бузган иккинчи жиҳат модерн йўналишидаги қофиясиз ва тиниш белгиларсиз ёзилаётган шеърлар. Унинг фикрича, "тиниш белгиларини ишлатмаслик шеърнинг оҳангига ҳам, мазмунига ҳам салбий таъсир кўрсатаяпти".

Муаллиф ушбу сўзларнинг тасдиғи сифатида ўзига хос услубий йўналишга эга шоир Баҳром Рўзимуҳаммаднинг модерн турдаги "Шафақ товланаркан худди ёқутдек" умумий сарлавҳа остида чоп этилган ("ЎзАС", 2003 йил 20 июн сони) бешта шеърига тўхталар экан, парадоксал ифода, кутилмаган ўхшатиш, сўз ва туйғулар ўйинига бой шеърларни ҳазм қила олмай, "бир-бирига боғланмаган рамзий иборалар" дея танқид остига олади. Шунингдек, айни йўналишдаги ижодкор Оймомо Обидовани "шеър бандларини икки-уч мисрадан" оширмасликда, қофияламасликда, "биронта тиниш белгиси" ишлатмасликда айблайди. Гўёки "тиниш белгилари ишлатилмаслиги оқибатида ўқувчи лирик қаҳрамоннинг ҳис-ҳаяжони, ҳайратидан бехабар қолади".

Бу гапга ким қандай қарайди билмадим-у, бироқ мен ўзгача фикрдаман. Улкан маданий меросимиз ҳисобланмиш минг йиллик мумтоз шеъриятимиз тиниш белгиларсиз ёзилганини кўз олдимизга келтирсак, масала янада ойдинлашади. Халқимизнинг кечаги, бугунги ва эртанги кун юксак маънавиятини ҳар бир сатрида минг бир маъно уфуриб турган ғазаллару, севги ва садоқат рамзига айланган "Фарҳод ва Ширин", "Лайли ва Мажнун"ларсиз тасаввур қилиб бўлмайди.

Маълум бўладики, муаллифни ташвишга солаётган "шеърнинг қадри хийла тушиб" кетишини, "таъсир кучини" йўқотишини ва "оддий тизмага айланиб" қолишини на шоирларнинг кўпайиши билан ва на-да қофиясиз, тиниш белгиларисиз ёзилаётган шеърлар билан изоҳлаш мумкин. Агар эътибор бериб қаралса, масаланинг асл моҳияти бошқа томонда эканини пайқаш унча қийин эмас. Яъни гап "тарбиявий аҳамияти" бор кечаги кун шеърияти ўрнида бугун янгича йўналиш ва эстетик қарашдаги шеърият пайдо бўлганидадир. Кеча шеъриятнинг қиёфасини асосан дидактик моҳиятдаги шеърлар ташкил қилган бўлса, бугун ёшлар шеъриятида кўпроқ инсон ва унинг руҳий олами ҳақида фикр юритилади. Чунончи, бундай шеърлар бироз мавҳум, мураккабдек туюлса-да, шоир бунда коса тагида нимкоса деганларидек, мантиқсизлик ортида мантиқ ётганини, яъни мантиқсизликнинг ўзи ҳам бир мантиқ эканини, шунингдек, бизни ўраб турган уч ўлчамли нисбий оламни тўла англаб етишда нафақат рационал — ақлий билишнинг, иррационал — ҳиссий билишнинг ҳам муҳим ўрни борлигини уқтиргандек бўлади.

Модомики, гап шеър шакли ва мазмуни ҳақида борар экан, айтиш жоизки, аруз вазнига асосланган мумтоз шеъриятимиз асрлар давомида Атоий, Саккокий, Навоий, Бобур, Огаҳий, Муқимий, Фурқат каби сиймоларни тақдим этди.

XX аср бошида Фитрат, Чўлпон каби шоирлар ушбу анъана — "бир хил"ликни янги ўзанга буриб юборишган эди. Бунинг натижаси ўлароқ, ўтган асрда Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Мақсуд Шайхзода, Миртемир, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Рауф Парфи каби шоирлар ўзлигини бармоқ вазнида намоён этди.

Давр талаби ва руҳиятидан келиб чиқиб айтганда, миллий шеъриятимизда сарбаст шеърга ҳеч қачон янги аср — бугунги кунчалик эҳтиёж сезилмаган. Ғарбда ўзининг яшовчанлик қудратини аллақачон — ўтган асрдаёқ намоён этган сарбаст шеър бизда баъзан турли эътирозларга қарамай, энди-энди модерн номи остида янгича мазмун ва моҳият касб этмоқда.

Юксак санъат ва бадиий имкониятларга эга сарбаст шеър (вазн деб бўлмайди, чунки бундай шеърнинг қурилишида маълум бир қатъий қоида мавжуд эмас) миллий шеъриятимизда ҳали очилмаган қўриқ, шоирларимиз учун эса забт этилмаган чўққи ҳисобланади. Бироқ шунга қарамай, бугун ёшлар орасида ушбу чўққига интилаётганлар бор экан, шунинг ўзи ҳам шеъриятимиз янги аср бошига келиб бир жойда тўхтаб қолмаганидан, аксинча, Шарқ ва Ғарб поэзияси ютуқларидан ижодий фойдаланиш эвазига модерн йўналишдаги навқирон шеърият пайдо бўлганидан дарак беради.

Шермурод СУБҲОН

Ўзбек романи: кеча ва бугун

Тоҳир МАЛИК

ИБРАТ МАКТАБИ

Қалам аҳлининг пирларидан саналмиш Абдулла Қодирийнинг маҳорати ҳақида гап айтишга камина томонидан уриниш бўлиб эди, энди янгироқ фикр баён қилиш масъулиятини зиммамизга юклаб, қўлга қалам олмоққа журъат этдик.

Абдулла Қодирийнинг адабий тил борасидаги маҳоратларини дурлар хазинасига қиёслашимиз мумкин. Адибнинг ҳикоялари, фелетонлари, ҳажвияларини ўқисангиз, бунга ўзингиз ҳам гувоҳ бўласиз. Тошпўлат тажанг билан Калвак махзумнинг сўзлари бир-биридан тубдан фарқ қилади. Ёзувчи "Овсар" тахаллуси билан бир фелетон ёзса, "Думбул" тахаллусида ёзилган ҳангомадан фарқланиб туради. Билмаган одам бу икки асарни икки одам ёзган, деб ўйлаши ҳам мумкин.

"Қара-қара, Маҳкам! Дўндиқ экан-ку, анавинг. Суяги борми, а? Бир пиёла чойимиз бор, ҳов! Итдан туққанинг қарамади-ку... Ҳай ким, Салим қаварнинг боласи эмасми, тўлишибди ўзиям. Сартарош ҳожи кўриб қолса, "ўлди", дегин. Бодом қовоқ, юпқа томоқ, додимга етсанг-чи... Ҳой-ҳой..." Агар бу сўзларни мадраса кўрган Калвак махзум айтяпти, дейилса, ишонмайсиз. Тўғри, Калвак махзум ҳам аёлларга қарайди, кўнгли суст кетади, аммо у "Бир пиёла чойимиз бор", демайди, шундай эмасми? Буни фақат чапани Тошпўлат айтиши мумкин. Калвак махзум эса ўн икки яшар қизчани кўрган маҳалида сўрайди: *"Отин ойинг борми?" "Бор." "Отин ойингнинг эри нечта?" Мазмуни отин ойиси оғзини пишиғлаб қўйган шекиллик, жавоб бермай, ерга қаради. Мен ҳам сўзимни айлантирмай, ичимдан "етти-саккизта бордир", деб ўйладим. Қизи тушкур жажмондеккина экан, ҳайфки, бузилган-да... "Ўруснинг "Инжил"ини ўқиябсанми?" — деб сўраган эдим, бунга ҳам жавоб бергуси келмади. Энди ўзига яраша гапдан гапурай, деб сўрадим: "Эмчагинг олмадек бўлуб қолубдур, ўйнашинг ҳам борму?" Қизи тушкурнинг ҳали қитиқ пати ўлмаган экан, юзини чирт ўгуриб: "Ҳу, соқолинг кўксингга тўкулсин!" — деб қарғади ва йўлига югуриб кетди..."* Кўриниб турибдики, икки одам — икки олам. Ҳар бири ўзига хос сўзлар билан ўз қиёфасини чизади. Ёзувчи фалончи ундай одам, пистончи бундай, деб таърифу тавсифлар бермайди.

"Жулқунбой" имзосида берилган "Қимматчилик ҳасрати" ёки "Думбаси тушиб қолган эмиш" ҳажвиялари эса бошқаларидан тамоман фарқ қилади. Ундаги заҳарли кулгуни, кинояни "Овсар" ёки "Мазлум" бу тарзда айта олмайди. Жулқунбой қимматчиликдан қийналаётган ўз оиласини бундай тасвирлайди: *"...ош-нон емоқдан бошқага ярамаган бир чол отам ила бир кампир онам, ёлғиз сўз сўйлаш ила ош пиширишга яратилган бир хотуним бор. Кўчага юз карра чиқиб, ҳар уйга кирганида "Ойи, нон бер!"ни ўзиники қилиб олган бир қизим, топганини кўчада чиқим қилиб, эрта-кеч маним овқатимга шерик бўладирган бир иним бор. Булардан ташқари тағи бир яшар ўғлим бўлса ҳам, Худога шукур, ҳали тиши чиқғанича йўқ..."* Бир неча жумлада оила аъзоларининг феъл-атворлари моҳирона чизилди. Бир яшар ўғилнинг ҳали тиши чиқмаганига шукур қилиниши эса аҳволнинг нақадар оғир эканини кўрсатиб турибди.

Шу ўринда ёзувчининг "Ўқиш — ўрганиш" сарлавҳали мақоласига диққатни тортишни истардим. Адиб унда рус ёзувчиси Антон Чехов маҳоратини таҳлил қилади. Айни таҳлилни биз Абдулла Қодирий ҳажвига нисбатан ҳам ишлатишимиз мумкин. Демоқчимизки, маҳорат бобида Абдулла Қодирий ўзлари шарафлаган зотлардан ҳеч бир кам эмаслар. Адиб Чеховни устоз ўрнида кўрган эканлар. Бу "ёзишни Чеховдан ўрганган", деган гап эмас. Жуда кўп одам Чеховни ўқиган, жуда кўп одам уни устоз деб билиб, интилган. Бироқ Абдулла Қодирий даражасига етиш барчага ҳам насиб этавермаган. Бу ўринда гап Чеховни устоз деб билишда эмас, гап — Худо берган истеъдодда! Ундан ташқари, ўзбек адабиёти равнақини Европага боғлайвериш фикридан сал узоқлашиш керак. Худога шукур, йигирманчи аср ўзбек адабиёти қасри, бошқа жойларга ўхшаб, қуруқ саҳрода бунёд этилмади. Бу қаср бир бўстон бағрида қарор топди. Ўтмиш замонларни лол қолдирган, бугунга қадар ўз маҳобатини йўқотмаган мумтоз адабиётимиздан Европа ўрганган эди. Совет даврида Шарқни Ғарбдан паст кўриш анъанаси бизнинг барча ютуқларимиз омилини Европага боғлади. Тўғри, Европа маданиятининг, хусусан, адабиётининг ижобий таъсирлари бўлди, буни инкор этиш дуруст эмас. Аммо, айтайлик, ҳажвни ёзувчиларимиз Чеховдан ўрганган, дейиш ақлга сиғадиган гап эмас. Чунки мумтоз адабиётимиз тарихидан ҳажвни ўрганишга лойиқ ажойиб асарларни истаганча топишимиз мумкин. Афсус билан айтишимиз мумкин, ҳозирги авлод мумтоз адабиётимизни яхши билмайди. Абдулла Қодирий ва унинг замондошлари эса бу соҳада ҳам беқиёс бўлганлар.

Абдулла Қодирий ёзган ҳар бир жумла қалам аҳли учун бир мактаб. Афзал томонлари ҳам, заиф кўринган жиҳатлари ҳам зеҳн билан таҳлил қилиниб ўрганилади. Ҳар қандай асарда сиз билан бизнинг кўзимизга камчилик бўлиб кўринган бирон воқеа баёни ёки жумла, ҳатто биргина сўз аслида шу асарнинг ҳуснидир. Шеъриятда мажоз санъати мавжуд бўлганидек, насрда ҳам рамзий маъноларни ўзига яширган сатрлар, саҳифалар бўлади. Билган одам денгиз тубидаги чиғаноқни кўриб: "Ҳа, энди бу арзон-гаров садаф-да", деб ўтиб кетавермайди. Чиғаноқ паллалари ажратилса, гавҳар кўринади. Устоз адибларнинг асарларидаги сўз гавҳарлари ҳам шундай.

Русларнинг улуғ адиби Лев Толстойнинг ҳикматли гапи бор: "Ҳамма нарсани ўқийвериш ярамайди, — дейди у. — Дилда туғилган саволларга жавоб бера оладиган китобларнигина ўқиш керак". Яна бир донишманднинг фикри ибратлидир: "Модомики, ҳаёт жуда қисқа, бўш вақт эса жуда оз экан, биз уни саёз китобларни ўқишга исроф этмаслигимиз керак", дейди у. У ёки бу асарнинг саёз эмаслигини аниқлаш осонмас. Бунинг учун қизиқарли воқеа баёнигагина қизиқмай, шошилмасдан, ҳар бир жумланинг маъносига тушуниб ўқиган маъқул. Бирон савол туғилса, асарнинг бирон ери хато туюлса ҳам жавобни бировдан эмас, айнан шу китобнинг ўзидан топишга интилган афзал. Садафдан кўз қамашмай, гавҳарни излаш жоиз. Устозларнинг чуқур мазмунли асарлари алдамайди: сизга маъно гавҳарларини тортиқ этади. Шарқ мумтоз шеъриятида бундай гавҳарларни кўп учратамиз.

Аввал айтганимиздек, назмдаги гавҳарнинг насри ҳам мавжудлиги, асосан, Шарққа хосдир. Муҳаммад Авфий саккиз аср муқаддам тартиб берган ибратли ҳикояларни ўқиган бўлсангиз, бу жумлаларга эътибор бергандирсиз:

"...Сендан илгари ҳам кўп кишилар ушбу жомдан айрилиқ майини ичиб, охирида сабр либосини кийганлар";

"...Кўлим ва қалбим дилдор оғзи каби тор, чўнтак эса худди ёрнинг хипча белидек нозик ва ингичка эди";

"...Ваҳм ва қўрқув мендан устунлик қилиб, уйқу кўз зиёратига келмасди";

"...Подшоҳларнинг отган ўқлари ҳамма вақт ҳам нишонга тегавермайди, иқбол ариғи ҳамма вақт ҳам тўла оқавермайди";

"...Ишқ ўти сабр вилоятини хароб қилибди".

Европа ёки Лотин Америкаси адабиётида бу каби латифлик йўқ, десам, балки фикримга қўшиларсиз. Балки бу латифликни чучмаллик фаҳмлаб, ҳозир адабиёт бошқа, ҳозир лўнда ифодалар замони, деб инкор қиларсиз. У ҳолда сиз билан ҳамфикр бўлолмаймиз, маъзур тутгайсиз.

Юқорида келтирилган мисоллардан мурод шуки, Абдулла Қодирий асарларини синчиклаб ўқисак, шу каби латиф тасвирлардан беҳисоб даражада баҳраманд бўламиз:

"Кумушбиби хомуш эди. Бир нарса тўғрисида ўйлармиди ёки бош оғриғиси кучликмиди, ҳар ҳолда намозшомгул каби ёпиқ эди";

"Юсуф савдосида беқарор Зулайҳо исмидан, Мажнун ишқида йиғлаган Лайли отидан — сизга бошимдағи сочларимнинг тукларигача беҳад салом. Мендан — ҳадду ҳисобсиз гуноҳ, сиздан — кечириш";

"— Ажаб қиламан, — деди Кумуш ва шапалоғи билан эрининг юзига секингина уриб қўйди.

— Бу ёққа ҳам...

— У ёққа Зайнаб урсин.

— Зайнабнинг... уришка ҳаққи йўқ..."

Бу сатрларга кўп маънолар яширинган. Шулардан бири — Кумушнинг дилида қоронғулик йўқ. Рашк бўлса-да, уни жиловлай олган. Кундоши билан иттифоқликда умр кечириш мақсади бор. Дастлаб Зайнабда ҳам шу тилак мавжуд эди. Хўш, у ҳолда Зайнабни заҳар солишга нима мажбур этди? Рашкми? Ёки бошқаларнинг гиж-гижлашими? Бизнингча, асосий сабаблардан бири баён этилган сатрда: "Зайнабнинг... уришка ҳаққи йўқ". Отабекнинг шу аҳди оқибатда Зайнаб қўлига заҳар тутқазмадимими?

Яна бир баёнда Кумуш "сочларимнинг тукларигача беҳад салом", деб ёзади. Бир қарашда "туклар" сўзи ноўрин, қўполроқ туюлар. "Сочларим толалари", дейилса, балки латифроқ бўлармиди? Йўқ, бўлмасди. Ёзувчи "тола" сўзини эсдан чиқаргандир, деб ўйлаш ҳам ноўрин. Бунда "беҳад" сўзига эътибор бермоқ жоиз. Беҳад, яъни чексиз-чегарасиз. Соч толалари кўзга кўриниб туради. Аммо бошдаги майда тукларни кўз илғамайди — толалардан ҳам кўпроқ бўлиши мумкин. Юборилаётган соғинч саломи ана шундай ақл бовар қилмас даражада дейилмоқчи.

Ёки: "...шу вақт кўрпани қайириб ушлаган оқ нозик қўллари билан латиф бурнининг ўнг томонида, табиатнинг ниҳоятда уста қўли билан қўндирилган қора холини қашиди ва бошини ёстиқдан олиб ўлтурди", деган жумладаги "қашиди" сўзи латиф баёндаги доғ каби кўриниши мумкин. Балки "силаб қўйди" ёки "сийпади", дейилгани кимгадир маъқул кўринар. Йўқ, азизлар, яна бир ўйлайлик: силаш, сийпаш, қашиш — бутунлай бошқа-бошқа ҳолатларни англатади. "Ишшайди", "жилмайди", "кулимсиради", "тиржайди" сўзлари киши ҳолатини баён этишда бир-бирининг ўрнини боса олмагани каби юқоридагилардан ҳам маънодош сўз сифатида фойдаланиш мумкин эмас. Диққат қилайлик: адиб "қашлади" эмас, "қашиди" деб ёзяпти. Чунки "қашлади" янада ўзгачароқ ҳолатни, сиз билан биз ўйлаётгандек қўполроқ маънони англатган бўларди. Ёзувчи тасвиридаги гўзал қиз шунчаки юзини, қулоғи ёки бошини эмас, холини қашиди. Яна қандай хол денг, "латиф бурнининг ўнг томонида, табиатнинг ниҳоятда уста қўли билан қўндирилган қора хол". Энди холдор одамлардан сўраб кўринг, хол қичишган чоқда шунчаки силаб қўйиш билан кифоя қилинармикин? Айни тасвирда эса ёзувчи хаста Кумушнинг табиатига хос ҳолатни беряпти.

Биз бугун жаҳон адабиёти билан яхши танишмиз: Жек Лондон, Кафка, Платонов, Маркес, Кортасар, Камю... асарларини севиб ўқийдиганлар, улардан ҳам маъно дурлари терадиганлар кўп. Бу одат фақат таҳсинга лойиқ. Балки китобхон ўқиганларини бир-бирларига таққослаб кўрар? Бу одатни кўп одамларда учратамиз. Биз бундай таққослашни тўғри одат деб ҳисоблай олмаймиз. Айниқса, Шарқ ва Ғарб адабиётини бир-бирига солиштириб, тарози палласига қўйиш тўғри иш эмас. Ҳар бир одам ўзига яраша ақлли, ўзича чиройли бўлгани каби ҳар бир асар ўзича теран ёки аксинча, саёз бўлиши мумкин. Ахир, биз олма дарахти билан теракни бир-бирига қиёсламаймиз-ку, тўғрими? "Ҳар кимники ўзига, ой кўринар кўзига", деб бежиз айтишмаган.

Бугунги адабиётимизда Ғарб, айниқса, Лотин Америкаси адабиётига маҳлиё бўлишлик, улар каби ёзишга интилишлик бор. Бунга бизнинг эътирозимиз ҳам, ғайирлигимиз ҳам йўқ. Ҳар ким ўзига ёққан чўққини кўзлайди. Каминани бироз ўйлантирган нарса — чет адабиётдан нусха кўчирилмоқчи. Ўзимизнинг бебаҳо мактабимиз эса четлаб ўтиляпти. Маркесларнинг мактаби — Лев Толстой, Достоевский асарлари бўлган экан. Улар рус ва бошқа романчилик мактабларидан фойдаланиб, ўз халқларига оид мактаб анъаналарига суянган ҳолда дунёни лол қолдирувчи янгилик яратдилар.

Сиз айтишингиз мумкинки, "Уларни дунё танийди, бизники фақат ўзимизда машҳур, даража шунга ярашами?" Бирон бир асарни дунё танимоғи фақат даражага боғлиқ эмас. Бу ўринда қойилмақом таржима муҳим. Абдулла Қодирий асарлари тақдирини эслайлик: неча йил тутқунликда бўлди? Сталин ўлимидан сўнг гўё озодлик берилгандай бўлди, аммо бу асарлардаги энг кучли тасвирлар, гаплар олиб ташланди. Бу асарлар мана энди асл ҳолича нашр этиляпти. Грузин ёки арманиларда она тилларидан рус ёки инглиз тилига тўғридан-тўғри бадиий таржима қила олувчи ўз таржимонлари бор. Бизда-чи? Абдулла Қодирийнинг асарлари олтмишинчи йилларда қисқартирилган ҳолида аввал сўзма-сўз тарзда русчага "ағдарилиб", сўнг ўзбек тилини, тарихини, ҳаётини мутлақо билмайдиган одам томонидан "бадиий таржима" қилинган. Шарбати сиқиб ташланган анорнинг қадри бўлмагани каби, бундай таржимада чиқарилган асарга ким ҳам қарарди? Эсимдан чиқмайди, москвалик бир шоир "мошгуруч соқоллик қария" деган сатрни "старик с бородой маша и риса", яъни "соқоли мош ва гурунчдан иборат қария" деб таржима қилган экан. Бир неча йил аввал Абдулла Қодирий асарлари туркчага таржима қилинди. Турк адибларининг бизга айтишларича, шошма-шошарлик билан қилинган бу таржима анча саёз экан. Таъбир жоиз бўлса, зикр этганимиз "соқоли мош ва гурунчдан иборат қария"ни эслатаркан. Демак, улуғ адибнинг дунё миқёсида ўз мавқеига эга бўлишига тўсқинлик қилаётган омилларни ҳам назардан четда қолдирмаслик керак. Сиз, балки "Кино-чи, кино ҳам машҳур бўлмади-ку?" дерсиз? Саволингизга савол билан жавоб берайин: "Сценарийси рус тилида ёзилиб, сўнг ўзбекчага таржима қилинган кинодан яна нимани кутиш мумкин? Романни охиригача ҳеч бўлмаганда бир марта ўқиб чиқмаган актёр қандай қилиб қаҳрамонлар ҳолатини томошабинга етказиб бера олади?"

Агар кўзингиз тушган бўлса, туркманларнинг улуғ адиби Хидир Деряевнинг "Қисмат" деган романи бор. Бизда "Ўтган кунлар" қандай қадрланса, туркманларда бу асар шундай эъзозланади. Бунинг сабаби — "Қисмат"ни ёзишга айнан "Ўтган кунлар"дан олинган таассурот туртки бўлган. Хидир Деряев Абдулла Қодирийни ўзига устоз деб билган, таъбир жоиз бўлса, Абдулла Қодирий мактабида сиртдан таълим олган. Шунга ўхшаш, қўшни халқларнинг атоқли адиблари ўзларини шу мактаб ўқувчилари ҳисоблаганлар. Уларнинг аксарлари Тошкентдаги олий ўқув юртларида таълим олганлар ва Абдулла Қодирий асарларини нўноқ таржимада эмас, аслиятда ўқиб-ўрганганлар. Ёзувчининг маҳоратидан лол қолганлар.

Қани, бир ўйлаб кўрайлик-чи, уларни қандай сатрлар ҳайратга солди экан?

"...унинг кўзлари мулойимғина сув устиға оғдилар. Ариқнинг мусаффо тиниқ суви ювошгина оқиб келар, Кумушбибининг қаршисига етганда гўёки, унинг таъзими учун секингина бир чарх уриб қўяр, ўз устида ўлтурган соҳибанинг сеҳрига мусаххар бўлган каби тағи бир каттароқ доирада айлангач, оҳистагина кўприк остига оқиб кетар эди. Ариқ сувининг ниҳоятсиз бир ҳаракатини узоқ кўздан кечириб ўлтургач, қўл узатиб сувдан олди ва юзини ювди. Унинг юзини ўпиб тушкан сув томчилари билан ариқ ҳаракатга келиб чайқалди. Гўёки сув ичида бир фитна юз берган эди... Иккинчи, учинчи қайталаб юз ювишида бу фитна тағи ҳам кучайди."

Мавлоно Лутфий ҳазрат Алишер Навоийнинг биргина байтларидан ҳайратланиб, барча ёзганларини шу байтга алмашишга тайёр эканликларини изҳор этган эканлар. Қондош халқларнинг адиблари қалбида ҳам муҳаббат уйғонишига, балки айнан шу сатрлар сабаб бўлгандир? Аввал айтганларимизга қайтадиган бўлсак, Кумушнинг бу тасвири шунчаки гўзал баён эмас, балки асар юрагининг зарблари эди. Яъни "сув ичида бир фитна юз берганининг" қандай оқибатларга олиб келгани ишора қилинган эди.

Навбатдаги фикрни баён этишдан аввал яна бир асардан кичик лавҳани эсласак:

"Муз тагида лойқаланиб оққан сувларнинг ғамли юзлари кулди, ўзлари ҳоргин-ҳоргин оқсаларда, бўшалган қул сингари эркинлик нашидасини кемира-кемира илгари босадилар... Бултур экилиб, кўп қошларни қорайтирган ўсма илдизидан яна бош кўтариб чиқди... Мулойим қўлларда ивиб, сувга айлангандан кейин гўзал кўзларнинг супасида ёнбошлашни мунча яхши кўрар экан, бу кўкат!"

Бу сатрлар яна бир улуғимиз — Чўлпон ҳазратларининг асаридан олинди.

Тошкентнинг эски шаҳар қисмида Юнус ота исмли табаррук отахон яшардилар. Муаллимликни касб қилган бу киши ёшлик кезлари Абдулла Қодирий, Абдулҳамид Чўлпон билан суҳбатлашиш бахтига эришган эканлар. Юнус ота Москвада ўқиб юрган пайтларида Чўлпон билан учрашиб, "Кеча ва кундуз" романи қодириёна ёзилибди", деб лутф қилибдилар. Шунда Чўлпон бош чайқаб: "Ундай эмас, Қодирийга етишга йўл бўлсин", деган эканлар.

Барчамиз ҳам устоз Чўлпон каби бўлолсак эди...

Энг юксак чўққи шу, бошқа йўл йўқ, дейилгувчи даъводан йироқмиз. Эҳтимол, келгусида янада юқорироқ чўққига эришилар. Балки келажак авлод адабиётимизга биз кутмаган тарзда баҳо берар, валлоҳи аълам...

Абдулла Қодирий йигирманчи асрдаги янги романчилик мактабларидан бирининг асосчиси, деб тан олингани маълум. Шу ўринда бир нарсани фарқлаш зарур: баъзан "Ўзбек прозасининг асосчиси" деган иборани ҳам учратиб қоламиз. Шундай десак, ёзувчини улуғлаганимиз ҳолда, ўзбек адабиётини, ўзбек насрини қашшоқлаштириб қўйган бўламиз. Ўрни келганда айтайлик, ҳазрат Алишер Навоийни улуғлаганимизда "Ўзбек адабий тили мавқеини олий поғоналарга кўтарди", дейиш ўрнига, ўйлаб ўтирмай "Ўзбек тилининг (ёки "адабий тилининг") асосчиси", деб юборамиз. У ҳолда Маҳмуд Қошғарий, Юсуф Хос Ҳожиб, Аҳмад Яссавий, Лутфий ҳазратлари қайси тилда ижод қилишган? Улуғларимиз бизнинг ёлғон мақтовларимизга муҳтож эмаслар. Тўғри гапни ёзиш, айтиш жоиз.

Ҳамонки романчилик мактаби ҳақида сўз очдик, аввал "роман" атамасининг луғавий маъносини билиб олайлик: "роман" атамасини бировлар немис, бошқалар французларники деб ҳисоблашади. Бу атама истеъмолда бир неча маъноларга эга. Адабиётга хос маъноси: "роман" бирор воқеанинг эркин тарздаги муфассал баёнини англатади. Ўтган асрларда "роман" тарзи Европада "ишқий қисса" маъносини англатган. Икки севишганнинг арзи-ҳоли "роман" деб белгиланган. Маълумингизким, бу каби ишқий қиссалар ўзбек адабиёти тарихида кўп бўлган. Адабиётнинг жамиятга муносабати, жамият тараққиётига таъсири, аралашуви фаоллашиши оқибатида роман, яъни ишқий қисса зиммасидаги вазифа ўзгарди — ишқ баёни ижтимоий масалалар билан бойитилди. Ишқий фожиалар сафига ижтимоий фожиалар, жамият, замонга доир фожиалар қўшилди. Ана шундай янги кўринишдаги романни ўзбек адабиётида биринчи бўлиб Абдулла Қодирий яратдилар. Яратганда ҳам мактаб даражасида, яъни бошқалардан қуруқ нусха кўчирмай, тақлид қилмай яратдилар. Шундай асарлар борки, агар қайси тилдан таржима қилингани ёзилмаса, қайси халқ ҳаёти ҳикоя қилинаётгани билинмайди. Бу асарларда миллий қиёфа бўлмайди. Асар ўзбек тилида ёзилгани билан миллий роман бўла олмайди. Асар фақат чиройли сўзлардан, жимжима баёнлардан иборат нарса эмас. Асарнинг ҳам вужуди, қалби бўлади. Унинг миллийлик даражасини айнан шу қалб белгилайди.

Гарчи "Ўтган кунлар", "Меҳробдан чаён" севги қиссасига ўхшаса-да, унинг замирида Ватан тақдири, Ватан қайғуси ётади. Адиб "Бир вақтлар қудратли бўлган ота юрт нима сабабдан ночор ва ғариб ҳолга тушди?" деган саволга жавоб топмоқ учун тарихни таҳлил этади. Адабиётда янги романчилик мактабини яратган адиб дастлабки йирик асарини нашр эттирганида ҳали ўттиз ёшга етмаган эди. Шунга қарамасдан, саволга жавоб топди, юртни бўғиб турган хасталикларни аниқлаб, бу ташхисни қаҳрамонлари тилига кўчирди.

Мисол учун, Кумушбиби билан Анна Каренина тақдирини олайлик. Икковлари ҳам гўзал, икковларида ҳам муҳаббат бор, икковлари ҳам севги қурбони. Ҳар икки асар ҳам бу лобарларнинг ўлимлари баёни билан ниҳоясига етади. Лекин уларнинг муҳаббатлари бир хилми? Анна — оилали аёл, бегона эркакни севади. Оқибатда ўзини ҳалок қилади. Унинг бир гуноҳи икки бўлди. Кумушбиби — маъсума аёл. У эрига содиқ. Ҳатто уни кундошидан қизғанди. Балки қизғаниши, ишқнинг чегарасидан чиққани туфайли ўлим топгандир? Аннанинг севгилиси (эри эмас!) билан Кумушнинг кундоши — Зайнаб тақдирида қандай яқинлик бор? Ҳеч қандай. Кумуш, Зайнаблар тақдирини Европа халқлари ҳаётидан излаб топиш мумкин эмас. Келинг, ўлимга доир икки баённи эслайлик:

"...яқиндагина ҳаёт жўш уриб турган, энди эса казарма столида, ёту бегоналар кўзида Аннанинг жасади ибосиз бир равишда қонларга беланиб ётарди: соғ қолган чаккалари, гажакли боши, оғир кокиллари орқага ташланган: гўзал чеҳрасида, ярим юмуқ қизғиш лабларида ачинарли, тиниб қолган очиқ кўзларида ваҳимали бир ифода бор эди: бу ифода уришиб қолишганда Вронскийга "Шошманг, ҳали пушаймон бўласиз", деган ўша даҳшатли сўзини айтиб турганга ўхшарди..."

Бу тасвирни, Анна Каренинанинг топгани — фожиали ўлимнинг баёнини русларнинг дунё тан олган улуғ ёзувчиси Лев Толстой ёзган. Энди бу лавҳага эътибор берайлик-чи:

"...Ҳожи Кумушнинг бошиға келиб ўлтурди. Отабек ва онаси оёғ устида эдилар. Кумушнинг кўзи юмуқ, сочлари юзи устида паришон эди. Ҳожи ўз қўли билан сочларини тузатиб, Кумушнинг кўкимтил товланған юзини кўрди ва манглайини босди...

— Ойим... Ойим! — деди Ҳожи. Кумуш кўзини очиб, бесаранжом унга назар ташлади ва таниб... қўзғалмоқчи бўлди.

— Қўзғалманг, ойим... қўзғалманг!

Кумушнинг кўз ёшиси чаккасидан оқиб тушди... Ҳожи ҳам ўзини тўхтатолмай, Кумушнинг ёшини артиб, бошини силади:

— Худо шифо берар, болам!

Кумуш жомга қўзғалди, Отабек келиб қўлтиқлади, Ҳожи ҳам унинг бошини тутди... Бу гал қусуқ қонга айланган эди, бурнидан ҳам бир неча томчи қон оқди... Қусуб ётғач, кўзи ярқиллаб очилиб кетди ва теварагига бетоқат қаранди:

— Ойи... дада... — сўнгра, — бегим, — деб ингранди... Эрининг юзини юзига қўйди, уялғансумон кўзини юмди..."

Бу эса улуғимиз Абдулла Қодирийнинг тасвирлари. Ўлаётган икки жоннинг бу дунёдаги икки хил кўриниши. Ана энди бу икки баёндаги номларни ўзгартириб кўринг-чи, ўхшармикин? Ҳа, мутлақо ўхшамайди. Нафис адабиётда миллийлик дегани ҳам айнан шу нуқтада кўринади.

Абдулла Қодирийнинг ўғиллари Ҳабибуллоҳ ака бир суҳбатларида диққатга лойиқ фикрни айтган эдилар: улуғ адиб "Ўтган кунлар"ни ёзгунга қадар Шарқнинг нодир адабиёти билан биргаликда Европа насрининг юксак намуналарини ўрганган эканлар. Бу айни тўғри гап. Улуғ адибнинг асарларида Шарққа хос латифлик мавжуд. Ижтимоий масалаларни дадиллик билан асарга сингдириш эса, Ғарб адабиётига хос услуб.

Гарчи "Ўтган кунлар", "Меҳробдан чаён" севги қиссасига ўхшаса-да, унинг замирида Ватан тақдири, Ватан қайғуси ётади. Адиб "Бир вақтлар қудратли бўлган ота юрт нима сабабдан ночор ва ғариб ҳолга тушди?" деган саволга жавоб топмоқ учун тарихни таҳлил этади. Адабиётда янги романчилик мактабини яратган адиб дастлабки йирик асарини нашр эттирганида ҳали ўттиз ёшга етмаган эди. Шунга қарамасдан, саволга жавоб топди, юртни бўғиб турган хасталикларни аниқлаб, бу ташхисни қаҳрамонлари тилига кўчирди:

"Бизнинг идорамиз бу кунги тартибсизлиги билан кетаборса, ҳолимизнинг нима бўлишига ақлим етмай қолади", дейди Отабек. Мирзакарим қутидор эса: *"Амири Умархондек одил подшо бўлса биз ҳам ўрусдан ошиб кетар эдик"*, деган хомхаёлда юради. Ҳомид аҳволни ўз қаричи билан ўлчайди: *"Худо кофирнинг дунёсини берган"*, дейди у. Зиё шоҳичининг фикри ҳақиқатга бироз яқинлашади: *"Бизнинг бу ҳолга тушишимиз ўз феъли ҳуйимиздан"*, дейди у. Айни тўғри хулоса Отабек тилидан баён қилинади: *"Менимча ўруснинг биздан юқоридалиғи унинг иттифоқида бўлса керак. Аммо бизнинг кундан кунга орқаға кетишимизга ўзаро низоимиз сабаб бўлмоқда, деб ўйлайман... Орамизда бу қўрқинч ҳолатқа баҳаққи тушунадирғон яхши одамлар йўқ, билъакс, бузғувчи ва низочи унсурлар томир ёйиб, ҳар замон содда халқни ҳалокат чуқуриға қараб тортадилар... Модомики, истибдод орқали эл устига ҳукмрон бўлғувчилар йўқотилмас эканлар, бизга нажот йўқдир, магар шундай ғаразчиларни, улар ким бўлсалар ҳам, иш бошидан қувлаш ва улар ўрнига яхши ва холис одамларни ўтқузиш — нажотимизнинг ягона йўлидир..."*

Афсус шуки, нажотнинг ана шу ягона йўлидан юрилмади. Яқин ўтмишдаги бу ғофилликни адиб мозористон ҳолатига қиёслади ва Отабек тилидан "*мозористонда "ҳаййа алал фалаҳ" хитобини ким ҳам эшитар эди*", деган тўхтамга келди. Дарвоқе, қабристонда "нажотга келинглар!" деб хитоб қилинса, ким ҳам келарди... Тобелари бир-бирлари билан аҳил яшай олмаган жамият мозористон кабидир. Бу жамият аҳли гарчи тирик бўлиб кўринсалар-да, улар руҳан ўликдирлар. Ўтмиш воқеаларини таҳлил этган адибнинг хулосаси мана шу. Подшо зулмидан болшевик зиндонига ўтиш даврида миллат гўё бир уйғонгандек бўлди-ю, сўнг яна ғафлат уйқусини давом эттирди. Отабекни қайғуга солган ноиттифоқлик миллатни яна зиндонбанд қилди. Ёзувчи бу жараённи ўз кўзлари билан кўрди, кўра туриб руҳи фарёд этди ва бу фарёд ёзилмиш асарларига кўчди. Отабек асар бошланишида тилга олган ўзаро низо балоси роман давомида ўз аксини топа борди. Ҳомиднинг қилиғидан тортиб, Азизбекнинг фитнасига қадар, барчаси миллатни, Ватанни хорлик ботқоғига ботирувчи омил экани ўз аксини топди. Абдулла Қодирий Отабек тилидан гапириб, ғаразчиларни иш бошидан қувлаш, улар ўрнига яхши ва холис одамларни ўтқазишни орзу қилган эди. Ўтмишдан то йигирманчи асрнинг ўттизинчи йилларига қадар етиб келган ғараз оқими оқибатда миллат фахрларининг жонига қасд қилди.

Ёзувчининг буюклиги шундаки, йигирманчи йилларда бу ғараз, бу зулм оқимининг йўналишини кўра билди. Адибнинг асарларида миллатни уйғотишга, бу қора оқимни тўхтатишга чақириқ бор эди. Афсуски, бу хитоб ҳам Отабек айтмоқчи, мозористондаги "ҳаййа алал фалаҳ" сингари бўлди.

Абдулла Қодирий яратган мактабнинг синфлари — бўлимлари кўп. Биз бир-икки бўлимига озгинагина назар ташладик. Адабий тилга доир маҳорат, ҳикматлар баёни, табиат тасвири... буларни ўрганиб, охирига етиш учун умр қисқалик қилар... Гапимиз бироз чўзилиб кетганидан билингки, устознинг фикрни мухтасар тарзда, гўзал равишда баён этиш маҳоратларини етарли даражада эгалламабмиз.

Тошкентнинг эски шаҳар қисмида, Самарқанд дарвоза деб аталмиш ерда 37-уй бор. Эътибор берилса, уйларнинг тартиб рақамига кўра бу хонадон ўттиз еттинчи эмас. Дарвоза қошидаги "37" рақами 1937 йилдан, аниқроғи, йил адоғи — 31 декабрдан дарак бериб туради. Айнан шу куни ёзувчини оиласи бағридан юлиб олганлар. Уларнинг мақсади адибни фақат оила бағридан эмас, халқ қалбидан юлиб олиш эди. Улар бунга жисман эришдилар, холос. Руҳга, халқ қалбига таъсир ўтказишга ожиз эдилар.

Одатда одам вафот этгач, уни ювиб, кафанлаб, тобутга солиб, елкада кўтариб сўнгги манзил — қабрга элтадилар. Абдулла Қодирий ва у табаррук зотнинг биродарларига бу эҳтиром насиб этмади. Уларга бундан-да улуғроқ саодат берилди — улар халқ қалбига мангуга кўчдилар.

Адабиёт ўткинчилик қонуниятларидан холидир. Фақат адабиётгина ўлимни тан олмайди.

Самарқанд дарвозадаги 37-хонадонда Абдулла Қодирий олиб чиқиб кетилган уй ҳали ҳам бор. Ўша даврнинг нуктадонлари суҳбат қурган шийпон ҳам сақланган. Шийпон атрофида, боғ ўрнидаги уйларда адибнинг авлодлари яшашади.

Самарқанд дарвозадаги 37-уйда ҳаёт давом этяпти.

Суратда: Абдулла ҚОДИРИЙ (биринчи қаторда чапдан иккинчи) замондошлари даврасида.

ДОИМИЙ ҲАМРОҲ

Яқинда "Маънавият" нашриёти "Истиқлол қаҳрамонлари" туркумида Мунаввар қори Абдурашидхоновнинг "Танланган асарлар"ини нашрдан чиқарди. Китоб Туркистондаги маърифатчилик ва истиқлолчилик ҳаракатининг сарбони Мунаввар қори Абдурашидхоновнинг XX аср бошларидаги илк маърифий-дидактик шеър ва ҳикоялари ("Орзу", "Туғишганлик севгиси"), ўқиш китоби ("Адибус соний") ва илмий асарларидан тортиб матбуот, театр тараққиётига оид мақолалари ("Турон" театри очилишида сўзланган нутқ", "Туркистон Шўролар жумҳурияти маорифпарвар ёшларига хитоб"), шунингдек, 1916 йилги миллий-озодлик қўзғолонининг бегуноҳ қурбонлари, миллий-истиқлолчилик ҳаракатининг туғилиши ҳамда уларнинг сабабу оқибатлари, курашчилари ва уларнинг фожиали қисматлари ҳақида хотиралар ўрин олган.

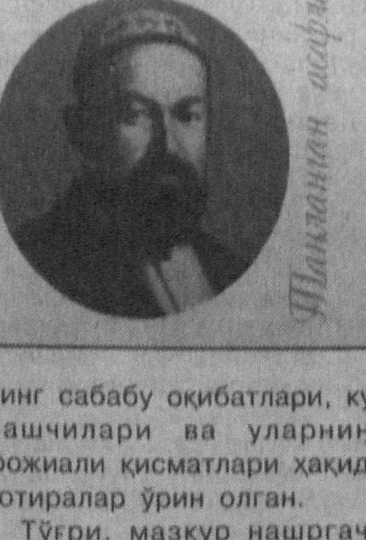

Тўғри, мазкур нашргача Мунаввар қори Абдурашидхонов хотираларидан айрим намуналар кичик сўзбоши билан тарихшунос олим Сотим Холбоев томонидан нашр этилган эди. Лекин унда Мунаввар қори хотиралари тўла берилмаган, унинг бадиий-дидактик, публицистик мақолалари жой олмаган эди. Сўнгги нашрда бу ишлар ҳам амалга оширилган.

Мунаввар қори Абдурашидхонов "Танланган асарлар"ини санъатшунослик фанлари номзоди, таниқли журналист Сирожиддин Аҳмедов биринчи манбалар асосида нашрга тайёрлаган. Китобда С.Аҳмедовнинг "Йўлбошчи" номли каттагина сўзбошиси ҳам берилган. Сўзбошида Мунаввар қори Абдурашидхонов оила аъзоларининг шажараси, XIX асрнинг иккинчи ярмидан 1929 — 1930-йилларгача бўлган даврдаги маърифатчилик ва матбуотчилик, театр ҳам миллий истиқлолчилик фаолияти тарихийлик принципи асосида изчил кузатилган. Нашрга профессор Наим Каримов муҳаррирлик қилган, тақризчи профессор Бегали Қосимов.

Шерали ТУРДИЕВ

Олимжон БЎРИЕВ

ШОИР ДИЛИ ЯШИН УРГАН ЕР

МАШРАБОНА

Ўз юртидан кетган хору гадо бўлғай,
Элликларга етмай ёши адо бўлғай.
Орзулари бу дунёда ушалмай, оҳ,
Сарғайгай ҳар водию саҳро бўлғай.
Мажнун каби кўнгил қўяр ҳар телба қалб,
Севилмайин дилдан севиш хато бўлғай.
Шукр десин, фарзанд кўриб ўғилу қиз,
Бу дунёда ҳар кимсаки ато бўлғай.
Кўз юмгунча ўтиб кетар инсон умри,
Минг афсуски рўзғор эски мато бўлғай!
Дардларимни шеъру достон айларам, воҳ,
Ҳасратларим тўлиб-тошиб дарё бўлғай.
Ўзим емай, насибамни қирққа бўлиб
Қушларимга дон бердим, деб "Сахо бўлғай!"
Бошим узра парвоз айлар сар лочинлар,
Мен дон берган қушлар жойи само бўлғай!
Емай-ичмай едирдиму тинкам қуриб
Йиқилганда, вафога на вафо бўлғай.
Кўзларимни чўқидилар, оҳ, қушларим,
Кўксим тирнаб, на бундоқ бир жазо бўлғай.
Энди менинг на ҳушим бор, на кушим бор,
На яшашга хоҳишим бор, видо бўлғай.
Суянганим, сиғинганим, ёлғиз Раббим,
Ол жонимни яшаб бўлдим Худо, бўлғай.
Олим Бўри, авлиёлик қилма даъво,
Бу дунёдан юз буришинг риё бўлғай!

ШОИР ДИЛИ...

Шоир дили яшин урган ер,
Шудгор қилмоқ уни шарт эмас.
Чандиқлардан унса қони шеър,
Бу шунчаки оддий дард эмас.

Гарчи лаби кулгани билан
Қароғида ҳасрат мужассам.
Қалбини ғам тилгани билан
Парво қилмас, нечун бу одам?

Нега анов бунчалар силлиқ?
Нега анов уста бунчалар?
Нега анов бунча хушқилиқ?
Гулдан-да нозикроқ ғунчалар...

Нега фақат мен бетахайюл,
Ёш умримни сочдим шамолга?
Борми ўзи бир тикансиз гул
Етказгувчи мангу висолга.

Ўтган кунлар ғанимат бироқ,
Олдинда-ку энг гўзал айём.
Эзгулик деб, жон берди Широқ,
Май ишқида куйлади Хайём.

Менинг эса девона дилим,
Қушга дўниб, кирганда тилга.
Фиғонини англаса ҳар ким,
Ўкиради айланиб филга.

Шоир дили яшин урган ер,
Қайта тилмоқ уни шарт эмас.
Юрагидан чиқса ғамли шеър,
Унга таъна қилган мард эмас.

* * *

Бизга унут бўлмас, оҳ, илк севгимиз,
Шунчаки ваъдалар, шунчаки вафо.
Муҳаббат фаслида адашдик, эссиз,
Лабимиз ўпишга ўргангунча то.

Энди асир этмас жоду кўзларни
Бўсаси, оғуши, шўх жилвалари.
Менинг лабларимда қуйган сўзларни
Пичирлаб айтмасанг бекордир бари.

ҲЕЧ КИМ КАШФ ЭТМАГАН...

Ҳар кимнинг назмда ўз қалами бор,
Шодлиги, ҳасрати, ўз алами бор.
Шоирнинг қалбида доимо пинҳон,
Ҳеч ким кашф этмаган ўз олами бор.

* * *

Омадсизлик менга бўлгач ёр,
Ташлаб кетди мени суйганлар.
Менинг билан бирга куйганлар,
Ҳолинг на деб сўрмади зинҳор.
Яна бахтим кулгани замон,
Атрофимда жўралар бисёр,
Айтай улар чекса ҳам озор,
Тарозуга қараркан инсон.

* * *

Тақдир деб, ёш тўкма қора кўзлардан,
Кимгадир тиз чўкиб, қилма илтижо.
Эриб кетма асло ширин сўзлардан,
Барча истакларинг этса ҳам бажо.
Қизликнинг маъсума бўсаларини,
Ғунчадай асрагил севгилинг учун.
Бекарор юракнинг ғуссаларини,
Юлдузларга айтиб, юпангил ҳар тун.

ВАТАН

Ватан надурки — жон, руҳим ичрадир,
Ловуллаган кўнгил чўғим ичрадир,
Небахтки, кипригу қошларим яна
Қароғиму ҳам қабоғим ичрадир.
Дастаси юракда илдизлар отган
Ҳур байроғим, баланд туғим ичрадир.
Фақат соғинчиммас, бахтиммас, зотан,
Ёруғ исёним, андуҳим ичрадир.
Ватан тириклигим, шоним ва абад
Қабримдаги гул-гиёҳим ичрадир.

ҚИШЛОҚ АЁЛИ...

Аёл..
Қаро кўзларида кангулнинг қатли
Сохир сукунатни тўкиб юборар.
Ғамнинг гирдобида умиди ёрти
Туннинг фароғатин сўкиб юборар.

Аёл...
Ўксик қўлларингни ёрган чаноқлар
Кўксига озорин босиб йиғлайди
Тонг сенинг кафтингда оқарган чоғлар
Дунё ғафлатларга ботиб ухлайди.

Аёл...
Кўзларинг сурмасиз, қўлинг хиносиз,
Армонлар соғинар кокилларингни.
Нечун ҳувуллатиб ташлаб-да кетдинг
Кўнглингнинг суманбар соҳилларини

Энахон СИДДИҚОВА

АРМОНЛАР СОҒИНАР КОКИЛЛАРИНГНИ

Аёл...
Кузнинг синглисидай заъфарон хаёл,
Кузнинг синглисидай соғинганинг ишқ.
Товонингдан ўпар қаландар йўллар:
"Бу ерларга келмай қўйган Алпомиш"

Аёл...
Умринг ёнар гулдек руҳимни ёқар,
Ёқар хиёнатнинг парқуларини.
Гулим, гуллигингни, наҳот унутдинг,
Биҳиштий кўзларинг оҳуларини.

Эй сен, хиёнатнинг оғушларида
Поклик нелигини унутган дунё.
Беомон фалакнинг қарғишларидан
Сени омон сақлаб турган шу вафо.

БОБУР ҒАЗАЛИГА МУХАММАС

Неча минг пайконин айтай, пайкони бисёрнинг,
Қайсики зийнатларини мен осилган дорнинг,
Жонга балолиғ етурган кўзлари хуморнинг,
Қайси бир озорин айтай жонима ағёрнинг,
Қайси бир оғритгонин кўнглимни дей дилдорнинг.

Бехишт даҳрни кўнгли чок туфроғнинг,
Баски кўрган бормукин юраги бедоғнинг,
Ғурбати хўбдир, ажаб қанчаки покроғнинг.
Қайси бир бераҳлигини толеи гумроҳнинг,
Қайси бир кажравлиғини чархи кажрафторнинг.

Борму ҳеч торозуси қалбаки-ю, аслнинг,
Хирқаси озорму ё, ки бу юрак наслининг,
Бераҳм, бедодлиғини ишқ деган даслнинг,
Қайси ҳасрат бирла армони вафосиз васлнинг,
Қайси меҳнат бирла фурқати хунхорнинг.

Курбонлиғ истарни қўй, жонга бало истарни қўй,
Ҳар булбулга розидил гулдин ҳаё истарни қўй,
Вайронлиғ истарни қўй, ҳақдин садо истарни қўй,
Ғурбат ичра эй кўнгил, элдин вафо истарни қўй,
Чун вафосин кўрмадинг ҳаргиз диёру ёрнинг.

Дўстданки жафо етар, хунхордан не яхшилиғ,
Нафсинг кундаги тортар, абрордан не яхшилиғ,
Ошиқ ҳажри дордадир, жобирдан не яхшилиғ,
Бобир, ул гул жавр этар, ағёрдан не яхшилиғ,
Гулнинг озори шу бўлса, ваҳ не бўлғай хорнинг.

САМИМИЯТ ИЗҲОРИ

АДИБЛАРГА МАКТУБЛАР

Салом Исмоилжон!

Бугун тўрамлар сиз тақдим этган «Сайланма»нгизни олиб келдилар. Хурсанд бўлиб қўлимга олдим. Шеърларингизни ўқир эканман, ёшлигимга қайтдим... Ҳаётим саҳифаларини бир-бир варақлай бошладим.

Ёдингиздами, дорилфунунга кириш имтиҳонлари эди. Иншо ёзиш учун тўпландик, ёнимдаги ўриндиққа келиб ўтирдингиз, секингина пичирлаб, «шпаргалкангиз борми?» дея сўрадингиз, мен сизга «ёвқараш» қилиб, «журналистикага киряппиз-у, шпаргалкага нима бор», дедим. «Ҳа-ҳа шундай-а», дедингизу, бор кўчирмангизни ҳам яшириб қўйдингиз.

Бир-бировимизнинг ёзган иншоларимизни текширишиб бердик. Шевангизга хос ўрин-пайт келишиги ўрнида ишлатган жўналиш келишикларингизни тузатган бўлдим, сиз эса менинг тошкентликларга хос «ҳ» билан «х» да йўл қўйган хатоларимни тузатдингиз. Шу-шу беғубор, самимий дўстга айландик. Ҳар бир гапингиздан соддадиллигингиз кўриниб турар, бегонасирашлик, ишончсизлик ўз-ўзидан чекинарди.

Шеърларингизни ўқийман:

«Ҳар бир одим, ҳар бир қадамда
Сафингизда борман, одамлар.
Хоҳ севинчда, хоҳ бўлсин ғамда,
Меҳрингизга зорман одамлар.»

Ўн беш ёшли «бола»нинг «одамлар сафида борлиги»ни таъкидлаши, унинг ниҳоятда соддалигидан, «одамлар меҳрига зорлиги»ни изҳор этиши унинг самимийлигидан далолат эмасми?!

Куллиётимиз даҳлизида туриб ўқиб берган «Қор» шеърингизни яна бир бор мутолаа қилдим. Ўша даврда билдирган фикримни хаёлан қайта такрорладим.

«Кезсам-да мен оламни юз бор,
Тополмасман сендай санамни...
Сирқиратиб эски ярамни
Ёғар кўкдан паға-паға қор.»

Охирги икки мисра ўрнини ўзгартиришни айтгандим ўшанда, сиз «Йўқ, мен «паға-паға қор»га урғу бермоқчиман», дегандингиз. Йиллар ўтиб ўзгармапдими, демак ўз фикрингизда қолгансиз.

Йиллар бир-бировини қувлаб ўтиб, сочларимизда ўзининг оқ йўлларини, пешонамизда изларини қолдиргани каби шеърларингизда ҳам ўз соясини қолдирибди, хусусан, «Кайфият» шеърингизда баъзан дўсту ёрдан садоқат, қадру қиммат излаган қалбим кечинмаларини туйдим:

«Назокатлар чин йўқолдилар,
Сайрамоқдан қушлар толдилар.
Дарёлар ҳам тўхтаб қолдилар,
Мен Қаршига сиғмай қолган кун.»

ёки яна бир бошқа шеърингизда:

«Таҳқирлар сабабин билолганим йўқ,
Виждонга хилоф иш қилолганим йўқ,
Ҳали мен ўзимга келолганим йўқ,
Булутлар айланди менинг бошимда.»

Сиз шеърларингизда меҳру оқибатни куйлабсиз, разиллик, мунофиқликдан шоир қалбингиз озорланиб, изҳори дил айлабсиз. **«Кимларга қолди кунимиз»**, дея фарёд чеккан ижодингизга Истиқлол ёруғ нур бўлиб кирибди:

«Ўйлашларга ҳаққим бор чиндан,
Бўйлашларга ҳаққим бор чиндан,
Куйлашларга ҳаққим бор чиндан,
Бу юрт мерос боболаримдан»,

дея бутун оламга қувончингизни ёймоқ, жар солмоқ истабсиз.

«Муқаддассан, мўътабар, улуғ,
Номинг тутмай бир сўз демасман.
Мунаввартсан, тонгларинг қутлуғ,
Мен сенингсиз ҳеч ким эмасман.»

Сиздаги энг олий фазилат — самимийлик, шоирона соддалик ҳар бир шеърингизда, ҳар бир мисрангизда ўз аксини топибди.

Шеърларингизни ўқир эканман, «қаттиққўл» ҳаётнинг «ур тўқмоқ»лари қалбингиздаги гўзал, беғубор туйғуларга соя сололмаганидан жуда хурсанд бўлдим.

Сизга гўзал «илҳом пари»ларини тилаб:

Муқаддас МИРИНОЯТ қизи

Душанба 22.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.45 «Таҳлилнома».
8.45 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.10 Мусиқий танаффус.
9.25 «Бизнес-ҳафта».
9.40 «Кўрсатувдан-кўрсатувгача».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Алп йигитнинг уйланиши». Бадиий фильм.
11.10 Ўзбекистон телерадиокомпанияси Дони Зокиров номидаги халқ чолғу оркестрининг концерти.
11.30 Теннис. Осиё чемпионати.
13.30 «Обод уйда пок одамлар яшайди».
13.50 ТВ клип.
14.10 NHK тақдим этади: «Буюк Ипак йўли». Телесериал премьераси.
15.00 «Нурли манзиллар».
15.15 «Рим таътиллари». Бадиий фильм.
«Болалар сайёраси»:
17.00 1. «Ғаройибкентга саёҳат». 2. «Олтин тож». Телевизион ўйин.
18.10 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Абдухолиқ Ғиждувоний». Премьера.
18.20 «Олтин мерос».
18.35 «Умр мазмуни».
18.55 Бир жуфт қўшиқ.
19.05 «Мулкдор».
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Биржа ва банк хабарлари.
20.30 «Ахборот».
21.05 2003 йил - Обод маҳалла йили. «Кўпчилик қаторида».
21.25 «Келин-куёв». Телешоу.
«Спорт» дастури:
22.15 1.Теннис бўйича Осиё чемпионати кундалиги. 2.Болалар спорти: «Спорт иншоотлари».
22.55 «Қўшиғимиз Сизга армуғон».
23.15 «Япония: турмуш тарзи». Ҳужжатли телесериал.
23.35 «Ахборот-дайжест».
23.55-24.00 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

16.55 Кўрсатувлар дастури.
17.00 «Янги авлод» студияси: Ёқимли иштаҳа.
17.20 Жаҳон жуғрофияси.
18.10 Йигит омон бўлса....
18.25 ТВ – анонс.
18.30 Тафаккур ёлқинлари.
18.45 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ – анонс.
19.40 Одил сўз.
20.00 Сув – ҳаёт манбаи.
20.05 Мусиқий лаҳзалар.
20.15 Ёшлар овози.
20.35 ТВ - адвокат.
20.40, 21.25, 22.35 Эълонлар.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.
0.25 - 0.30 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 Хориж хабарлари (рус)
18.00, 22.10 «Экспресс» телегазетаси.
18.05 Болажонлар экрани.
18.30, 20.00, 20.40, 22.15 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.05 «Хориж хабарлари».
19.15 TTVда сериал. «Айрилиқ азоби». /якунловчи/.
20.20 «Халқ саломатлиги йўлида».
20.55 «Avto-news».
21.10 «Хусусийлаштириш: қадам-бақадам».
21.30 TTVда сериал. «Лўлининг бахти».
22.35 Кинонигоҳ. «Женжер ва Фред».
00.35-00.40 Хайрли тун, шаҳрим!

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
6.00 – 7.00.
16.00-18.00 Теннис. Осиё чемпионати.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
18.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
19.00 «Мени кутгил».
20.00 «Время».
20.30 «Икки тақдир». Сериал.
ЎзТВ-IV.
21.40 «Бизнес ревю».
21.45 «Бугунги медицина».
22.05 Кинематограф. «Катта талант». Бадиий фильм.
23.35 «Ахборот».
00.10 «Тунингиз осуда бўлсин!»

Сешанба 23.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Миздакхон», «Қоядаги расмлар».
9.20 «Рангин дунё».
9.40 «Мулкдор».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Ошиқ бўёқчи ҳақида эртак». Бадиий фильм.
11.20 ТВ клип.
11.30 Теннис. Осиё чемпионати.
13.30 «Муносабат».
14.10 NHK тақдим этади: «Буюк Ипак йўли». Телесериал премьераси.
15.00 «Яхшилик».
15.40 «Қўшиғимиз Сизга армуғон».
16.05 «Агар Сиз». Ток-шоу.
16.35 Киберспорт бўйича Ўзбекистон чемпионати.
16.55 «Ватанимга хизмат қиламан».
18.10 «Саломатлик гарови».
18.25 Репортаж.
18.30 «Шарқ тароналари».
18.50 «Олтин бешик».
19.10 «Тафсилот».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Фарз ва қарз».
21.25 ТВ клип.
21.35 «Ошин». Телесериал.
«Спорт» дастури:
22.35 1. Теннис бўйича Осиё чемпионатининг очилиши ва саралаш ўйинлари. 2. От спорти бўйича жаҳон кубоги.
00.05 «Ахборот-дайжест».

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Катта танаффус, Болалар учун концерт.
9.55 Тонгги сериал: «Живз ва Вустер» 5-қисм.
10.45 Саломатлик сирлари.
11.05 ТВ - адвокат.
11.10 «Гвадалупе». Телесериал.
11.50 Ёшлар овози.
12.10 «Бошсиз чавандоз ҳақида афсона». Бадиий фильм 2-қисм.
13.00 Давр.
13.10 ТВ - анонс.
13.15 «Янги авлод» студияси: Ёқимли иштаҳа.
13.35 Йигит омон бўлса....
13.50 Мусиқий лаҳзалар.
14.00 Интерфутбол.
15.40 Одил сўз.
16.00 «Эрамиздан аввалги дунё». Маърифий фильм 5-қисм.
16.25 Қишлоқдаги тенгдошим.
16.45 «Ўзбек таомлари» («Ўзбектелефильм»)
17.05 Кўрсатувлар дастури.
17.10 «Янги авлод» студияси: Дунё ва болалар.
17.30 «Мульттомоша».
17.45 Таянч.
18.05 ТВ - анонс.
18.10 Бугуннинг ёшлари.
18.30 Автопатрул.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр»- интервью.
19.50 Мусиқий лаҳзалар.
20.00 Илдиз ва япроқ.
20.20 Болалар спорти: аҳвол қандай?.
20.35 ТВ – адвокат.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Ёшлар овози.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Ёшлар давраси.
23.20 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1.Нокаут, 2.Теннис.
0.20 «Мулоқот». Телевизион бадиий фильм.

«Тошкент» телеканали

17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 Хориж хабарлари (рус)
18.00, 21.45 «Экспресс» телегазетаси.
18.05 «Ҳимоя».
18.30, 20.00, 21.30, 22.10 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.05 «Хориж хабарлари».
19.15 Сериал. «Ой нури агентлиги».
20.20 «Туризм ҳақида».
20.50 Сериал. «Лўлининг бахти».
21.50 «Ҳамшаҳарлар».
22.30 Кинонигоҳ. «Миттивойнинг катта ҳангомалари».

«Халқаро» телеканал

6.00 – 7.00.
16.00 Кўрсатувлар тартиби.
16.05 «Вести».
16.15 CFI тақдим этади: «Илм-фан афсонаси».
17.05 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
17.20 К. Райкин «Сати» кўрсатувида.
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
ЎзТВ-IV.
18.50 «Мозий ва келажак аро». Концерт дастури. 1-қисм.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
20.00 «Время».
20.30 «Икки тақдир». Сериал.
ЎзТВ-IV.
21.40 «Бизнес ревю».
21.45 «Х-Спорт».
22.05 «FCN Ўзбекистон янгиликлари» (Инглиз тилида)
22.15 Кинематограф. «Бургага аччиқ қилиб». Бадиий фильм.
23.40 «Ахборот».

Чоршанба 24.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 , 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Соз сеҳри».
9.20 «Фарз ва қарз».
9.40 «Соғлом она - соғлом бола».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Дўст кулфатда билинар». Бадиий фильм.
11.15 «Бир кулишайлик».
11.30 Теннис. Осиё чемпионати.
13.30 «Портретга чизгилар».
13.50, 17.45 ТВ клип.
14.10 «Ошин». Телесериал.
15.10, 15.55 ТВ анонс.
15.15 «Қалб гавҳари».
15.35 «Мусиқий учрашувлар».
16.00 «Ягона оилада».
16.30 «Ғафлат». Ҳужжатли фильм.
«Болалар сайёраси»:
16.45 1. «Қизиқарли учрашувлар». 2. «Болаликнинг мовий осмони».
18.10 «Саргузаштлар ороли». Телешоу.
18.45 «Ҳунарманд».
19.05 «Куйла, ёшлигим».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 «Юзма-юз».
20.30 «Ахборот».
21.05 Санъат усталарининг концерти.
21.25 «Ошин». Телесериал.
22.25 «Парламент вақти».
«Спорт» дастури:
22.45 1. Теннис бўйича Осиё чемпионати кундалиги. 2. От спорти бўйича жаҳон кубоги.
23.35 ТВ клип.
23.45 «Ахборот-дайжест».

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 Янги авлод» студияси: Дунё ва болалар.
9.40 «Мульттомоша».
9.55 Тонгги сериал: «Живз ва Вустер» 6-қисм.
10.45 «Давр» - интервью.
11.00 ТВ – анонс.
11.05 Таянч.
11.25 ТВ - адвокат.
11.30 «Гвадалупе». Телесериал.
12.10 Ёшлар овози.
12.30 Болалар спорти: аҳвол қандай?.
12.45 «Шарқ тароналари» фестивали оҳанглари.
13.00 Давр.
13.10 ТВ - анонс.
13.15 Бугуннинг ёшлари.
13.35 Ёшлар телеканалида спорт дастури: 1 Нокаут. 2 Теннис.
14.35 Мусиқий лаҳзалар.
14.45 «Учинчи сайёра». Маърифий дастури.
15.35 Автопатрул.
15.55 «Олмазор». Бадиий фильм.
17.15 ТВ - анонс.
17.20 Кўрсатувлар дастури.
17.25 «Янги авлод» студияси: Оқ кабутар.
17.45 «Кузя учун уй». Мультфильм.
18.05 Ўйна, болажон, ўйна.
18.20 Меннинг маҳаллам.
18.35 ТВ – анонс.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ – анонс.
19.40 Ёшлар овози.
20.00 Спорт - лото.
20.10 Мусиқий лаҳзалар.
20.20 Чемпион сирлари.
20.40 ТВ - адвокат.
20.50 «Гвадалупе». Телесериал.
21.35 «Бунёдкор» ёшлар телеклуби.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.

«Тошкент» телеканали

17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 «Хориж хабарлари (рус)
18.00, 20.45 «Экспресс» телегазетаси.
18.05 «Мусиқий меҳмонхона».
18.30, 20.00, 21.30, 22.25 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.05 «Хориж хабарлари».
19.15 TTVда сериал. «Ой нури агентлиги».
20.20 «Аёл она мураббий, раҳбар». Телеклуби.
20.50 «Янги иқтисод».
21.45 TTVда сериал. «Лўлининг бахти».
22.45 Кинонигоҳ. «Лужин ҳимояси».

«Халқаро» телеканал

6.00 – 7.00.
16.00-17.50 Теннис. Осиё чемпионати.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
ЎзТВ-IV.
18.50 «Мозий ва келажак аро». Концерт дастури. 2-қисм.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
20.00 «Время».
20.30 «Икки тақдир». Сериал.
ЎзТВ-IV.
21.40 «Бизнес ревю».
21.45 «Дадиллик учун соврин».
22.05 «Ҳинд оҳанглари».
22.35 Кинематограф. «Қалтис қадам». Бадиий фильм.
00.05 «Ахборот» (рус тилида)

Пайшанба 25.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 , 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Қизиқарли учрашувлар». 2.»Болаликнинг мовий осмони».
10.00 , 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Кенжатойдан қўрқ, эй ғаним». Бадиий фильм.
11.10 «Ғанимиз истиқболлари».
11.30 Теннис. Осиё чемпионати.
13.25 «Иқтидор». Интеллектуал телеўйин.
14.10 «Ошин». Телесериал.
15.10 «Барҳаёт сиймолар».
15.40 ТВ анонс.
15.45 «Тайёрланмаган дарслар мамлакати». Мультфильм.
16.05 «Оламни асранг!»
16.25 Мусиқий танаффус.
«Болалар сайёраси»:
16.40 1. «Сеҳрли ҳарфлар оролчаси». 2. «Цирк цирк, цирк».
17.40 «Харита». Халқаро шарҳ.
18.10 «Дунёқараш».
18.25 «Шарқ тароналари».
18.45 «Сиҳат-саломатлик».
19.05 «Ҳаёт ва қонун».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 «Оқшом эртаклари».
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инлиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 Телемулоқот.
21.45 «Қўшиғимиз Сизга армуғон».
22.05 «Ошин». Телесериал.
23.05 Теннис бўйича Осиё чемпионати кундалиги.
23.25 «Ахборот-дайжест».
23.45 Футбол. Ўзбекистон чемпионати. «Трактор»-«Пахтакор».

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Оқ кабутар.
9.40 Ўйна, болажон, ўйна.
9.55 Тонгги сериал: «Живз ва Вустер» 7-қисм.
10.45 «Чекиш соғлиққа зарар» («Ўзбектелефильм»)
10.55 Ёшлар овози.
11.15 ТВ - адвокат.
11.20 «Гвадалупе». Телесериал.
12.00 Спорт - қитъаси (рус тилида)
12.30 Чемпион сирлари (рус тилида)
12.50 Мусиқий лаҳзалар.
13.00 Давр.
13.10 ТВ - анонс.
13.15 Хазина.
13.25 Интерфутбол.
15.05 Меннинг маҳаллам.
15.20 «Эрамиздан аввалги дунё». Маърифий фильм 6-қисм (якунловчи)
15.45 Мусиқий лаҳзалар.
15.55 Жаҳон жуғрофияси.
16.45 ТВ - анонс.
16.50 «Фарзандим – жигарбандим». Маҳалла ҳаётидан лавҳалар. 8-қисм.
17.15 Кўрсатувлар дастури.
17.20 «Янги авлод» студияси: Шоҳсупа.
17.40 Қуёшли юрт одамлари.
18.00 ТВ - анонс.
18.05 Ёшлар овози.
18.25 Табобат оламида.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» – интервью.
19.50 ТВ –анонс.
19.55 Ракурс.
20.15 Мусиқий лаҳзалар.
20.25 Мезон.
20.50 «Гвадалупе». Телесериал.
21.35 Қутқарув «050».
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.

«Тошкент» телеканали

17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 Хориж хабарлари (рус)
18.00, 20.35 «Экспресс» телегазетаси.
18.05 «Болажонлар экрани».
18.15 «Навниҳол».
18.30, 20.00, 20.40, 21.55 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.05 «Хориж хабарлари».
19.15 Сериал. «Ой нури агентлиги».
20.20 «Бурч ва масъулият».
20.55 «Эл хизматида».
21.15 Сериал. «Лўлининг бахти».
22.15 Кинонигоҳ. «Куз афсонаси».

«Халқаро» телеканал

6.30 – 8.00.
16.00-17.50 Теннис. Осиё чемпионати.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
17.50 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
ЎзТВ-IV.
18.50 «Уолт Дисней». Ҳужжатли фильм.
19.15 «Олам бўйлаб».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
20.00 «Время».
20.30 «Икки тақдир». Сериал.
ЎзТВ-IV.
21.40 «Бизнес ревю».
21.45 «Юқори технологиялар олами».
21.55 «Кулгу плюс».
22.10 «FCN Ўзбекистон янгиликлари» (Инглиз тилида)
22.20 Кинематограф. «Тўхта, йўқса ойим отиб ташлайди». Бадиий фильм.
23.40 «Ахборот».

Жума 26.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 -8.35 «Ахборот».
8.35 , 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Сеҳрли ҳарфлар оролчаси». 2. «Цирк, цирк, цирк».
10.00 , 12.00, 14.00 , 18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
10.05 «Ҳаёт ва қонун».
10.25, 16.05 ТВ анонс.
10.30 Теннис. Осиё чемпионати.
14.10 «Ошин». Телесериал.
15.10 Телемулоқот.
15.50 Мусиқий танаффус.
16.10 «Сиҳат-саломатлик».
16.30 ТВ клип.
«Болалар сайёраси»:
16.35 1. «Ёш юлдузлар». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа. 3. «Ҳаводаги саёҳат». Мультфильм.
18.10 «Буни умр дерлар».
18.30 Мумтоз наволар.
18.45 «Тафсилот».
19.05 «Ҳидоят сари».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Бир жуфт қўшиқ.
20.30 «Ахборот».
21.05 «Муносабат».
21.35 ТВ клип.
21.45 «Ошин». Телесериал.
«Спорт» дастури:
22.45 1. Теннис бўйича Осиё чемпионати кундалиги. 2. От спорти бўйича жаҳон кубоги.
23.35 «Ахборот-дайжест».

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ - анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Шоҳсупа.
9.40 «Тасвирчи Кипс кимсасиз оролда»Мультфильм.
10.00 Тонгги сериал: «Живз ва Вустер» 8-қисм.
10.50 «Давр»-интервью.
11.05 Ёшлар овози.
11.25 «Гвадалупе». Телесериал.
12.05 Мезон.
12.25 «Фарзандим - жигарбандим». Маҳалла ҳаётидан лавҳалар 8 қисм.
12.50 «Шарқ тароналари» фестивали оҳанглари.
13.00 Давр.
13.10 ТВ - анонс.
13.15 Ракурс.
13.35 Интерфутбол.
15.15 Қуёшли юрт одамлари.
15.35 Мусиқий лаҳзалар.
15.45 «Нозигойим». Бадиий фильм.
17.10 ТВ - анонс.
17.15 Кўрсатувлар дастури.
17.20 «Янги авлод» студияси: Меҳмонхона.
17.40 «Лизюкова кўчасида яшовчи мушукча». Мультфильм.
17.50 Маҳалламиз болалари.
18.05 «Coscom» хабарлари.
18.10 Истиқлол умидлари.
18.25 Аскар мактублари.
18.45 Сув - ҳаёт манбаи.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» нигоҳи.
19.55 ТВ – анонс.
20.00 Ёшлар ва ҳуқуқ.
20.25 Мусиқий лаҳзалар.
20.35 ТВ – адвокат.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ – анонс.
22.45 Азизим.
23.10 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1.Футбол плюс, 2.Ринг қироллари.
0.30 Монте Карлодаги цирк фестивали.

«Тошкент» телеканали

17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 «Хориж хабарлари (рус)
18.00, 20.35 «Экспресс» телегазетаси.
18.05 «Болажонлар экрани».
18.30, 20.00, 20.40, 22.25 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.05 «Хориж хабарлари».
19.15 TTVда сериал. «Ой нури агентлиги».
20.20 «Навбатчи қисм».
20.55 «Фаровонлик бекати».
21.15 TTVда сериал. «Қиш сонатаси».
22.45 Кинонигоҳ. «Муҳаббат».

«Халқаро» телеканал

6.00 – 7.00.
16.00 Теннис. Осиё чемпионати.
18.00 «Мусиқий серпантин».
18.35 «Дунёга назар».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
18.50 «Мўъжизалар майдони».
20.00 «Время».
ЎзТВ-IV.
20.30 «Бизнес-ревю».
20.35 «Дурдаршан».
21.00 «Спорт технологияси».
21.15 Кинематограф. «Оилавий шароитга кўра». Бадиий фильм.
23.25 «Хит парад».
23.55 «Ахборот».

Шанба 27.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон».
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Ёш юлдузлар». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа. 3. «Инжиқ малика». Мультфильм.
10.10 «Ҳидоят сари».
10.30 Теннис. Осиё чемпионати.
14.00 «Ошин». Телесериал.
15.00 «Изҳор». Мусиқий телемонолог.
15.15 «Яхшилар ёди».
15.35 «Маърифат». Телеальманах.
15.55, 17.40 ТВ анонс.
16.00 «Ягона оилада».
16.30 «Алибобо ва қирқ қароқчи». Мультфильм.
17.00 «Адабий жараён».
17.20 «Нафосат гулшани».
17.45 «Саргузаштлар ороли». Телешоу.
18.15 «Рангин дунё».
18.35 Бир жуфт қўшиқ.
18.45 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Обод уйда пок одамлар яшайди».
21.25 Эстрада тароналари.
21.50 «Оқ ва қора». Телешоу.
22.30 Телевизион миниатюралар театри.
23.00 Теннис бўйича Осиё чемпионати кундалиги.
23.20 «Ахборот-дайжест».
«Тунги ёғду»:
23.40 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Худо билади». Бадиий фильм. 1-қисм.

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 «Давр» нигоҳи.
9.35 ТВ – анонс.
9.40 «Янги, авлод» студияси: Меҳмонхона.
10.00 «Мульттомоша».
10.15 Табобат оламида.
10.40 ТВ - анонс.
10.45 «Бунёдкор» ёшлар телеклуби.
11.00 ТВ - адвокат.
11.05 «Гвадалупе». Телесериал.
11.45 Кутилмаган меҳмон.
12.05 Ринг қироллари.
12.55 Мусиқий лаҳзалар.
13.10 ТВ – анонс.
13.15 «Учинчи сайёра». Маърифий дастури.
14.05 Ёшлар ва ҳуқуқ.
14.30 Жаҳон мусиқа хазинасидан Ж. Россини «Севилиялик сартарош» операси 1-қисм.
15.50 Болалар экрани: «Кучукча ва эски шиппак». Мультфильм.
16.00 ТВ - анонс.
16.05 «Севилиялик сартарош» операси 2-қисм.
17.25 Қўшкулоқ.
17.40 Хуш келибсиз.
18.10 Кўрсатувлар дастури.
18.15 «Янги авлод» студияси: Бўш ўтирма.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» - репортаж.
19.45 Саёҳатнома.
20.15 «Ёшлар» телеканалида премьера: «Маҳабхорат». Бадиий фильм 1-қисм.
21.15 Оҳанрабо.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Кинотақдим.
23.05 «Кутилмаган якун». Бадиий фильм

«Тошкент» телеканали

17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 «Мультчархпалак».
18.10, 21.40 «Экспресс» телегазетаси.
18.15 «Мисли гавҳар».
18.30 «Афиша».
18.50 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.10 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади: «Хаёл».
19.20 «Жаҳон географияси».
19.50 «Озод ва обод юрт».
20.10 «Хусусийлаштириш: қадам-бақадам».
20.30 TTVда сериал. «Қиш сонатаси».
21.45 Кинонигоҳ. «Соврин».

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
9.10 «Лаззат».
9.30 «Уйга қайтиш. А. Вешняков».
10.20 «Табиатшунос билан саёҳат».
ЎзТВ-IV.
11.00 Болалар соати.
12.40 «Ишбилармон кишилар».
13.00 «Кўнгил-кўнгилга пайванд».
13.30-14.30. Дўстлик видеоканали: «Ғардашлўк дунясўнда», «Бизнен мирас», «Немис шарҳи».
ЎзТВ-IV.
16.00 Теннис. Осиё чемпионати.
18.00 Кулгу қироллари. Юрий Никулин.
БИРИНЧИ КАНАЛ.
19.00 «Ким миллионер бўлишни истайди?» Телеўйин».
20.00 «Время».
20.30 «Ютуқ». Телеўйин.
21.50 «Олтин граммофон».
ЎзТВ-IV.
22.50 «Ахборот».
23.25 Кинематограф. «Менинг юнонча катта тўйим». Бадиий фильм.

Якшанба 28.09

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон».
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.00 «Кўҳна замин оҳанглари».
9.20 «Умидбахш кун». Видеофильм премьераси.
10.00 «Ватанимга хизмат қиламан».
11.00 «Она меҳри».
11.20 «Бу турфа олам».
12.10 «Санъатга бахшида умр».
12.30 Теннис. Осиё чемпионати.
16.00 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
16.40 Футбол. Ўзбекистон чемпионати. «Насаф»-«Машъал».
«Болалар сайёраси»:
17.30 1. «Улғайиш поғоналари». 2. «Олтин тож». Телевизион ўйин.
18.25 «Қалб гавҳари».
18.45 Бир жуфт қўшиқ.
18.55 «Тўртинчи ҳокимият».
19.10 «Бизнес ҳафта».
19.30 «Таҳлилнома» (рус тилида)
20.05 «Кўрсатувдан-кўрсатувгача».
20.30 «Таҳлилнома».
21.10 «Қўшиғимиз Сизга армуғон».
21.35 «Яхшилик».
22.15 Теннис бўйича Осиё чемпионатининг финал учрашуви. ва тантанали ёпилиш маросими.
«Якшанба кинозали»:
23.15 «КиноТеатр».
23.35 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Худо билади». Бадиий фильм. 2-қисм.

«Ёшлар» телеканали

7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 ТВ – анонс.
9.05 «Давр» - репортаж.
9.15 «Янги авлод» студияси: Бўш ўтирма.
9.40 «Мульттомоша».
9.55 Қувноқ стартлар.
10.25 «Ёшлар» телеканалида ҳарбий – ватанпарварлик дастури: 1. Аскар мактублари 2. Қутқарув «050».
11.00 Чемпион сирлари.
11.20 ТВ анонс.
11.25 Оҳанрабо.
12.05 «Қилни қирқ ёриб...» Интеллектуал ўйин.
13.00 «Меҳр кўзда».
13.35 «Маҳабхорат». Бадиий фильм 1-қисм.
14.35 Мусиқий лаҳзалар.
14.45 «Экспедиция». Кўп қисмли ҳужжатли сериал.
15.35 Ёшлар овози.
15.55 Азизим.
16.20 «Ёшлар» телеканалида премьера «Шаҳзода ва гадо». Болалар учун фильм.
18.10 ТВ – анонс.
18.15 Кўрсатувлар дастури.
18.20 «Янги авлод» студияси: Болалар учун концерт.
18.35 Спорт ҳафтаномаси.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр»-news.
19.20 ТВ – анонс.
19.25 Сув – ҳаёт манбаи.
19.30 Очун.
19.55 «Маҳабхорат». Бадиий фильм 2-қисм.
21.00 Ватан ҳақида қўшиқлар.
21.10 «Заковат» саралаш ўйинлари.
21.45 Олтин мерос.
22.00 «Давр» ҳафта ичида.
22.35 ТВ – анонс.
22.40 «Йўқотилган хазина». Бадиий фильм.

«Тошкент» телеканали

17.20 TTVда сериал. «Ақлдан оздирадиган ўйинлар».
17.50 «Эртакларнинг сеҳрли олами».
19.30, 22.40 «Экспресс» телегазетаси.
19.35 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.55 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади: «Шарифа момо».
20.05 «Жаҳон географияси».
20.35 «TV плюс».
21.05 «Озод ва обод юрт».
21.30 TTVда сериал. «Қиш сонатаси».
22.45 Кинонигоҳ. «Буч Кесси ди ва Сандекс Кид».

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
9.10 Д. Криловнинг «Йўлда ёзилмаган қайдлари».
9.30 «Ҳамма уйдалигида».
ЎзТВ-IV.
10.10 «Уйғоқ кайфият». Информацион-дам олиш кўрсатуви.
11.40 «Ошхонада инглизча гаплашамиз».
11.50 «Т. Полонская билан бирга».
12.10 «Экран зийнати ва қимматги».
12.35 «Инглиз тили курси».
12.45 Кинематограф. «Қулоқли Финт». Бадиий фильм.
14.05-15.25 Дўстлик видеоканали: «Дидар», «Ватан сурури», «Айчурек», «Корейс тилини ўрганамиз».
ЎзТВ-IV.
16.50 Кўрсатувлар тартиби.
16.55 «Бинафша».
17.20 «Ҳикоя».
17.40 «Кинопрофи».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
18.00 «Қийшиқ кўзгу». Е. Петросян таклиф этади.
ЎзТВ-IV.
20.00 «Тенгдошлар».
БИРИНЧИ КАНАЛ.
20.40 К. Хабенский «Ҳаракатда» фильмида.
22.40 Бокс. Олег Маскаев – Седрик Филдс.
ЎзТВ-IV.
23.30 «Таҳлилнома».

ҲАЁТ КУРАШГА ЧОРЛАЙДИ

Барот ИСРОИЛ

Ҳаёт курашга чорлайди, бормасам бўлмас,
Белни боғлабон майдонда турмасам бўлмас.

Битта бошга бир ажалдир, чўчимоқ нечун?
Ҳақни ёқлаб, заволга чап бермасам бўлмас.

Қўрқоқ одамга қўшалоқ, бўжи кўринар,
Бўжисифатдан нарироқ юрмасам бўлмас.

Турмуш чиғириғидан ўтказар бир-бир,
Тирикчилик тадбирин тез кўрмасам бўлмас.

Она заминга оёғим мустаҳкам тираб,
Қуёш мисол Ерга меҳрим бермасам бўлмас.

Киндик қоним томган тупроқ Ватаним, зеро:
Қадрин ватангадолардан сўрмасам бўлмас.

Барот ҳаёт бирла мудом беллашиб яшар,
Ҳали елкаси ер кўрмас, асло кам бўлмас.

ОБРЎЙИ БЎЛДИ БИР ПУЛ

Кимки пул кетидан қувди, обрўйи бўлди бир пул,
Қанча покиза дилларни айлади, нопок кир пул.

Судхўрлар қилмас қаноат, лабзу иймони омонат,
Порахўр кўрмас ҳаловат, югуртиргай зир-зир пул.

Унмагунча қўймагай, очкўз, кўзи тўймагай,
Сарф этишни суймагай, кафани ҳам кир-чир пул.

Қалбга шайтон ин қуриб, қариндошдан юз буриб,
Ота-онадин айириб, қилар иши қинғир пул.

Излагани "доллар", "динор", ҳамёни тўлмагай, ғор,
"Семизлик кўтарди кўчқор", уни йиқди охир пул.

Забт айлаб ғўр кўнгилни, ҳавойи қиз-ўғилни,
Хасису эгри қўлни, этди тамом асир пул.

Аҳли донишларга одат, — қаноати зўр саодат,
Андин ибрат олур Барот, йўлдан урмас қинғир пул.

ТЕРАК ВА ЧИВИН

Шамол бир чивинни қилди чирпирак,
У чиппа ёпишди дуч келиб терак.
Шамол тингач, Чивин теракка деди:
— Тутмасам, ул сени йиқитар эди.

САМИМИЙ КУЛГУ

Ўтган йили "Ҳандалак"чи Ортиқ Султоновнинг "Кулгу ҳақида... кулишиб" китобини мутолаа қилгандик. Орадан роппа-роса бир йил ўтиб муаллифнинг иккинчи китоби шинавандалар қўлига тегди.

Китобнинг тақдимот маросими ҳам О.Султоновнинг "Кулгу шаҳарчасида"ги ҳангомалари, интермедиялари билан бошланди. "Ёшлар" телеканалининг "Ҳандалак" тележурнали ижодкорлари айни шу вақтда яна ижодга шўнғиб кетишди. Зокир Очилдиев билан Ортиқ Султоновни телеэкран орқали ҳамиша бирга томоша қилиб ўрганган мухлис бу икки сўз устасини бир-бирисиз тасаввур қила олмаса керак. Аммо китоб ёзиш бобида Ортиқ Султонов ҳамкоридан анча илгарилаб кетгани чин, буни биз, учинчисини ёзишга киришдим, деган гапларидан билдик.

Бевосита "Кулгу шаҳарчасида" мажмуасига тўхталадиган бўлсак, учта боб ичидан қизиқчилик санъати, у қандай юзага келади ва шаклланади, қизиқчи асли ким, томошабинни кулдириш учун қизиқчи нималарга эътибор қаратиш керак каби саволларга жавоб топамиз.

— Қадрли журналистлар, — дейди муаллиф О.Султонов. — Ушбу китобчани ўқишни айни қизиқчилик дунёсига кириб келаётган ёш кулги усталари, жумладан, тўйларда ўртакашлик қилаётганларга тавсия этинг. Негаки, улар тақлид билан мустақил ижод фарқига борсаларгина эл орасида эътибор ва обрў топади. Беўхшов тақлид эса бошқа бир қизиқчининг обрўсига ҳам путур етказиши мумкин.

Тақдимот маросимининг давоми ижодий савол-жавоблар ва баҳс-мунозараларга айланиб кетди.

Китоб якунида муаллиф Чарли Чаплиннинг шундай сўзларини келтиради: "Мен ҳеч нарсани ўзгартира олмадим... фақат одамларни кулдирдим... буям ёмон эмас." Дарҳақиқат, одамларга самимий кулги улашиш ҳамма қизиқчининг ҳам қўлидан келавермайди. Бу борадаги изланишлари боис эл оғзига тушаётган Ортиқ Султоновни "Кулгу шаҳарчасида" қозонаётган муваффақиятлари билан қутлаймиз.

Рустам БЕК

ЎПИБ КЎРИШИШ ҲУРМАТ ИФОДАСИМИ?

МУҲОКАМА УЧУН МАВЗУ

Тўғрисини айтиш керак: бугунги кунда ҳар биримиз бир неча бор ўпиламиз ва кимларнидир ўпамиз. Баъзан хоҳлаб, баъзида эриниб, баъзида эса тушунмай, ҳар эҳтимолга қарши.

Бир қарашда, жуда оддий ва майда масаладек кўринган одат бизнинг турмуш тарзимизни ва ҳатто маданиятимизни ҳам ўзида ифода этади. Шундай ўпишишлар борки, табиий тарзда кечади, агар ўпиб кўришилмаса ғалати туюлади. Масалан, жажжигина бола билан қариндош-уруғларнинг сўрашиши, узоқ йўл босиб келган фарзанд билан онанинг сўрашиши, ёш келин-куёвнинг узоқ танаффусдан кейинги сўрашиши ва шунга ўхшаш ҳолатлар.

Аммо ҳозир шундай сўрашишларга ҳам дуч келамизки, четдан қараган одамга ғалати туюлади. Масалан, баъзи келинларнинг ўз қайнотасини чўпиллатиб ўпиши (Тошкентда уч марта ўпиш расм бўлиб кетган), талаба йигитларнинг ўзаро лаб алмашиши (тўрт ва беш мартагача), қориндор ва басавлат кишиларнинг "дипломатик" ўпишишлари, қизларнинг ўзаро салом-алиги (жуда яқин дугоналар 6 бора чўпиллатиб ўпишадилар), ёши да ўпишиш тушунилаяпти (хусусан, шаҳарларда, баъзан қишлоқларда ҳам). Хотин-қизларни қўйиб турайлик, барваста йигитларнинг, кап-катта эркакларнинг ўзаро "чўлпиллатиши" шахсан менга ёқмайди. Айниқса, жамоатчилик ўртасида катта, салобатли эркакларнинг ўзаро лаб олишлари ва ҳоказолар.

Ушбу мақолага далилларни айнан ҳаётнинг ўзидан олиш учун воқеликни кузатдим. Уларнинг айримларини келтирмоқчиман. Тошкент шаҳридаги наҳор ошлардан бири. Тўй қилаётган одамни ўпиш учун (яъни сўрашиш учун) меҳмонлар навбатда туришар ва бу мажбуриятни гўёки ҳурмат учун бажаришар эди. Энг қизиқ жойи шунда эдики, меҳмон билан мезбоннинг ўзаро яқинлик даражаларини ўпичнинг сонига қараб бехато аниқлаш мумкин эди. (Қитмирлигим учун узр сўрайман, лекин буни ўз кўзингиз билан кўрсангиз эди...)

Аёлларимизнинг жону дили бўлган "чаллар"ни кузатдим. Келин чиқиб кетган хонадон эшигининг олдида 80 (саксон!)га яқин қиз-жувон ва хотин-халаж симда ўтирган қалдирғочлардек қатор туришиб, куёв томондан келган шунча аёл билан сўрашиб (улардан кўплари ўпишиб) чиқди. Бу қудаларнинг ўзаро ҳурмат ифодаси ва яқинликнинг намойиши экан. Мени ҳайратга солган ҳол шу бўлдики, "чаллар"нинг расмий режасига киритилган, фақатгина ўпиб кўришиш ва қудаларга ўпилишдан иборат бу маросим нақ ярим соат давом этди. Бу камми ёки кўп?

"Чаллар" давомида келинни ўпмаган ва ўпилмаган ҳеч ким қолмади. Тадбир охирида эса яна шунча аёл (ҳатто эркаклару йигитлар ҳам) ўзаро ўпишиб хайрлашишди...

Мен кузатишда давом этдим, ҳозир баъзи ёш келинлар ўз қайнонаси ва қайнотасини (Тошкент шаҳрида) ҳар уни тўрт мартадан ўпадиган одат чиқаришибди: эрталаб салом берганда, ишга кетаётганда, ишдан қайтганда ва уйқуга ётишдан олдин. Бу одат қачон пайдо бўлган? Ким бошлаб берган? Бундай ўпишишлар ростдан ҳам ҳурмат ифодасимикин? Миллий маданиятимиз нуқтаи назаридан қараганда, бу ғалати кўринмайдими? Балки бу ҳодиса дўстлик, яқинлик, меҳр ва муҳаббат рамзидир? Қани эди шундай бўлиб чиқса.

Ҳозирга келиб сўрашиш, саломлашиш деган мойишкорона қилинган бу ҳолатни кўриш жуда ҳам эриш туюлади. Ахир, сўрашишнинг, ҳурмат ифодасининг анъанавий, миллий, гўзал шакллари бор-ку! Шарқона тавозе, ўзбекона илтифот, эркакчасига елка олиб, бел олишиб, қучоқ очиб (ўпишмасдан) сўрашишлар қаёққа кетди? Эгилиш, йўл бериш, таъзим қилиш, бош ирғаш, кўз ташлаш, нигоҳ ва имо қилишлар нега йўқолиб кетди? Ахир, японлар бош эгишдан, таъзим қилишдан, юз ва чеҳра ҳаракатларидан, ёқимтой табассумдан воз кечганлари йўқ-ку?

Ҳиндларнинг саломини бутун дунё билади ва ҳурмат қилади. Турклар, афғонлар, эронликлар ва биз билмаган кўп халқлар ўпишмасдан сўрашишади-ку? Европа мамлакатларида ишлаб чиқарилаётган ва биз мириқиб томоша қилаётган телесериалларда ҳам деярли ўпишишлар йўқ. Қолаверса, сўрашиш ва ўпишишнинг фарқини қачон билиб оламиз?

Фарғона ва Андижондаги сўрашишларни кўрганман. Қашқадарё ва Сурхондарёдаги "сўранг-сўранг"ларнинг гувоҳи бўлганман. Тошкентдаги елка қоқишлардан завқ олганман. Хоразм ёки Бухородаги анъаналардан хабардорман. Афсуски, биз бу маданиятни фарзандларимизга кам ўргатаяпмиз. Уларнинг аксарияти Ғарб видеофилмларидаги одамларга ўхшаб саломлашмоқда. Баъзида эса ҳеч қандай шаклда саломлашаётгани йўқ. Ахир, маънавий етуклик ва юксак маданият сўрашиш одобидан бошланмайдими? "Агар саломинг бўлмаса..." деган иборанинг халқ эртакларида келтирилиши қанчалик аҳамият касб этишини биламиз-ку?

Ҳурматли газетхон, ана шу масалада Сизнинг фикрингизни билмоқчи эдим. Ҳар нарсада меъёр бўлганидек, ҳадеб ўпишаверган билан бир жой обод бўлиб қолмайди. Қолаверса, шахсий гигиена талабларига ҳам бу иш тўғри келмайди. Хулоса қилиб айтганда, ўпишиш — бу ҳурмат ифодаси эмас! Сиз бунга нима дейсиз? Мунозарага марҳамат!

Дилмурод МУҲАММАДИЕВ,
педагогика фанлари номзоди

СУРИНАМДА ТИЛ БАЙРАМИ

Шу йилнинг 5 — 9 июн кунлари Жанубий Америка қитъасининг Атлантика баҳри муҳити ювиб турадиган соҳил бўйида жойлашган Суринам мамлакатида VII халқаро ҳиндий тили анжумани бўлиб ўтди. Суринам Жанубий Америка қитъасида бўлса, бунга ҳиндий тилининг қандай алоқаси бор, деб сўрарсиз. Бундан роса 130 йил муқаддам буғдой ва донли экинлар етиштиргани "Лоларух Доро" номли кемада талай деҳқонлар билан дастлабки жаҳонгашта ҳиндлар қитъага келиб тушган. Навбатдаги халқаро ҳиндий тили анжумани айнан шу санага бағишлаб ўтказилиши олдиндан режалаштирилган эди. Қўшалоқ байрамда иштирок этиш учун дунёнинг муҳожир ҳиндлар яшайдиган 110 мамлакатидан меҳмонлар ташриф буюрди. Ҳиндистоннинг Ўзбекистондаги элчихонаси ташаббуси билан Тошкентдан икки киши — Тошкент Шарқшунослик институти профессори Озод Шоматов ва камина митти давлат пойтахти Парамарибо шаҳридаги анжуманга йўл олдик. Айнан шу мамлакатга биз ўзбеклар диёридан ташриф буюрган дастлабки вакиллар эдик. Москва — Амстердам — Парамарибо йўналиши бўйлаб салкам уч кунлик парвоздан сўнг иссиқ тропик иқлимли диёрга қадам қўйдик.

Суринам қитъанинг шимолий чеккасида жойлашган бўлиб, бир томонини Атлантика уммони ювиб турса, қуруқликда Бразилия, Гвиана ва Франция Гвианаси билан чегарадош. Аҳолиси беш юз минг нафардан ошиқроқ бўлиб, асосан, занжилар ва ҳиндлардан иборат. Бундан ташқари, индонезлар, хитойлар ҳам талайгина. Ҳинд миллатига мансуб аҳоли ҳам мамлакатнинг лотин алифбосидан фойдаланар экан. Мамлакат бир вақтлар Голландия мустамлакаси бўлгани учун ҳамма жойда голландча усулга дуч келасиз. Ҳатто маҳаллий пул бирлиги ҳам гулден деб аталади, бироқ унинг Голландия гулденига сира алоқаси йўқ.

Пойтахт Парамарибо шаҳри ҳам ғоятда бежирим, кўркам маъво. Кўчалари тор, майдону хиёбонларида ҳам маҳобат кўзга ташланмайди. Об-ҳаво деярли ҳар соатда ўзгариб туради, ёмғир гоҳ севалаб, гоҳ челаклаб қуяди. Ҳаммаёқ қалин ўт ва буталар, дов-дарахтлар билан қопланган. Уйларнинг тўқсон фоизчаси бир ёки икки қаватли бўлиб, осмонўпар иморатлар камдан-кам учрайди.

Биз олти қаватли "Краснопольская" (аллақандай поляк савдогари қурган) деган ғоят замонавий меҳмонхонанинг бешинчи қаватига жойлашдик. Ҳар бир кишига барча қулайликлари муҳайё этилган биттадан хона. Камина 520-хонага жойлашдим. Равоқдан шаҳар кафтдек кўриниб турарди. Меҳмонхонадан тўрт юз газча нарида худди Тож Маҳал услубидаги оппоқ масжид биноси қад кўтарган. Кейинчалик худди шу шакл ва ҳажмдаги масжидлар ўнлаб жойда қурилганининг шоҳиди бўлдик. Ҳатто шаҳардан 40 чақирим наридаги "Суринам" аэропорти йўлида, қалин ўрмонзорларнинг очиқ жойларида ҳам гирдига "Ло илоҳа..." дуолари ёзилган айнан шундай оппоқ масжидлар товланиб турарди. 5 июн куни бўлиб ўтган дастлабки учрашувда мамлакат Президенти Руналдо Роналд Венетиан биз ҳар қандай дин ва унинг вакилини ҳурмат қиламиз, дея алоҳида ғурурланиб гапирди. Президент ўзи негр ирқига мансуб, 45-50 ёшлардаги киши эди. Эртасига, 6 июн куни Парламент биносида кечган анжуман очилишида ҳам, шу куни "Торарика" ресторанидаги шомги таътил чоғида ҳам Президент меҳмонлар билан бирга бўлди.

У Ҳиндистонда Маданий алоқалар кенгаши томонидан мазкур анжуманга бағишлаб чоп этилган "Смарика" ("Ёдгорлик") тазкираси тақдимотида иштирок этиб, унинг биринчи нусхасига тантанали имзо чекди. Шу қатори "Гагананчал" ("Уфқ") тазкирасининг 1 ва 2-қисмлари, "Бутунжаҳон ҳинд адиблари" тўпламининг ҳам тақдимоти бўлиб ўтди. Рўпарадаги улкан монитордан Ҳиндистон Бош вазири жаноб Атал Биҳарий Важпейнинг анжуман иштирокчиларига табриги намойиш этилди. Айниқса, ҳиндларнинг қитъага илк қадам босишганига 130 йил тўлиши муносабати билан 5 июн куни бўлиб ўтган шодиёнани таърифлашга тил ожиз. Барча меҳмонлар билан Суринам дарёси соҳилига бордик. У ерда "Лоларух Доро" рамзий кемаси ва рамзий дастлабки ҳиндларни мусиқалар билан "кутиб" олдик. Жуда катта оломон бўлиб, "дастлабки" ҳиндлар билан сал наридаги Президент қароргоҳига келдик. Президент Венетиан тан қўриқчилари билан ичкаридан чиқиб келди-да, бизга қўшилиб кетди. Сўнг юз газлар нарида обдон безатиб қўйилган чоққина майдонга бордик ва ўша жойда қарийб икки соатча табрик ва нутқлар давом этди. Шу майдонча ўртасида қитъага илк бор келган ҳинд деҳқонлари шарафига бир эркак ва бир аёл ҳайкали ўрнатилган эди. Ҳайкалларга тақилган ўнлаб ҳашамдор гулчамбарлар бир неча кунгача олиб ташлангани йўқ.

Ҳар бир куннинг ҳар бир дақиқаси аниқ ҳисоб-китоб қилиб қўйилган. Ҳар куни анжуман тугаб, шомликдан кейин, албатта, бирон концерт биносида Ҳиндистондан ташриф буюрган машҳур санъаткорлар иштирокидаги мумтоз ва замонавий куй ва қўшиқлар янграр, саҳна томошалари намойиш этилар эди. Қарийб 600 га яқин меҳмонни бу қадар сахийлик билан ўн кун сийлашнинг ўзи бўлмаса керак.

Ҳисоб-китобларга қараганда, дунёнинг юздан ортиқ мамлакатида ҳаммаси бўлиб 24 миллион (қарийб битта Ўзбекистон!) муҳожир ҳинд истиқомат қилади. Кариб ҳавзасидаги тўрт мамлакат ичида энг кўп ҳиндлар Суринамда экан. Ташриф буюрган ҳинд меҳмонларининг аксарияти тил ва адабиёт мутахассислари, етук ёзувчи ва шоирлари бўлсада, улардан ташқари илмий-тадқиқот институтларининг профессор, олимлари, кибернетика ва интернет бўйича йирик мутахассислар, ширкатларнинг президентлари ва менежерлари ҳам бор эди.

Маълумки, Ҳиндистон ўзининг қадимий маданияти билан машҳур. Халқимиз, хусусан, "Маҳобҳорат" ва "Рамаяна" сериаллари ёрдамида бу мамлакатнинг узоқ тарихидан оз бўлса-да, хабардор. Лекин ҳинд халқининг бундан-да буюкроқ ва салмоқлироқ маданий обидалари мавжудки, уларни санаб адо қилиш қийин. Биргина ёзув маданиятини олиб қарайлик. Ҳатто энг қадимги адабий ёдгорликлар, "Веда" китоблари, Пурона, Упанишад, Жаътаклар айнан бугунги кунда кенг қўлланиб келаётган деванагари алифбосида битилган. Ташқи душманлар истилоси ва истибдодидан сира боши чиқмаган бу жафокаш элнинг иродасига балли дейиш керак — дунёнинг мана мен деган фотиҳлари галма-галдан неча юзлаб йиллар асоратда сақлаб келган бўлса ҳам, маҳаллий халқ на турмуш тарзини ўзгартирди, на маданий обидалари ичида энг мўътабар ҳисоблангани миллий ёзувини! Боз устига, ҳиндий тили фақат қадимги санскрит маданияти талабларига жавоб берибгина қолмай, энг замонавий электрон ҳисоблаш машиналари, компьютер, интернет талабларини бажаришда ҳам "қўли чаққон" дастёр чиқиб қолди. Худди инглиз ёки рус тилига ўхшаб, ҳиндий тили ҳам соҳа "танлаб" ўтирмайди, ҳар қандай тушунчага илмий атама ёки ном беришга қодир.

Гарчи нуфуз жиҳатидан ҳинд миллати хитой ёки руслар каби жаҳоний мавқега эга бўлса-да, ҳиндий тилининг жаҳоний даражаси ҳали расман тайин этиб қўйилганича йўқ. У қадимги ноёб тиллар сирасига киради, аммо замонавий талабларга жавоб беришининг сири ҳозирча фақат ҳиндларнинг ўзигагина маълум, холос. Ҳиндистон "атом", "космик", "кибернетика", "интернет" каби соҳаларда жаҳоннинг пешқадам тараққий этган мамлакатлари билан бемалол бас бойлашиб турган бир паллада худди шу талабларга тўлиқ жавоб бера оладиган ҳиндий тилининг бундан кейинги тақдири ҳинд афкор оммасининг диққатини тобора кўпроқ банд этмоқда. Анжуман ҳиндий тили билан боғлиқ жами муаммоларни ўн икки соҳага бўлиб муҳокама қилди. Тўрт кун давом этган мунозара ва мубоҳасалар шу даражада қизиқарли ва қизғин бўлдики, мувозий равишда бўлиб ўтаётган мажлисларнинг қайси бирида қатнашишни билмай, шошиб ҳам қолдик. Профессор Озод Шоматов биринчи куниёқ "Жаҳонда ҳиндий тилининг ўрни" деб номланган ялпи мажлисда сўзга чиқди ва ўзининг кўп йиллик илмий изланишлари, эришилган ютуқлар, ўзбек ҳиндшунослари олдида турган муаммолар ҳақида тўхталди. Айниқса, мустақиллик йилларида олимларимизнинг самарали меҳнат қилаётганларига алоҳида урғу бериб, Жанубий Осиё кафедраси ўқитувчилари томонидан тайёрланган "Ҳиндийча — ўзбекча луғат"нинг бир неча нусхасини мажлисга раислик қилаётган ҳинд олимаси ва таниқли адибаси Пушпита хонимга топширди. Каминага анжуманнинг учинчи куни "Таржима муаммолари" деб номланган мажлисда сўзлаш насиб этди. Ҳиндий тилидан таржима Ўзбекистонда анча ривожлангани, ўзбек китобхонлари ҳинд адибларининг асарларини айнан ҳиндий тилидан бевосита таржимада ўқиётганлари, ҳинд киноларини севишларини атрофлича ҳикоя қилдим. Албатта, мамлакатлар ўртасидаги дўстликни тилсиз тасаввур этиб бўлмайди. Бундан роса минг йил муқаддам буюк бобокалонимиз Абу Райҳон Беруний умрининг 20 йилини Ҳиндистонда кечиргани, санскритни эгаллаб, асарларини шу тилда ёзгани, улар жаҳоннинг бошқа тиллари орқали ўз ватанига етиб келгани кўпчиликка аён. Демакки, ҳиндий тилидан ўгириш анъанаси бугунги кунда ҳам давом этмоқда.

Анжуманга Ҳиндистон Республикасининг Ташқи ишлар бўйича давлат вазири Дигвижай Синҳ бошчилик қилди. Унинг равон ва оташин нутқлари анжуман иштирокчилари қалбини ҳаяжонга тўлдирар, дамбадам қарсаклар билан бўлиниб турарди. Ташқи ишлар вазири ўринбосари жаноб Ж.С.Шарма эса меҳмонларнинг аҳволидан кўз-қулоқ бўлиб, заррача муаммо туғилишига йўл қўймади. Тиниб-тинчимас Моника (у Ҳиндистон Ахборот ва маданият вазирлиги вакили) анжуман кундалигини ёритиб бориш, меҳмонлардан интервьюлар олиш, янги нашрдан чиққан китобларни ва рўзномаларни тарқатишдан асло чарчамасди. Бундан ташқари, анжуман дастуридан бўшаган кечки пайтларда меҳмонларга интернет хизмати кўрсатишни ҳам шу қиз ўз зиммасига олганди.

Анжуманнинг сўнгги куни якунловчи мажлис бўлди. Унда БМТ номига анжуман иштирокчиларининг 7 моддадан иборат "Мурожаатнома"си қабул қилинди. Кейинги анжуман яна уч йилдан кейин Голландияда ўтказилишига келишиб олинди. 15 мамлакат вакили, шу жумладан ўзбек профессори О.Шоматов анжуманнинг "эъзозли меҳмонлари" каторида қимматбаҳо эсдалик нишон билан тақдирланди. Қолган меҳмонларга ҳам худди шундай эсдалик нишонининг кичикроқ нусхаси тақдим этилди. Аммо ҳаммасидан қимматбаҳо совға — бу анжуманга бағишлаб чоп этилган ҳиндий ва инглиз тилидаги китоблар бўлди. Худо хоҳласа, ўзбек китобхонлари замонавий ҳинд адиблари яратган, "сиёҳи қуримаган" асарлари билан яқиндан танишиш шарафига муяссар бўлурлар. Улар орасида ҳозирги замон ҳинд ҳикоячилигининг беназир намояндаси, ўндан ортиқ роман ва 200 га яқин киносценарий муаллифи Камлешвар, ҳинд ғазалиётининг сардори доктор Кунавар Бечайн, ажойиб сўз устаси, таниқли адиба ва жамоат арбоби Пушпита хоним, замонавий ҳиндий тилини "сайратиб" ижод қилаётган адиб Мадҳум Моҳта ва бошқалар бор. Биз бу муаллифлар билан яқиндан танишиб, дастхат битилган китобларини ҳам ўз қўлларидан олишга муяссар бўлдик.

Беадад сururга тўла анжуман ниҳоясига етди. Сўнгги куни ва сўнгги соатда Пушпита хоним бир гуруҳ иштирокчилар ўртасида болалардай йиғлар, кўзидаги сурма шашқатор ёшлари билан битта бўлиб чаплашиб кетганди. Атрофдагилар уни юпатишга уринарди. Аввалига тушунмай: "Нега йиғлаяпсиз, Пушпита хоним?" — деб сўраганимни ўзим билмайман. "Кетиб қолаяпсизлар-ку" — деб жавоб бераркан, у яна ҳўнграб юборди. Бу маъсумиятдан биров жилмайса, биров ҳамдардлик билан хомуш бош эгиб қўяр эди. Профессор Озод ака Шоматов ва мен ҳам Маданият саройи ҳовлисида Суринамдан кейин иккинчи бўлиб, уммон шабадасида ҳилпираб турган байроғимизга яна бир карра меҳр ва ғурур билан қараб қўйдик-да, роса олти кун бизни эъзозлаб-ардоқлаган билим масканини тарк этдик.

Ҳа, Суринамдаги анжуманда ўзбек ва ҳинд халқлари ўртасидаги асрий дўстлик ва турли соҳалардаги алоқалар янада авж олаётганини дил-дилдан ҳис этиб турардик. Тошкентдаги Ҳиндистон элчихонаси қошида жаноб Жозеф Лобо раҳбарлигида фаолият кўрсатаётган Ҳиндистон Маданият маркази худди шундай эзгу ва савобли ишларни муваффақият билан давом эттирмоқда. Ҳиндистон элчиси жаноб Шарат Сабҳарвалнинг саъй-ҳаракатлари туфайли Ўзбекистон нафақат азалий дўсти Ҳиндистон, балки маданияти орқали дунёнинг турли мамлакатлари билан дўстона муносабатлар ўрнатишга муяссар бўлмоқда. Олис Жанубий Америка қитъасига қилинган ушбу ўн кунлик сафар бунинг ёрқин далилидир.

Амир ФАЙЗУЛЛА

Дунё — кенг...

"СОЛЯРИС ЭФФЕКТИ"
Ёхуд ёмон хотирадан қутулиш имкони

Инсоннинг руҳий дунёси мураккаб. Унинг онгостига мустаҳкам ўрнашиб олган мудҳиш хотиралар баҳаловат яшашига ҳам, эркин ишлашига ҳам йўл қўймайди. Ана шундай қўрқинчли хотиралардан кутулишнинг имкони борми?

Исроиллик йигирма тўққиз яшар медицина доктори Марк Айзенберг шу кунларда жаҳонни ҳайратга солган бир илмий ахборотни тарқатди. Хабарда таъкидлашича, М.Айзенберг ҳамкасблари билан ҳамкорликда одам миясини бошқаришнинг янги принципини ишлаб чиққан. Бу принципга кўра, миядаги айрим қўрқувни кучайтирадиган, қайғули, фожиали хотираларни ўчириш мумкин.

Умуман, одамзод қадимдан нохуш, кўнгилсиз воқеаларни унутишнинг йўлини излаб келади. Қадимги юнон файласуфи Платондан поляк фантаст ёзувчиси Станислав Лемгача ("Солярис" асарини эсланг) ана шу муаммо борасида бош қотиришган. Ҳатто психологияда кўнгилсиз хотиралар азобидаги кишиларга нисбатан қўлланадиган "Солярис эффекти" атамасининг пайдо бўлиши ҳам шундан далолатдир.

Эсласангиз, "Солярис"да фикрлайдиган Океан сайёраси ерликларни уйқу ва ҳаловатдан мосуво қилган оғриқли хотираларни моддийлаштиришдек ғаройиб хусусиятга эга бўлади. Космик станциядагилар Солярисни тадқиқ этиш ўрнига кечаю кундуз ўша моддийлашган хотиралар, яъни аянчли мавжудотлар билан олишадилар... Чиқарилган хулоса, гарчи оддий бўлмаса-да, бироқ қатъий эди: одам ўз хотираси юкидан озод бўла олмайди. Ундан халос бўлганда эса, у, албатта, ўзини йўқотади.

Бироқ бундайин теран фалсафий хулосаларга қарамай, олимлар миядаги "кераксиз" хотиралардан қутулиш имконини берадиган воситаларни қидиришни давом эттиришди. Лаборатория шароитида каламушлар устида ўтказилган тажрибаларда аён бўлишича, қўрқувнинг ҳиссий ҳолати жониворлар миясининг миндалина деб номланувчи кичкина бўлмасида муҳрланиб қолар ва айнан шу нарса қўрқув, даҳшат туйғусини шакллантираркан. Агар шу миндалинага анизолицин (оқсилнинг синтезлашувини тўхтатадиган дори) юборилса, қўрқув "ўраб олинади", қўрқувнинг ўчмас хотирага айланиб, мияда муҳрланиб қолишининг олди олинади.

Исроиллик олимлар анизолицинни табиий бирикмалар — миянинг ишлашида иштирок этадиган ва айнан қўрқув ҳиссига масъул каннабиодлар билан алмаштиришни таклиф этишди. Қизиғи шундаки, асосий таъсир этувчи малҳамни... марихуанадан олиш мумкин экан. Айни унинг таркибига кирувчи каннабиодлар туфайли кўтаринки кайфият эффектига эришилади. Наша сарҳушлигидан фарқли равишда, бу ҳолатдан осойишта, хотиржам туйғу пайдо бўлади.

Олимларнинг таъкидлашича, бундай тажрибалар ана шу йўналишдаги илк ҳаракатлар. Улар ҳозирча фақат жониворлар устида ўтказилган, холос. Эҳтимол, ўн беш, йигирма йиллар ўтиб, одамзод "кераксиз" хотираларни ўз миясидан ўчириб, ҳар хил ваҳимали, кўнгилсиз хасталиклардан қутулар.

Бироқ ўзининг ёмон хотираларини миясидан ўчириб ташлаган одам чинакам бахтли бўла олармикан? Шу ўринда "Солярис" асари қаҳрамони Крис Кельвинни эслайлик. У ўзининг аллақачон вафот этган рафиқасини хотирасидан ўчириб юборганида, илмий иши билан шуғулланишига ҳеч нима халал бермасди. Унинг ҳамкасблари ҳам ўзларининг оғир хотираларидан халос бўлишса, станцияда кутилмаганда пайдо бўладиган "меҳмон"лардан қутулишарди. Хаста виждон шунда уларни ақлдан оздирмасди. Бироқ хотирасидан жудо бўлган одамда нима қолади? Ёруғ ва қайғули хотираларсиз одам нимага айланади? Қолаверса, миядаги керакли ва кераксиз хотираларни қандай ажратиш мумкин? Қайғули бўлса-да, муайян хотирани кераксиз, деб бўладими?

Мана шундай саволлар олимлар олдига жуда кўп жумбоқларни кўндаланг қилиб қўймоқда. Келажакдаги илмий изланишларда уларга жавоб топилар, эҳтимол.

САРТАРОШЛАРНИНГ ЗЎРИ

Одатда, кунда ёки кунора соқол олганда иложи борича шошмасликка ҳаракат қилинади. Бунда вақт кетса кетар, бироқ бирор жойни кесиб олмасам бўлди, деган эҳтиёткорлик билан иш тутилади. Бироқ вақт зиқ бўлса-чи?..

Шундай сартарошлар борки, уларнинг қўлида поки худди сувдай шувиллаб оқади. "Рекордчилар" телешоусида Британиянинг Кент графлигида яшовчи Томас Роден деган устаси фаранг хавфли олмосда бир соатда 278 кишининг соқолини олиб қўйди. Ҳар бир мижозга у атиги 12,9 секунд вақт сарфлади, холос. Шу графикдаги яна бир чаққон сартарош Денни Роу хавфсиз олмос билан бир соатда 1994 мижознинг соқолини қиртишлашга улгурди. У ҳар қайси мижозга ўртача бор-йўғи 1,8 секунд сарфлади, холос.

Маданият ишлари вазирлиги ва "Ўзбектеатр" ижодий-ишлаб чиқариш бирлашмаси Абдулла Қаҳҳор номидаги Сатира театри актёри Турдибек Содиқовга укаси **Баҳодир СОДИҚОВнинг** вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г— 861. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН